

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Zahraniční politika jako sociální konstrukt

Legitimizace zahraničních intervencí v americké zahraniční politice

Bc. Gabriela Blahová

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Zahraniční politika jako sociální konstrukt

Legitimizace zahraničních intervencí v americké zahraniční politice

Bc. Gabriela Blahová

Vedoucí práce: PhDr. Magda Leichtová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Poděkování

Moc děkuji své vedoucí diplomové práce PhDr. Magdě Leichtové, Ph.D. za odbornou pomoc, rady a čas, který mi při psaní mé práce věnovala.

OBSAH

Úvod	8
1 Identita, normy - vztah k zahraniční politice	13
1.1 Co je to identita?	13
1.2 Normy.....	16
2 (Národní) Bezpečnost a konstrukce nepřítele	18
2.1 Bezpečnost - nejednoznačný pojem.....	18
2.2 Národní bezpečnost	20
2.3 Teorie sekuritizace a řečové akty	21
2.4 Konstrukce nepřítele	22
3 Humanitární vojenské intervence (HVI).....	23
3.1 Povinnost (přirozené právo) versus právo (pozitivní právo)	24
3.2 Otázka morálky a doktrína spravedlivé války	25
3.3 R2P - institucionalizace spravedlivé války?	27
3.4 Definice humanitární vojenské intervence (HVI)	28
4 Americká identita a zahraniční politika	30
4.1 Kořeny americké identity - víra v americké hodnoty	31
4.2 Kultura a civilizace	33
4.3 Role náboženství v industrializované demokratické supervelmoci	34
4.4 Období studené války a poststudenoválečná éra	36
4.5 Identita a zahraniční politika po 9/11	38
4.6 Politika vojenských intervencí, ospravedlnění, bezpečnost a národní zájem	39
5 Legitimizace zahraničních vojenských intervencí	42
5.1 První válka v Zálivu - operace Desert Storm	44
5.2 Somálsko - operace Restore Hope	53
5.3 Afganistán - operace Enduring Freedom.....	58

5.4	Irák 2003	66
5.5	Libye - operace Odyssey Dawn/ Unified Protector	75
	Závěr	80
	Seznam použitých zkratk	84
	Seznam tabulek a obrázků.....	85
	Seznam zdrojů a literatury	86
	Resumé	105

ÚVOD

Teroristické útoky z 9/11 byly pro USA obrovským šokem. Po více než 130 letech se akt války odehrál přímo na americké půdě (s výjimkou roku 1941) a ještě ke všemu v centru jednoho z největších měst. Významným způsobem přispěly k oživení patriotismu v USA a radikálně proměnily zahraniční politiku (ZP) země. USA záhy vyhlásily válku terorismu a za nepřítel označily všechny národy, které by poskytovaly jakoukoli podporu teroristům, prezident Bush tuto válku označil dokonce jako válku celé civilizace (Bush 2001a). Hlavním nepřítelem se staly všechny státy, které podporovaly terorismus. Největší nebezpečí podle USA pramenilo z použití zbraní hromadného ničení, a proto bylo nutné, aby Spojené státy namířily svou vojenskou sílu proti nepříteli, který usiluje o jejich získání (NSS 2002). To byl ostatně také hlavní důvod, proč USA v roce 2003 intervenovaly do Iráku. Jenomže tato akce nezískala autorizaci OSN, což se ve světě setkalo s obrovskou kritikou (např. Chomsky 2008, Chossudovsky 2005, MacAskill, Borger 2004, srov. např. Pollack 2002, Blair 2003). V souvislosti s neschopností USA prosadit vlastní vize na půdě OSN se začalo hovořit o úpadku americké soft power a vznikala díla o úpadku Spojených států jako takových (např. Walt 2005, Nye 2004, Wallerstein 2003).

Zatímco soft power upadala, hard power významně narůstala. Spojené státy viděly v útocích na své území útok na americké hodnoty a použití ozbrojené síly nepředstavovalo žádný problém. Již týden po útocích vyslaly USA do Afganistánu první ozbrojené jednotky (Woodward 2002: 88). „Svět se po 9/11 obával více Spojených států než Saddáma Husajna“ (Annan, Mousavizadeh 2012). Pro většinu Američanů byla (další) intervence do Iráku ospravedlnitelná díky útokům al-Kaidy na dvě z nejvýznamnějších amerických měst a podle Bushe nebylo přijatelné, aby režim podporující terorismus vlastnil zbraně hromadného ničení (Bush 2003a,b,c). Většina mezinárodního společenství však měla odlišný názor na to, co představuje skutečnou hrozbu. Největší hrozbu pro světový mír tehdy nepředstavoval Saddám Husajn, nýbrž „rozzuřené a pomstychtivé Spojené státy“ (Annan, Mousavizadeh 2012). Z výroku bývalého generálního tajemníka OSN bylo patrné, že ne všichni sdíleli americké představy o tom, jak má vypadat „správný“ nepřítel, a USA o tom musely své partnery na světových fórech (neúspěšně) přesvědčovat.

Tato práce se zabývá právě tím, jakým způsobem se na půdě OSN snažily USA intervenci legitimizovat. Náplní práce nebude pouze případ Iráku, ale 5 vybraných

amerických zahraničních vojenských intervencí. Budeme analyzovat argumenty, které Spojené státy využívají na půdě mezinárodních organizací k tomu, aby se pokusily prosadit, či alespoň legitimizovat zahraniční intervence a proč jsou vlastně z amerického pohledu zahraniční intervence vůbec žádoucí. Vzhledem k tomu, že USA dnes představují jedinou supervelmoc a naprosto klíčového aktéra mezinárodního systému, domnívám se, že porozumět americkým postojům a argumentům v tak zásadní oblasti jako je nasazení vojenské síly, je minimálně relevantní.

Cílem práce je proto zanalyzovat projevy, argumenty významných aktérů ZP takovým způsobem, abychom zjistili, zda USA používají argumenty na půdě mezinárodních organizací k tomu, aby prosadily zahraniční intervenci ad-hoc, či zda existuje soubor jakýchsi univerzálních přesvědčovacích metod. Relevantními mezinárodními organizacemi v práci budou OSN a NATO. OSN proto, že se jedná o globální organizaci, která má jako jediná organizace na světě mandát k tomu, aby povolila použití síly, čímž akce pod její hlavičkou získávají mnohem větší legitimitu. NATO z toho důvodu, že USA jsou jejím členem a pro své vojenské aktivity v zahraničí se pravidelně pokoušejí získat její podporu a tedy i zde probíhá přesvědčovací a legitimizační proces podobný tomu na půdě OSN. Argumenty na půdě NATO ovšem nebudou analyzovány ve všech případech, protože ne pokaždé bylo NATO relevantním hráčem a přesvědčování USA směrem k této organizaci vůbec neprobíhalo.¹

K vytyčenému cíli, domnívám se, je možné dospět pochopením některých rysů americké identity a procesu tvorby nepřítelů. Proto se v první kapitole nejprve zaměříme na to, co to je identita a jakou má vůbec roli v zahraniční politice. Řada autorů tvrdí (př. Katzenstein 1996, Lebow 2008, Lock 2008, Weldes 1999, McSweeney 2004, Jepperson, Wend, Katzenstein 1996), že identita hraje v ZP nezpochybnitelnou roli a že právě představy o vlastním národě jsou to, co utváří, formuje ZP státu. Součástí kapitoly jsou také normy a jejich význam v zahraniční politice a identitě. Podíváme se na to, kdo je vlastně „odpovědný“ za utváření identity a jak jednotliví autoři s identitou pracují. V závěru kapitoly si definujeme, jak budeme s identitou pracovat zde a proč je to pro nás vůbec důležité.

Ve druhé kapitole se zaměříme na nejasný koncept bezpečnosti, národní bezpečnosti a teorii sekuritizace a jak konstrukce nepřítelů může ovlivnit bezpečnostní politiky státu.

¹ To se týká intervencí těsně po skončení studené války, tzn. intervence do Iráku (1991) a Somálska (1992).

Vysvětlíme si, co jsou to řečové akty a jak nám mohou pomoci ve výzkumu zahraničních politik státu, resp. jakou roli řečové akty hrají v legitimizační argumentaci USA.

Třetí kapitola je věnována konceptu zahraničních intervencí a jejich proměně od konce studené války (Seybolt 2007, Pattison 2010, Wheeler 2004). Vymežíme si, jak budeme s termínem zahraniční intervence pracovat v této práci a následně si podle tohoto klíče vybereme konkrétní americké intervence, u kterých budeme zkoumat legitimizaci těchto aktivit. Součástí kapitoly je i krátká polemika o morálce, právu a povinnosti, které mohou intervence ospravedlňovat. Nevynecháme ani doktrínu spravedlivé války. V úplném závěru pak zhodnotíme, jak, a zda vůbec, se toto uvažování promítá do americké rétoriky.

V rámci čtvrté kapitoly uchopíme výše zmíněné teoretické koncepty (identita, bezpečnost, vojenské intervence) prakticky, resp. aplikujeme je na USA. Jaká je identita USA a jaké má kořeny? Jak USA definují bezpečnostní prostředí během a po skončení studené války, jaké jsou v této době národní zájmy a jak situace vypadá po 11. září. Součástí kapitoly je i poměrně unikátní role náboženství, která je patrná opět zejména po 9/11 (Farr 2010, Preston 2010).

V poslední kapitole se budeme věnovat tomu, jaké argumenty a rétoriku USA používají k tomu, aby mezinárodní společenství přesvědčily o nutnosti vojenského zásahu v té které zemi. Zkoumanými intervencemi jsou Irák (1991), Somálsko (1992), Afganistán (2001), Irák (2003) a Libye (2011). Všechny intervence (podkapitoly) mají stejnou strukturu. Nejprve se velice krátce podíváme na pozadí intervence, co vůbec přimělo USA zvažovat vojenské intervence. Poté přejdeme k samotným argumentům jednak na půdě OSN a NATO (tam, kde je NATO relevantním aktérem) a jednak i k dokumentům, strategiím a projevům na domácí půdě, které poskytnou obraz americké a také podobu amerického nepřítele a jak mu čelit. Neznamena to, že v každé kapitole budeme zkoumat ty samé projevy představitelů a ty samé dokumenty, protože se případ od případu liší vliv, který osoby či dokumenty měly, některým byla např. připisována větší váha. To nepovažuji za nedostatek. Naopak, cílem je analýza takových projevů a dokumentů, které co nejlepším způsobem odhalí deklarované motivace a tvář nepřítele a podle toho jsou dokumenty a osoby vybírány. V závěru každé podkapitoly zhodnotíme provedenou intervenci s odstupem času a pokusíme se načrtnout, jaké mohly být skutečné motivace USA pro provedení intervence. Tato část je pouze informační, neklade si za cíl říci, jaké byly skutečné motivy a jestli USA lhaly nebo ne, ale

ukázat, že deklarované a skutečné zájmy se mohou lišit. U každé intervence je shrnuto, koho USA považují za nepřítele, co bylo referenčním objektem, jaké byly deklarované motivace, jaké byly zájmy USA a hrozby pro Ameriku (viz Seznam tabulek a obrázků).

Obecně můžeme říci, že předmětem analýzy jsou projevy prezidentů, státních tajemníků, ministrů obrany, poradců pro národní bezpečnost a velvyslanců při OSN a NATO. Ve dvou případech se budeme věnovat i tomu, jaký vliv mohly mít vybrané think-tanky na přijatá rozhodnutí státních představitelů. Konkrétně se jedná o intervence do Afganistánu a Iráku (2003), v jejichž případě sehrály významnou roli think-tank Commission on America's National Interest a think-tank Project for the New American Century. V obou případech je vysvětleno, proč zrovna tyto (viz kapitolu 5), hlavní motivací pro zařazení těchto dvou bylo úzké navázání členů na policymakers, v některých případech jsou členové think-tanku bývalí státní představitelé. Tyto think-tanky nepředstavují nestranný zdroj informací, i tak, resp. právě proto pomůže analýza jejich dokumentů doložit vliv na zahraniční politiku administrativy G. W. Bushe. Cenný a klíčový zdroj informací představují zápisy z jednání Rady bezpečnosti OSN, příp. Severoatlantické rady a návrhy rezolucí v Radě bezpečnosti, které podávají obraz o tom, jak USA přesvědčují mezinárodní společenství a jakou rétoriku k tomu využívají.

Závěrem se tak dostaneme ke kýženému cíli, a sice zda v americké ZP existuje předem daný soubor přesvědčovacích metod, který by například vycházel z podstaty americké identity, či zda je spíše pro jednotlivé situace vytvářena ad-hoc argumentace na kterou má vliv příčina intervence, typ hrozby pro americkou bezpečnost, doba vzniku události atd.

Ještě než přejdeme k samotnému textu, ráda bych vysvětlila, proč tuto práci považuji za přínosnou, proč je zvolená metodologie relevantní a co může odhalit. Po četbě řady významných autorů, kteří jsou zmíněni v první kapitole, jsem došla k přesvědčení, že význam identity je klíčový a pomáhá při analýze chování aktérů v mezinárodním prostředí. Identita ovlivňuje podobu státních politik (zahraniční, bezpečností atd.) a národních zájmů. Tyto vztahy jsou vzájemné, to znamená, že i národní zájmy a politiky ovlivňují identitu. Proto s těmito koncepty pracuji. Dalším nástrojem, kterého využívám, je proces sekuritizace neboli konstrukce nepřítele. Celá práce vychází z myšlenky, že nepřátelé, hrozby ani národní zájmy nejsou objektivní. Koncept identity a proces sekuritizace nám ale pomohou pochopit, jak Spojené státy vnímají vlastní realitu, co Američané chápou jako hrozby a kdo je nepřítelem.

A to se dozvíme z různých dokumentů (viz kapitolu 5) a projevů politických lídrů. Právě proto se domnívám, že zkoumání řečových aktů má smysl a přínos. Vzhledem k tomu, že cílem práce není analýza skutečných motivací pro intervenování ale deklarované motivace, teoretický rámec identita-sekuritizace představuje vhodný nástroj zkoumání. Jsem přesvědčena, že může pomoci odhalit, jak se státy budou chovat v mezinárodním prostředí. Samotné normy totiž dostatečně nevysvětlují, jak a proč se státy mohou v mezinárodním prostředí chovat, protože jak později zjistíme, některé státy, jmenovitě např. USA, jsou ochotně kvůli obraně svých NZ normy porušovat.

1 IDENTITA, NORMY - VZTAH K ZAHRANIČNÍ POLITICE

Identita státu definuje jeho chování v mezinárodních vztazích (Lock 2008: 66). Identita ovlivňuje formování bezpečnostní politiky státu (Jepperson, Wend, Katzenstein 1996: 11²). K těmto závěrům a tvrzením bychom během studené války zřejmě nedošli, protože zkoumání mezinárodních vztahů bylo silně prostoupeno neo/realistickým a později také neo/liberálním nahlížením politiky. Národní zájmy odrážely mocenskou politiku (*Realpolitik*), anarchická struktura mezinárodního systému odhalila ty nejhorší rysy lidské povahy a mezinárodní prostředí bylo obecně prostoupeno bojem o získání moci, které bylo nahlíženo jako hra s nulovým součtem (Donnelly 2005: 29-35). Jestliže podle realistů chování států v mezinárodních vztazích definuje anarchická struktura a boj o moc, je to podle konstruktivistů právě identita a nazírání sebe sama, které určuje, jak se budou státy chovat a jak budou formulovat svoje bezpečnostní politiky (např. Katzenstein, Wendt, Weldes, McSweeney).

I v této práci se pokusíme analyzovat ZP státu a jeho chování za pomoci zkoumání identity amerického národa, která může významným způsobem přispět k lepšímu pochopení, proč USA mají zájem na provádění zahraničních vojenských intervencí (dále jen VI). Abychom porozuměli americké rétorice, je potřeba pochopit některé rysy americké identity a proces tvorby nepřítelů v americké bezpečnostní politice. Proto se nejprve zaměříme na to, co to je identita, jak s ní budeme pracovat a čemu může (nebo nemůže) pomoci lépe porozumět. V další části se zaměříme význam norem v mezinárodní a zahraniční politice a na to, jaký vliv mají na chování a jednání států. V současné době je analýza identity velice oblíbeným tématem a vzhledem k tomu, jaké mají Spojené státy postavení v mezinárodním systému je více než žádoucí se snažit odhalit vztah mezi jejich identitou a ZP.

1.1 Co je to identita?

Do dnešního dne se nepodařilo vytvořit obecně přijímanou definici konceptu, jednotliví autoři přicházejí s různými pohledy. Můžeme konstatovat jediné, na čem panuje

² V práci je využita kniha Petera Katzensteina *The Culture of National Security* v netradičním formátu. Každá kapitola má vlastní číslování stránek a vždy začíná od čísla 1. Pro dohledání odkazu je zásadní, jaké kapitoly se stránkování týká. Název kapitoly je uveden v seznamu literatury.

všeobecná shoda: identita je sociální konstrukt. Goff a Dunn tvrdí, že identity jsou mnohonásobné (*multiple*) a prochází neustálým vývojem v závislosti na různých okolnostech. Jsou tvořeny lidským vnímáním v dichotomickém vztahu „my“ versus „oni“ (2004: 2). Neexistují dvě totožné identity. Některé se vyvíjejí rychleji, jiné mohou být konstantnější (tamtéž: 4-5).

Jepperson, Wendt a Katzenstein definují identitu jako vzájemně konstruované a vyvíjející se představy o sobě a druhých (1996: 14). Jsou to představy o jednotlivci, jak se vnímá, jak se odlišuje od ostatních, jak identitu projektuje navenek. Podle McSweeneyho je identita procesem vyjednávání mezi lidmi a zájmovými skupinami a je to důsledek politických procesů (McSweeney 2004: 73). Jinými slovy je přesvědčen, že bez interakce s ostatními by ke konstrukci identit nedocházelo. Při útocích z 9/11 vstoupila al-Kaida do „interakce“ s USA a tyto útoky můžeme definovat jako „politický proces“. USA následně vyhlásily válku terorismu, což představuje další „interakci“. Teroristické útoky významným způsobem přispěly k „probuzení“ americké identity ochránce svobody a demokratických hodnot ve světě a vedly k redefinici ZP USA (ochota k unilaterálnímu chování). Stejně tak byla touto „interakcí“ ovlivněna i následná rétorika USA, když na půdě OSN obhajovaly intervenci do Iráku. Tato „interakce“ měla určující podíl na tom, jak vypadaly následné projevy různých aktérů americké ZP. William Connolly souhlasí s tím, že identita je vymezení se vůči někomu. Potřebujeme druhé, abychom definovali sami sebe (Connolly 1991: 64). Identitu je potřeba vymezit na základě odlišností, které existují v mezinárodním systému. Tato odlišnost, odchylka, je následně transformována do jinakosti, na základě které je identita vybudována. Pokud by tyto odlišnosti v systému neexistovaly, nemohli bychom si budovat identitu založenou na tom, že jsme jiní, všichni by nutně museli mít stejnou identitu (Connolly 1991: 64, srov. např. Campbell 1992: 64-68).

Na tomto místě je také potřeba zmínit rozdíl mezi identitou a kulturou, protože s termínem kultura budeme pracovat i v následujících kapitolách a tyto koncepty bychom neměli zaměňovat. Thomas Berger definuje kulturu jako „soubor představ o tom, jak funguje svět a jak by měl fungovat“ (Berger 1996: 5³). Identita je sice také souborem představ, nikoli o světě, ale o nás samých. Nejsou to představy o tom, jak by měl vypadat svět, ale jak nahlížíme sami na sebe, jak se vnímají národy a jak by se podle této identity měly chovat

³ Bergerova kapitola v rámci Katzensteinovy knihy má netradiční formátování.

v daném kulturním prostředí (viz výše). Kulturu lze také chápat jako prostor, kde existuje nějaké sdílené vědění (Wendt 1999: 141), sdílené představy o standardech, pravidlech a vzájemných vztazích (Jepperson, Wendt, Katzenstein 1996: 13). Podle Freda Jandta se kultura vztahuje ke společenství nebo populaci, která je natolik početná, že je schopna bez závislosti na lidech „zvenčí“ kulturu neustále udržovat (2015: 6). To je významný rozdíl mezi identitou a kulturou, protože identitu vymezujeme vůči někomu (viz výše). Kultura neznámá vymezení se proti někomu, kultura nepotřebuje ke své existenci „druhé“. V extrémním a čistě hypotetickém případě by kompletně izolovaný národ nemohl disponovat identitou (neměl by se vůči komu vymezit), přesto by na jeho území existovala nějaká kultura, sdílené vědění.

Jutta Weldes se věnuje procesu tvorby identity. Tvrdí, že identita nebo národní zájmy nejsou tvořeny pouze tzv. „lingvistickými (jazykovými, verbálními) konstrukty“ (1999: 110), ale zahrnují také „nelingvistické sociální praktiky (tamtéž). Tento výrok je možné interpretovat tak, že řečové akty a jazyk nejsou jedinými aspekty tvorby identity, ale že je nutné také zvážit neverbální (nejazykové) projevy. Autorka však sama přiznává, že lingvistická složka si zasluhuje více pozornosti, protože je často opomíjena v pokusech o vysvětlení americké ZP (tamtéž), a proto se na ní v práci vzhledem k tématu zaměříme.

Richard Lebow poukazuje na to, že političtí představitelé, intelektuálové a instituce využívají vzpomínky na konkrétní události pro svoje politické cíle. Mohou využívat psychologického dopadu některých vzpomínek tak, aby prosadili vlastní vize (2008: 480). Zásadní je ale proces legitimizace, kdy jsou konkrétní vize konstruovány jako přijatelné nebo nepřijatelné. Aktér, který byl schopen konkrétní akci legitimizovat, je nahlížen jako autorita, jako kompetentní osoba (Jackson 2004: 172-173). Jackson jako příklad autority uvádí bývalého prezidenta George Bushe. Po 9/11 byl tehdy největší nepřítel komunismus nahrazen ještě větším nepřitelem terorismem. USA jsou prý zmocněné mluvit jménem civilizovaného světa jako celku (disponují tzv. „[V]oice of God“) a to tak, jak uznají za vhodné (Jackson 2004: 183-184). Bush úspěšně legitimizoval boj proti terorismu, jednal jménem státu a začal být nahlížen jako autorita (tedy minimálně na území Spojených států).

Pokud bychom měli shrnout dosavadní poznatky, lze říci, že *identita odráží různé představy o nás samých, které si v čase formujeme v interakci s ostatními na základě nějakých politických událostí*. Proto se musíme nejprve pokusit analyzovat, jakou identitu Američané mají, jak se projevuje v tvorbě ZP a teprve potom můžeme přistoupit k analýze

konkrétních projevů. Proč prezident Bush označil útok na Ameriku útokem na svobodu jako takovou? Proč Bush vyhlásil válku všem teroristickým organizacím, když za útoky z 9/11 měla být odpovědná údajně jen al-Kaida? (Bush 2001a).

1.2 Normy

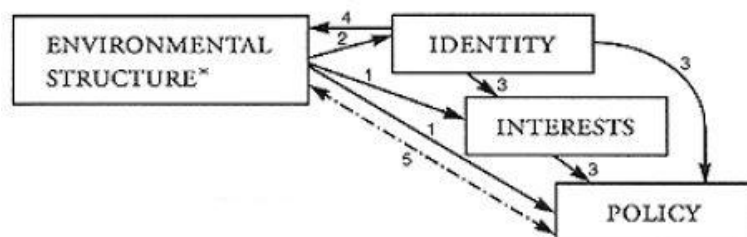
Zabývat se významem norem v této práci má svůj smysl, protože podle některých autorů normy představují jeden z faktorů, který definuje chování států (př. Katzenstein, Sikkink). Autoři Jepperson, Wendt a Katzenstein hovoří o struktuře mezinárodního prostředí, které má nejméně tři úrovně. Jednou z těchto úrovní je světová politická kultura, která zahrnuje mezinárodní právo a normy (1996: 1). Normy podle nich vyjadřují kolektivní očekávání o tom, jak se státy budou chovat, jinými slovy normy fungují jako měřítko přijatelného (nebo naopak nepřijatelného) chování států (tamtéž: 12). Autoři uvádějí příklad bezpečnostních společenství, které mezi sebou neválčí. Mírové řešení sporů je pro takové společenství normou (tamtéž). Řada norem se také institucionalizuje (př. UNCLOS, R2P apod.), čímž se stávají právně závaznými a vynutitelnými.

Normy sice vytvářejí mantinely chování, ve kterých se státy musí pohybovat, protože se k danému způsobu chování a jednání svým podpisem zavázaly, ale to, jak se ve výsledku chovají, vychází zároveň také z jejich identity (Finnemore, Sikkink 1998: 891). Chování států/národů tak vlastně podléhá dvěma limitům. Prvním limitem je domácí identita, která je následně projektována v mezinárodním systému v rámci druhého limitu - norem. Oba tyto faktory - normy a identity - mají schopnost předvídat chování států. Normy také představují návod, jak řešit problémy a jak se chovat v konkrétních situacích. Představují omezený prostor a rámeček, ve kterém se na základě sdílených hodnot aktéři chovají podle předem stanovených pravidel (Kratochwil 1989: 70). Chovat se v souladu s normami znamená chovat se legitimně (Gurowitz 1999: 417). Přesto můžeme v mezinárodním systému najít takové státy, které jsou ochotné normy porušovat a jednat vlastně nelegitimně, to vše pro ochranu svých národních zájmů. Nejlépe tuto skutečnost můžeme demonstrovat na Spojených státech, které při intervenci do Iráku porušily normy, protože akci podnikly bez rezoluce RB, která by autorizovala použití ozbrojené síly. Ale tam, kde porušení norem znamená nepředvídatelnost chování států, můžeme funkci norem do jisté míry nahradit zkoumáním

sekuritizačních procesů a národních identit, které poskytnou představu o tom, jak se státy budou chovat, resp. jak deklarují, že se budou chovat.

Jepperson, Wend a Katzenstein poukazují dále na to, že normy mají potenciál formovat zájmy a politiky států (1996: 10), v našem případě je pro nás důležitý zejména bezpečnostní charakter zájmů a politik. Státní politiky také reflektují identitu, protože to, jak o sobě národ smýšlí, takovou produkuje politiku (1996: 15). Američtí politici smýšlí o USA jako o globální velmoci, proto nebyl problém s vytvořením Národní bezpečnostní strategie, která obsahuje doktrínu preempce. Ed Lock tvrdí, že identita odpovídá bezpečnostním politikám států, protože identita definuje, jak je nahlíženo na bezpečnost (2008: 67-68).

Zároveň je třeba zdůraznit, že vztahy norem, identity, zájmů a ZP jsou vzájemné. To znamená, že všechny proměnné jsou na sobě vzájemně závislé, normy reflektují identitu, identita reaguje na normy, normy a identita formují ZP a ZP zpětně ovlivňuje podobu norem. Tento komplikovaný vztah dobře ilustruje obrázek č. 1. Mějme jen na paměti, že struktura mezinárodního prostředí (environmental structure) zahrnuje několik úrovní, mezi kterými figurují *mimo jiné* i normy, coby právní dokumenty a závazné způsoby chování a jednání. Normy podle níže uvedené trojice autorů netvoří celou strukturu mezinárodního prostředí, jen jeho dílčí část, přesto obrázek dobře ilustruje provázanost vztahů.

Obrázek č. 1: Vzájemné vztahy mezi normami, identitou, zájmy a zahraniční politikou.

Převzato z: Jepperson, Wendt, Katzenstein 1996: 11.

To, co jsme si do této chvíle řekli, má mnohem větší význam, uvědomíme-li si, že z pohledu realismu normy představují pouze nástroj mocných, kterým prosazují své vlastní zájmy v anarchickém prostředí. Normy nemají žádnou vypovídající hodnotu o chování států, jen jsou výsledkem národních zájmů mocných (Donnelly 2005: 46-47).

Cílem první kapitoly bylo poukázat na nesmyslnost zkoumání řečových aktů a rétoriky USA při obhajobě intervencí, bez hlubšího vhledu do problematiky identity a vztahu mezi identitou, normami, zájmy a bezpečnostní politikou.

2 (NÁRODNÍ) BEZPEČNOST A KONSTRUKCE NEPŘÍTELE

V této části se zaměříme na velice problematické definování konceptu bezpečnosti a potažmo národní bezpečnosti. Vymezíme si, jak budeme s konceptem pracovat a proč je pro nás vůbec důležitý. Snahy USA prosadit nějakou VI spočívá na pocitu ohrožení vlastní bezpečnosti a přímo souvisí s procesem konstrukce nepřítele. Ve druhé části se proto budeme zabývat teorií sekuritizace a řečovými akty. Sekuritizace je důležitý aspekt při vytváření bezpečnostních strategií a politik a při analýze argumentace budeme pracovat právě s tím, co USA sekuritizují, co chápou jako ohrožení vlastní bezpečnosti a kdo se kvalifikuje jako americký nepřítel.

2.1 Bezpečnost - nejednoznačný pojem

V současné době chybí jednotně přijímaná definice toho, co to je bezpečnost. Tradiční vojensko-politické nazírání bezpečnosti, kde bezpečnost znamená přežití (Buzan, Wæver, Wilde 1998: 21) a hlavním referenčním objektem je stát, bylo doplněno o mnoho dalších sektorů (a nevojenských hrozeb) a referenčních objektů (tamtéž: 22-23). Ve výsledku jsme tak získali koncept, který z hlediska definice nemá v podstatě žádné limity a tím pádem je takto v praktické politice velice těžko uchopitelný (Wæver 1998: 2⁴).

V té nejjobecnější rovině můžeme říci, že bezpečnost je (stejně jako identita) sociální konstrukt. Úroveň bezpečnosti i vnímání hrozeb podléhá subjektivnímu definování, neexistují žádné objektivní hrozby a ani žádný objektivní stav ne/bezpečí (Hayes 2013: 2-4). Veškeré materiální faktory (např. zbraně hromadného ničení, nedemokratické režimy, terorismus) jsou vytrženy ze sociálního chápání a samy o sobě postrádají bezpečnostní obsah (tamtéž: 2). Pouhá existence zbraní hromadného ničení ještě nikoho neohrožuje, ZHN

⁴ Kapitulu *Securitization and Desecuritization* napsal Wæver v Lipschutzově knize, se kterou jsem pracovala v netradičním formátu. Každá kapitola má vlastní číslování, začíná vždy od čísla 1. Název každé kapitoly, se kterou v práci pracuji, je uveden v seznamu literatury.

nemají žádný bezpečnostní obsah. Teprve poté, co jim připíšeme jistý sociální, kulturní a politický význam, vytváříme bezpečnostní rozměr (tamtéž: 3). Abychom tudíž mohli něco označit jako bezpečnostní problém, potřebujeme znát jistý socio-politický kontext (tamtéž). Použití ZHN chápeme jako porušení mezinárodního práva a pro jejich údajné vlastnictví Saddámem Husajnem si USA legitimizovaly intervenci do Iráku v roce 2003 (Bush 2003a). Spojené státy propůjčily ZHN v Iráku socio-politický kontext, který je definoval jako hrozbu, čímž získaly bezpečnostní obsah.

Buzan, Wæver a Wilde tvrdí, že zajištění bezpečnosti znamená přežití referenčního objektu. Nějaká záležitost je prezentována jako existenciální hrozba pro určitý referenční objekt (1998: 21). Bezpečnost díky své zvláštní podstatě ospravedlňuje použití výjimečných prostředků a legitimizuje použití ozbrojené síly (tamtéž). Bezpečnost ale můžeme pochopit pouze ve vztahu ke konkrétnímu referenčnímu objektu a hrozby mohou pocházet z různých sektorů (vojenský, ekonomický, politický, environmentální) (tamtéž: 21-22). David Baldwin považuje bezpečnost za významný koncept, který ospravedlňuje omezování občanských svobod a jehož jménem se vedou války (1997: 9). Pokud chceme analyzovat bezpečnost, musíme si odpovědět na sedm základních otázek:

1. Čí bezpečnost?
2. Bezpečnost jakých hodnot?
3. Kolik bezpečnosti?
4. Bezpečnost před jakými hrozbami?
5. Jakými prostředky?
6. Za jakou cenu?
7. V jakém časovém období? (1997: 13-17).

Nejprve si musíme zodpovědět, čí bezpečnost chceme chránit, jinými slovy, kdo je referenčním objektem (1997: 13). Za druhé je nutné si vymezit, jaké hodnoty chce stát chránit (tamtéž: 13-14). To zjistíme z vybraných projevů a bezpečnostních dokumentů, jako např. Národní bezpečnostní strategie. Ze stejných zdrojů budeme schopni odpovědět i na otázku číslo čtyři - před jakými hrozbami musí být USA, resp. mezinárodní systém chráněny. Ale definovat, kolik bezpečnosti stát chápe jako dostatečné, je poměrně obtížné, zvláště pokud je absolutní bezpečnost nedosažitelná (tamtéž: 15). Baldwin tvrdí, že jakkoli je obtížné si tuto otázku zodpovědět, není možné se jí vyhýbat, protože ve světě existují zdroje v omezeném množství (tamtéž). Už Arnold Wolfers ve svém článku z roku 1952 tvrdí, že

každý stát si chce zajistit jiné „množství“ bezpečnosti, protože každý vnímá hrozby odlišně, někdo reaguje přehnaně, někdo je může podcenit (1952: 485). Navíc každému státu hrozí jiná míra nebezpečí (tamtéž: 486). Baldwin ještě doplňuje, že odlišné potřeby bezpečnosti se odvíjí od historického kontextu, od toho kolik bezpečnosti stát potřebuje, ale také od toho, kolik bezpečnosti už daný stát má (1997: 19-20). Jakými prostředky a za jakou cenu chtějí USA zajistit svojí bezpečnost? Baldwin tvrdí, že na ceně vždycky záleží, zejména pak v souvislosti s demokratickými režimy (Baldwin 1997: 16, srov. Leffler 1990: 145). A v neposlední řadě také záleží na tom, v jakém časovém období chce stát zajišťovat svou bezpečnost. Krátkodobé cíle se pochopitelně budou lišit od těch dlouhodobých a rovněž se budou lišit i použité strategie zajišťování bezpečnosti (Baldwin 1997: 17). Liší se způsob, kterým USA chtěly zajistit svou bezpečnost v souvislosti se ZHN v Iráku (jedna vojenská intervence) a jakým způsobem vedou válku proti terorismu (dlouhodobá kampaň zahrnující i nevojenské prostředky).

2.2 Národní bezpečnost

Pokusili jsme se definovat bezpečnost v nejširším slova smyslu (bezpečnost referenčního objektu podle sektoru hrozeb). Nyní se přesuneme k analýze na úrovni státu a podíváme se blíže na národní bezpečnost. Arnold Wolfers definuje národní bezpečnost jako stav určitého stupně ochrany již získaných hodnot (1952: 484). Stát má zajištěnou bezpečnost tehdy, nemusí-li obětovat svoje klíčové hodnoty, aby tak předešel válce, příp. aby byl schopen ve válce vyhrát, dojde-li k ní (tamtéž). Národní bezpečnostní *politiku* pak můžeme nazírat jako „akce, které jsou chápané jako nezbytné pro ochranu klíčových domácích hodnot před vnější hrozbou“⁵ (Leffler 1990: 143). Při zkoumání bezpečnostních politik je velmi důležité věnovat se tomu, co státy definují jako svoje klíčové hodnoty a jak vnímají hrozby a nebezpečí (Leffler 1990: 145, Jepperson, Wend, Katzenstein 1996), Barnett pak tvrdí, že vše, co se obětuje v zájmu bezpečnosti, je legitimizováno vytvořením obrazu „Nepřítele“ (1985: 490). Proto se v následující části budeme věnovat procesu vytváření nepřítele (viz podkapitolu 2.3) a tomu, jaké jsou klíčové americké hodnoty, které je potřeba podle amerických lídrů chránit (viz kapitolu 4).

⁵ Podle Lefflera jsou klíčovými hodnotami cíle, za které stojí za to bojovat a prosazovat je bez ohledu na to, co to stojí (Leffler 1990: 143, srov. Baldwin 1997: 16).

Thomas Berger hovoří o vzniku vojensko-politické kultury, která odkazuje na širší politickou kulturu (pro rozdíly mezi kulturou a identitou viz 1. kapitulu), která ovlivňuje, jak daná společnost chápe národní bezpečnost, armádu jako instituci a užití vojenské síly (tamtéž: 5). Toto kulturní zázemí definuje chování států, a proto se každý stát bude chovat ve stejné situaci jinak.⁶ Berger tvrdí, že tato vojensko-politická kultura má potenciál fungovat jako zdroj setrvačnosti při tvorbě politiky a vztah k užití ozbrojené síly může dlouhodobě definovat směřování celé bezpečnostní politiky (tamtéž: 7). Když toto tvrzení propojíme s první kapitolou, tento vztah ukazuje na identitu Američanů, protože celkový přístup k vojenské síle je součástí jejich identity. Zároveň se ale američtí politici pohybují v kulturním prostředí, v rámci existujících norem, které definují, jakým způsobem USA svou vojenskou sílu mohou využívat, např. že na každého nepřítele nepošlou okamžitě jadernou bombu, že nezlikvidují celý stát apod. Ve čtvrté kapitole se k tomuto tématu vrátíme a podíváme se na to, jaké kulturní představy a hodnoty ovlivňují americkou bezpečnostní politiku.

2.3 *Teorie sekuritizace a řečové akty*

Sekuritizovat znamená činit z nějakého problému otázku bezpečnosti a tím ji přenést z „normální“ politiky do speciální bezpečnostní politiky, nebo dokonce nad politiku. Sekuritizace tak vlastně znamená extrémní verzi politizace (Buzan, Wæver, Wilde 1998: 23). Aby mohl nastat akt sekuritizace, musí se objevit dvě proměnné: sekuritizující aktér a bezpečnostní hrozba. V momentě, kdy sekuritizující aktér (ten, kdo označuje něco za hrozbu) užije rétoriku existenciální hrozby (označí něco za bezpečnostní hrozbu), čímž přesune téma z „normální“ politiky do té bezpečnostní, můžeme hovořit o tom, že probíhá sekuritizační krok. O tom, že nějaké téma bylo sekuritizováno, můžeme ale hovořit až tehdy, přijme-li hrozbu i publikum, na které je rétorika zacílena (tamtéž: 24-25). To, že elity začnou mluvit a rámovat nějaký problém do bezpečnostní politiky znamená, že definují, co jsou hrozby a případně také, jak se mají řešit. Sekuritizace však neodráží realitu a ani díky ní nejsme schopni říci, jaké jsou objektivní hrozby. Co ale jsme schopni říct, je co konkrétní aktéři vnímají jako hrozby, jaká je *jejich* realita (Wæver 1998: 6-7). Pro naše účely nebude tolik důležité, zda byl proces sekuritizace úspěšně dokončen (tedy zda publikum přijalo

⁶ Ke stejnému závěru (i když jinak uchopenému) došel už Arnold Wolfers v roce 1952 ve svém článku "*National Security*" as an Ambiguous Symbol.

rétoriku sekuritizujícího aktéra), nás bude zajímat zejména sekuritizační proces, tedy co USA definují jako hrozby a jaká je jejich bezpečnostní realita. Přestože v první kapitole jsme si řekli, že identita a národní zájmy vycházejí z verbálních (lingvistických) i neverbálních (nelingvistických) projevů, z hlediska tématu práce je pochopitelné, že důraz je kladen pouze na analýzu verbálních projevů, na řečové akty, o kterých Weldes tvrdí, že jsou opomíjené. Přestože verbální projevy jsou těmi neverbálními doprovázeny, není v této práci bohužel prostor pro jejich zkoumání.

Jared Hayes souhlasí s tím, že hrozby a bezpečnost vycházejí z lidské konstrukce reality (2013: 13), přichází ale s vlastní kritikou teorie sekuritizace. Podle něj sekuritizační akt není jednorázovou záležitostí, je to dlouhodobý proces, ve kterém se argumenty opakují, vrství, nabírají na důvěryhodnosti. Je to výsledek sekuritizačního *procesu*, nikoli samostatného řečového *aktu* (Hayes 2013: 16). Ani se nejedná o izolovaný proces, protože aktéři vzájemně reagují jeden na druhého a řečové akty odrážejí vzájemnou interakci (tamtéž: 17). Zároveň teorie není schopna vysvětlit to, co autor nazývá *bezpečnostním prostorem* (security space), tedy kde se hrozby objeví a za jakých okolností (tamtéž: 23). Na tomto místě podle něj vstupuje do hry opět identita (viz první kapitolu), která může, na rozdíl od sekuritizace, lépe vysvětlit, co se bude odehrávat v bezpečnostním prostoru (tamtéž). V práci se pokouším rozvíjet jeho myšlenky, resp. souhlasím s tím, že se jedná o dlouhodobý proces. Časovým rámcem v práci je vždy období od vypuknutí tzv. spouštěcí události, to je ta, která přiměla USA uvažovat o mezinárodní reakci až po samotnou intervenci. O izolovaný proces se nejedná, protože se zaměřuji na takové dokumenty a projevy, které přímo reagují na činy těch, proti kterým USA chtějí zasahovat.

2.4 Konstrukce nepřítele

Debra Merskin napsala v roce 2005 článek, ve kterém analyzuje, jak byl konstruován nepřítel v projevech George Bushe po 9/11. Tvrdí, že všechny národy potřebují nepřítele a jeho konstrukce je nevyhnutelnou součástí všech lidských společností (2005: 373). Společný nepřítel také může sloužit pro odvedení pozornosti od jiných sociálních či ekonomických problémů a může nasměrovat pozornost směrem k univerzální hrozbě (tamtéž). Tvrdí, že USA mají dlouhou historii selektivního démonizování a dehumanizování ostatních, a že jejich definování sebe sama vychází z části z nazírání boje dobra proti zlu

(tamtéž: 373-374), z hlediska identity „my versus oni“. Didier Bigo hovoří o tom, že Spojené státy (a jejich spojenci) se snaží vytvářet globální management znepokojení. Pokouší se globalizovat bezpečnost (zejména v souvislosti se ZHN a mezinárodním terorismem) a ospravedlňují se tím, že propagují myšlenku globální (ne)bezpečnosti (2008: 10).

Pokud ale státy chtějí, aby „jejich“ nepřítel sdílelo co největší množství aktérů, musí být úspěšný v přesvědčování ostatních.⁷ Klíčovou podmínkou přesvědčování je podle Labonte rezonance (2013: 60). Aby nějaká myšlenka (americké pojetí nepřítel) dokázala rezonovat, je potřeba ji také vhodně zarámovat, aby ostatní aktéři měli pocit, že je to i v jejich zájmu, příp. že by měli chtít své zájmy změnit. Záleží také na tom, jak moc je tato nová myšlenka schopna stát se součástí existujících norem, diskurzu či ideologií, resp. jestli není až příliš alternativní, útočná, inovativní či kontroverzní (tamtéž).

Cílem této kapitoly bylo poukázat na potřebu konstruktivistického přístupu k národní bezpečnosti a tvorbě nepřítel, jakožto obhájit, proč v žádném případě nemůžeme vynechat analýzu řečových aktů, resp. co všechno může odhalit a jaké jsou naopak její limity. V přímé návaznosti na první kapitolu jsme se pokusili vysvětlit, co ovlivňuje podobu politicko-bezpečnostních dokumentů a co definuje národní zájmy. Ve čtvrté kapitole budeme teorii z první a druhé kapitoly aplikovat na Spojené státy, budeme se věnovat jejich identitě a roli, kterou hraje v zahraniční politice.

3 HUMANITÁRNÍ VOJENSKÉ INTERVENCE (HVI)

V této kapitole se jednak podíváme na vymezení pojmu VI, resp. HVI, a jednak na to, jakým vývojem tento koncept prošel od začátku studené války do současnosti. Operacionalizace pojmu vojenská (humanitární) intervence je velmi důležitá, protože nám pomůže nadefinovat si několik konkrétních intervencí USA, u nichž budeme ve druhé části práce zkoumat argumentaci.

Humanitární intervence byla během studené války neznámým konceptem. Nejdůležitější principy představoval princip suverenity a neintervence, které měly nezpochybnitelnou přednost před prosazováním lidských práv. Jinými slovy, vojensky

⁷ V našem případě platí, že USA se snaží přesvědčovat mezinárodní společenství, tzn. více aktérů. Konstrukce amerického nepřítel nezůstává pouze na domácí půdě, ale USA se snaží ji „vyvážet“ do zahraničí.

intervenovat kvůli ochraně lidských práv nemělo potenciál takovou intervenci ospravedlnit, zatímco v jiných případech bylo užití ozbrojené síly legitimní (např. podpora spřátelených režimů jak ze strany USA, tak SSSR v tzv. zástupných konfliktech). Ronnie Lipschutz tvrdí, že kdyby studená válka neskončila, konflikty v Iráku, Jugoslávii, Somálsku a Rwandě by nikdy nepropukly (1998: 2⁸), natož aby na ně reagovalo mezinárodní společenství humanitárními intervencemi. Ale protože tyto vnitrostátní konflikty propukly, bylo mezinárodní společenství nucené situaci řešit. Přestože můžeme na počátku 90. let zaznamenat proměnu přístupu mezinárodního společenství k vnitřním humanitárním krizím, uběhlo několik dalších let, než koncept humanitární intervence přijalo OSN, a to jak na půdě VS, tak i v RB.

Milníkem pro změnu v uvažování je ochota Rady bezpečnosti OSN během 90. let nahlížet humanitární krize v jednotlivých státech jako ohrožení mezinárodní bezpečnosti. O tom svědčí fakt, že některé humanitární intervence probíhaly pod kapitolou VII Charty OSN a suverenity státu už nebyla nezpochybnitelná, př. Irák (1991), Somálsko (1992) nebo Bosna (1993). Etnické čistky na Balkáně postupně vedly mezinárodní společenství k přesvědčení, že suverenity už není nezpochybnitelné právo, ale odpovědnost. Pokud stát masivně porušuje lidská práva či není schopen nebo ochoten zajistit svému obyvatelstvu bezpečnost, přestává platit princip neintervence. Tento koncept dále rozpracovala Komise pro intervenci a státní suverenitu (ICISS) v roce 2001. Výsledkem byl dokument *Responsibility to Protect* (R2P), který byl roku 2005 přijat Valným shromážděním OSN na Světovém Summitu a ve kterém poprvé zazněl koncept „*responsibility to protect*“. (Responsibility to Protect 2001: XI). Přijetí dokumentu završilo redefinici konceptu suverenity.

3.1 *Povinnost (přirozené právo) versus právo (pozitivní právo)*

Diskuze, zda je humanitární intervence povinností či jen právem, nenašla do dnešního dne univerzální odpověď. V mezinárodních vztazích se stále střetávají principy Charty OSN (nezasahování do vnitřních záležitostí státu) a s prosazováním lidských práv a není možné dospět k celosvětovému konsenzu, a to i přes přijetí rezoluce R2P. Podívat se blíže na aspekty práva nebo povinnosti je pro nás důležité proto, že nás v 5. kapitole bude zajímat, jak k tomu přistupují Spojené státy. James Pattison říká, že povinnost intervenovat vyplývá

⁸ Lipschutzova kniha v netradičním číslování.

z rezoluce R2P. Lidské utrpení nesmí být tolerováno. Pokud je porušování lidských práv tak závažné, že se zvažuje intervence (tedy porušení základního stavebního kamene mezinárodních vztahů - suverenity), státy mají povinnost zasáhnout a utrpení ukončit (Pattison 2010: 16). Zároveň ale dodává, že nejprve stát musí získat právo k intervenci. To získá tak, že se bude řídit humanitárním právem a zároveň musí mít solidní (*reasonable*) vyhlídky na úspěch (tamtéž: 17). Jenomže definovat, co jsou to solidní vyhlídky je poměrně složité a hlavně nejednoznačné.⁹

Proč by humanitární intervence podle Pattisona měla být pouze právem? Každá intervence je velice nákladná (ať už finančně či z hlediska lidských zdrojů), a proto by státy neměly být nuceny intervenovat. Stát musí být schopen intervenci ospravedlnit vůči vlastnímu obyvatelstvu. Nesmí se stát, se by své omezené prostředky využil pro zásah v jiném státu a domácí obyvatelstvo by např. trpělo hladem. V takovém případě by intervenující stát nebyl schopen ochránit vlastní obyvatelstvo a neměl by ani právo ani povinnost intervenovat (tamtéž). Pro nás je zásadní, že aspekty práva či povinnosti nemusí být nutně zakotveny v mezinárodním právu, klíčové jsou představy a víra jednotlivých států v to, jaké povinnosti nebo právo zasáhnout mají, v jaké věří cíle a prostředky, co podle sebe chápou jako legitimní intervenci (Seybolt 2007: 7-8).

3.2 Otázka morálky a doktrína spravedlivé války

Morálka jako legitimizace intervence je snad ještě spornější, než debaty o právu a povinnosti. Jako neuchopitelný a univerzálně nedefinovatelný pojem tvoří velice kontroverzní důvod zásahu do vnitřních záležitostí státu, protože může být velmi snadno zneužitelný.

Bellamy a Wheeler tvrdí, že bez ohledu na to, co říká mezinárodní právo, mezinárodní společenství má morální povinnost ochránit civilisty před genocidou a masovým vražděním. Koncept suverenity vychází z povinnosti státu chránit své obyvatelstvo, a pokud stát tento úkol nesplní, ztrácí nárok na suverenitu (Bellamy, Wheeler 2008). Ve světě existují jistá individuální práva, která jsou společná všem kulturám, a pokud dojde k jejich masovému

⁹ Problémem je ale už samotná definice úspěchu. Autoři se liší v tom, co je považováno za úspěch. Je to zastavení etnických čistek, nastolení nového režimu, zabránění zabíjení civilistů, distribuce pomoci? (srov. např. Seybolt 2007, Pattison 2010, Wheeler 2000).

porušování v jedné části světa, má to dopady na zbytek světa. Proto existuje morální závazek tyto činy odstranit (tamtéž). Michael Walzer např. tvrdí, že humanitární intervence je ospravedlnitelná tehdy, „když je reakcí na činy, které šokují morální svědomí lidstva“ (2006: 107). Nemá však na mysli svědomí politických leaderů, ale morálku obyčejných mužů a žen. Čekat na autorizaci OSN se rovná pasivitě, která není morálně správná (tamtéž). Doktrína spravedlivé války morálku (a spravedlnost) dále rozpracovává, podle ní existuje morálně ospravedlnitelné a odpovědné užití síly ve světové politice, které může autorizovat legitimní autorita (Weigel 2007: 19). Historie takového uvažování sahá až do řecké a římské politické teorie a větší pozornosti se mu dostalo ve 13. století poté, co s konceptem pracoval Tomáš Akvinský. Koncept se dále vyvíjel a postupem času se spravedlivá válka stala jakýmsi konsensem křesťanské kultury západu (tamtéž). Zastánci této doktríny si kladou otázku, co dělá z války morální záležitost, za jakých podmínek je možné válčení ospravedlnit. Většina autorů pracuje se třemi základními předpoklady, kdy je možné válku ospravedlnit: spravedlivá příčina, kompetentní autorita a válka jako poslední nástroj řešení. Podle klasické teorie je spravedlivou příčinou války obrana proti agresi (Weigel 2007: 27). Dnes je tento bod zakotven v Chartě OSN (Charta OSN, čl. 2, 51), nikde ale není definováno, co to je agrese. Takto úzce vymezená spravedlivá příčina je nedostatečná, protože je nutné si položit otázku, zda např. vlastnictví zbraní hromadného ničení (ZHN) „darebnými“ státy představuje akt agrese (Weigel 2007: 27)¹⁰.

Zejména v souvislosti s intervencí do Iráku (2003) vyvstal problém s jasnou definicí toho, kdo je to kompetentní autorita, která má autorizovat užití ozbrojené síly. Podle Charty OSN je touto autoritou pouze Rada bezpečnosti (RB) (Charta OSN, čl. 24, 39, 42), nicméně intervence do Iráku (a bombardování Srbska) posvěcení od Rady bezpečnosti nezískala.

Vojenská akce musí být tím posledním nástrojem řešení sporů. Vojenské akci musí předcházet diplomatické, ekonomické aj. sankce. To je problém v souvislosti s mezinárodním terorismem. Tyto standardní postupy se ukázaly být neúčinné, resp. na teroristické skupiny

¹⁰ Zmínka o ZHN je příhodná, protože Národní bezpečnostní strategie USA z roku 2002 označila vlastnictví a šíření ZHN za bezpečnostní riziko pro Spojené státy (NSS 2002: 15). V tomto smyslu tedy USA vlastnictví ZHN chápaly jako akt agrese a boj proti nim představoval nejhlasitější argumentaci pro intervenci do Iráku v roce 2003. Podle Weigela je NSS pokus USA vytvořit novou bezpečnostní strategii založenou na morálce, která by sloužila jako nástroj prosazování míru ve 21. století (Weigel 2007: 32).

neplatí. Jakým způsobem pak tedy můžeme posoudit, zda byly skutečně vyčerpány všechny možnosti? (Weigel 2007: 29).

3.3 R2P - institucionalizace spravedlivé války?

Z dokumentu přijatého VS je patrné, že R2P se v případě selhání nevojenských prostředků řešení humanitární krize hlásí k doktríně spravedlivé války. *Responsibility to Protect* obsahuje tři složky povinnosti: povinnost prevence, povinnost reakce a povinnost obnovy. Pokud státy mají povinnost reagovat na porušování lidských práv, je nutné vymezit, kdy tuto povinnost mají.

Povinnost reagovat, tj. vojensky intervenovat, mají státy pouze v extrémních případech. Ty jsou vymezené jako „případy násilí, které opravdu šokují svědomí lidstva“, nebo ty, které ohrožují mezinárodní bezpečnost a vyžadují vynucovací vojenskou intervenci (R2P 2001: 31). V dokumentu se dočteme, jaká jsou definující kritéria pro to, kdy je možné intervenovat. Do velké míry se shodují s kritérii dosud uvedených autorů (Seybolt, Weigel):

- správná autorita
- spravedlivá příčina
- správné úmysly
- poslední nástroj
- užití proporčních prostředků
- obстоjné šance na úspěch (R2P 2001: 32).

Za klíčová kritéria jsou považovány první dva body - autorita, příčina. Kritérium spravedlivé příčiny je poměrně podrobně rozpracováno. Pokud je na lidech páčáno vážné a neodčinitelné násilí, příp. se k němu schyluje, je mezinárodní intervence spravedlivá (R2P 2001: 32)¹¹. Před každou intervencí by státy měly žádat o autorizaci RB, kterou autoři R2P považují za jediný pověřený orgán (R2P 2001: XII). V roce 2006 dokument přijala i RB (S/RES/1674 2006), čímž je možné jeho jménem vojensky legitimně intervenovat.

¹¹ V dokumentu je mj. identifikováno, co se má na mysli pod pojmem neodčinitelné násilí. Velké ztráty na životech a velký rozsah etnických čistek - tyto dvě podmínky stačí, aby byla intervence legitimní. R2P také ale jmenuje případy, které nespádají do této kategorie. Jedná se např. systematickou rasovou diskriminace, svržení demokraticky zvolené vlády, nebo užití síly jako odpověď na teroristické útoky. Vojenská akce potom není autorizována odkazem na R2P, ale na čl. 51 Charty (R2P 2001: 34).

3.4 *Definice humanitární vojenské intervence (HVI)*

Dostáváme se k jednomu z nejobtížnějších úkolů - definovat, co to je HVI, resp. VI a jaké jsou její principy. Z úvodu víme, že tato podkapitola je pro nás velmi důležitá, protože se na jejím základě pokusíme vybrat několik amerických intervencí. Hlavní překážkou zůstává, že v mezinárodním právu neexistuje žádná definice humanitárnosti, v Chartě OSN nejsou VHI zakotvené a otázka lidských práv a morálky naráží na různé interpretace v různých částech světa. Pro lepší uchopení konceptu můžeme na humanitární intervence nahlížet jako autoři Ramsbotham a Woodhouse, tj. rozdělit ji na dva termíny - „humanitární“ a „intervence“ a definovat si je nejprve odděleně (Ramsbotham, Woodhouse 1996: 3).

Humanitární principy

O humanitárních záležitostech hovoříme v souvislosti s lidskými právy a jejich ochranou. Ramsbotham s Woodhousem (1996: 14-17) definují základní humanitární principy, které chápou jako čistě nepolitické. Patří sem princip lidskosti (zabránit či zmírnit lidské utrpení kdekoli na světě), princip nestrannosti (bez ohledu na rasu, náboženství, politické názory atd.), princip neutrality (nepolitická záležitost oddělená od politických zájmů států¹²) a princip univerzálnosti (všechny společnosti mají stejný status a staví na předpokladu, že existují univerzálně sdílené humanitární hodnoty na celém světě).

Vojenská intervence

„Intervence je anulování suverenity“. K tomuto procesu dochází, když jedna či více vnějších sil vykonává takové funkce na území daného státu, které normálně spadají pod jeho domácí jurisdikci (Ramsbotham, Woodhouse 1996: 40). Je to velmi široký záběr aktivit, který může mít v podstatě jakoukoli formu vojenské intervence (Pattison 2010: 24).

Kisangani a Pickering vytvořili online Dataset pro mezinárodní vojenské intervence. Podle nich jsou vojenské intervence účelné (nikoli náhodné) pohyby vojáků či vojenských sil jedné země do jiné země kvůli nějakému politickému sporu (Kisangani, Pickering 2008: 2). Ještě je však potřeba dodat minimálně jedno kritérium: vojenská intervence musí být vynucená, tzn. bez souhlasu místní vlády (Pattison 2010: 26).

¹² Jiní autoři se domnívají, že bez ohledu na to, jak je intervence zarámována, vždy se jedná o politickou akci (př. Seybolt 2007). K tomuto tématu se blíže dostaneme v další části kapitoly.

Humanitární vojenská intervence

Logicky bychom spojením obou termínů měli získat definici HVI: vojenské porušení suverenity z humanitárních důvodů. Taková definice by ale byla až příliš zobecňující a nedostatečná, resp. minimálně pro naši práci ano. HVI je v akademické sféře definována mnohem složitěji a obsahuje mnohem více kritérií, které potřebujeme znát. Pokud bychom pracovali pouze s tím, že HVI má pouze nepolitické aspekty (humanitárnost), nemohli bychom v práci analyzovat např. intervenci do Iráku. Argumentace obsahovala částečně humanitární aspekty (zlý režim Saddáma Husajna), ale hrozbou byly především ZHN, které těžko můžeme definovat jako čistě humanitární, nepolitickou záležitost.

Seybolt tvrdí, že jakákoli intervence (i humanitární) je politická. Rozhodnutí, zda pomoci v humanitárních krizích, je čistě politické rozhodnutí. Úspěch takové intervence proto závisí nikoli na morálních cílech, ale na cílech politických. Např. pomoc ve formě dodávek jídla bychom mohli nahlížet jako nepolitický čin, podle Seybolta se i jídlo může stát zbraní. Místní ozbrojené skupiny mohou blokovat jeho přísun těm, kteří ho potřebují (Seybolt 2007: 19-20)¹³. Morálka sama o sobě tudíž nemůže být návodem na humanitární intervence ze dvou důvodů. Za prvé, na planetě najdeme mnohem více míst, kde lidé zoufale potřebují pomoc, chybí ale zdroje na to pomoci všem. Logicky si tak státy vybírají, ve které zemi mají politické zájmy. Za druhé, intervence má mnohem větší naděje na úspěch, pokud jsou ve hře politické zájmy, protože státy jsou ochotné zde více investovat a zůstat i v případech nesnází (Seybolt 2007: 20).

Z výše uvedeného vyplývá jeden zásadní poznatek - každý stát intervenuje ze svých specifických (politických) důvodů, neexistuje žádný univerzální soubor argumentace. Každá intervence je definována na politických cílech, které se liší případ od případu. Je pak pochopitelné, že se státy (velmoci, mocnosti) budou lišit ve svých cílech. Proto je tak důležité přednést dobrou argumentaci obhajující intervence tam, kde by ostatní státy nemusely mít stejné vize či cíle a pokusit se je přesvědčovat o tom, aby zaujaly americké (vztaženo k této práci) stanovisko (Pearson, Baumann 1974: 277).

¹³ Podobnou tematiku rozpracovává Ben Barber ve svém článku z roku 1997 *Feeding Refugees, or War?*, ve kterém poukazuje na to, jak mohou humanitární intervence prodlužovat konflikt a dokládá to, že pomoc můžeme chápat jako politickou (8-14).

Operacionalizace pojmu

Jak vidíme, definice vojenských intervencí jsou příliš široké a obecné. Za intervenci můžeme považovat v podstatě jakoukoli vojenskou politickou akci jednoho státu (ať už s autorizací RB nebo bez ní) mimo své území, která svým charakterem narušuje suverenitu jiného státu (probíhá bez souhlasu místní vlády). Tedy prvním kritériem je pochopitelně vojenská intervence. Druhým kritériem jsou humanitární principy, resp. intervence, které USA chtěly legitimizovat z humanitárních důvodů. I přes to bychom mohli definovat relativně vysoký počet intervencí. Proto je třetím kritériem vysoká míra medializace ve světových médiích. Víme, že proběhly intervence, které byly kontroverzní (Irák 2003 - bez autorizace RB), či které probíhaly z důvodu velkého utrpení lidí (Somálsko 1992). Právě takovým se v médiích dostává největší pozornosti. Čemu se ale obecně nevěnuje moc pozornosti, je ucelená analýza argumentů, které státy pronášely ať už ve VS nebo v RB OSN a jak tyto argumenty souvisí (nebo mohou souviset) se ZP státu a jeho identitou. Proto nevidím problém věnovat se mediálně známým intervencím¹⁴. Americké zahraniční intervence, které budeme zkoumat, jsou: Irák (1991), Somálsko (1992)¹⁵, Afganistán (2001), Irák (2003) a Libye (2011), protože splňují naše tři definiční znaky: jsou to intervence, které probíhaly z humanitárních důvodů (tedy alespoň podle USA), a v médiích se jim dostalo velké pozornosti.

4 AMERICKÁ IDENTITA A ZAHRANIČNÍ POLITIKA

Soustředit se na americkou zahraniční politiku a identitu pouze po roce 1989 není dostačující. Abychom odhalili některé souvislosti a lépe pochopili, proč je americká ZP a identita taková, jaká je, musíme zapátrat hlouběji v historii, kdy vznikaly klíčové dokumenty, které podle některých autorů mají dodnes stále velký vliv na podobu ZP (např. Shihade 2009, Huntington 2005, Crockatt 2007).

V této kapitole se budeme v první části věnovat klíčovým milníkům a dokumentům americké historie, které vytvořily to, co dnes chápeme jako Ameriku

¹⁴ Jak už bylo řečeno v úvodu, budeme se věnovat pouze intervencím, které proběhly až po roce 1989.

¹⁵ Podle Wheelera šlo o vynucenou intervenci, protože v Somálsku absentovala vláda, která by případně mohla nesouhlasit. Budeme se držet tohoto výkladu a Somálsko zařadíme do výběru (Wheeler 2004:31-33).

a ze kterých se zrodila americká identita. Ve druhé části se přesuneme do období po konci studené války a zaměříme se na to, jaký vliv měl její konec na proměnu americké identity a jak to může souviset s americkými intervencemi. Cílem kapitoly není se detailně zaměřit na jednotlivé historické milníky, zejména první část je pojata spíše jako rozbor klíčových teoretických konceptů a toho, jak jejich odkaz rezonuje v americké kultuře, identitě a ve výsledku i v ZP. Pozornost směřuje hlavně na koncept kultury, civilizace a americké hodnoty.

4.1 Kořeny americké identity - víra v americké hodnoty

Samuel Huntington tvrdí, že britští osadníci, kteří přicházeli do Ameriky už od 17. století, se za ryzí Američany začali považovat až ke konci 18. století. Z počátku Ameriku definovali rasově, etnicky, kulturně a především nábožensky. Ke konci 18. století se k tomu připojila ještě ideologie, aby byli schopni ospravedlnit odtržení od domovské země. Ale do 70. let byla americká identita definována už jenom z hlediska kultury a víry v americké hodnoty (Huntington 2005: 9, 47).

U amerických hodnot se musíme zastavit a podívat se na ně detailněji. Huntington tvrdí, že jsou klíčovým elementem americké identity a jsou výsledným produktem specifické anglosaské protestantské kultury. Mezi hlavní prvky této kultury patří anglický jazyk, křesťanské hodnoty, religiozita, anglosaské pojetí vlády práva, zodpovědnost politických vůdců a práva jednotlivců. Americké hodnoty definuje jako svobodu, rovnost, demokracii a individualismus, respekt k lidským právům, vládě zákona a k soukromému vlastnictví (2005: 9-10, 54). Tyto hodnoty jsou zakotveny v dokumentu *Manifest Destiny*. Jeho autor, John O'Sullivan, označuje zrod amerického národa za počátek nové historie, ve které má být Amerika velkým národem budoucnosti (O'Sullivan 1839: 1). Amerika je přímo předurčena k lepším činům, protože není zatížena hrozivými krveprolitími. Ztělesňuje proto národ lidského pokroku, který nemůže žádná pozemská síla zastavit. Amerika lidstvu ukáže znamenitost božských principů, kterými jsou lidská rovnost a politická svoboda, které Ameriku odlišují od ostatních (tamtéž: 1-3). Šíření svobody jedince, univerzálnosti svobody a rovnosti jsou vyšším údělem Ameriky, jejíž budoucí misí je nastolit morální důstojnost a spásu lidstva. K tomu byla předurčena Bohem, a proto nikdo nemůže zpochybnit její úděl být velkým národem budoucnosti (tamtéž: 4). Tuto silnou rétoriku musíme samozřejmě

chápat s ohledem na dobu, ve které byl dokument sepsán. Rozhodně se ale nejedná o zapomenutou historii, protože velmi podobnou rétoriku použil i George Bush ve svém projevu o Stavu unie v roce 2004. Mezi klíčová slova patří svoboda, bůh, vůdcovství nebo odpovědnost. „Amerika je národ s posláním a toto poslání pramení z našeho základního přesvědčení. Neušli jsme takovou cestu, [...] abychom ztratili odvahu a nechali naše dílo nedodělané. Američané povstanou ke svému historickému úkolu“ (Bush 2004). Tímto dílem a úkolem má Bush na mysli šíření svobody do celého světa, protože věří, že „Bůh zasel do každého lidského srdce touhu žít ve svobodě“ (tamtéž). Také tvrdí, že díky americkému vůdcovství (*leadership*) a odhodlanosti se svět mění k lepšímu (tamtéž).

Richard Crockatt v souvislosti s vírou v americké hodnoty hovoří o americké verzi nacionalismu. Tvoří ho víra v jedinečnost a zároveň univerzálnost hodnot, víra, že americký národ získal nezávislost díky vyjimečné a příkladné revoluci a má v sobě světový potenciál, protože má světovou populaci. Proto má také vyjimečnou odpovědnost. Tento způsob uvažování je podle Crockatta typický právě pro Bushe a neokonzervativce, kteří jsou přesvědčeni, že USA musí vést civilizovaný svět, ať chtějí, nebo ne (Crockatt 2007: 17-18). Hovoří také o tzv. *civilizačním uvědomění* (civilization-consciousness). Jeho význam je možné hledat v takových tvrzeních politických představitelů, kteří se odvolávají na koncept civilizace (2007: 15). Podle něj existují tři druhy takových tvrzení. První tvrzení se týká ztotožnění civilizace s Amerikou. Odvolává se na odlišnou identitu a kulturu a znamená „americkou výjimečnost, amerikanismus“ (tamtéž: 15-16). Do této kategorie spadá Manifest Destiny a projevy, které se na něj odvolávají, např. výše zmíněný projev Bushe (2004). Druhý typ se týká vůdcovství. Amerika musí vést, ať chce, nebo ne, je to jen přirozený důsledek její rozlohy a moci, a proto se má stát vůdcem civilizovaného světa. Neznamená to ovšem automatické intervence do všech koutů světa, ale spíše převzetí některých závazků (tamtéž: 18-19). Tuto rétoriku můžeme spatřit v Bushově projevu těsně před intervencí do Iráku, ve kterém tvrdí, že OSN nebyla schopna dodržet závazky, a tak je USA přebírají od OSN (Bush 2003b). V den útoků 9/11 Bush pronesl, že Amerika se stala terčem útoku, protože představuje „nejzářivější maják svobody a příležitosti ve světě“ (Bush 2001b). Poslední typ je podle Crockatta v protikladu ke dvěma předchozím. USA jsou v něm identifikovány s civilizovaným světem, který ale zahrnuje i jiné země. Tradičně se prý jedná o „Západ“, nicméně USA se do této kategorie snaží zahrnout všechny země, které jsou ochotny připojit se k americké válce proti teroru (bez ohledu na geografii, náboženství či jejich kulturu)

(2007: 22-23). Nejzářnějším příkladem tohoto typu tvrzení je snaha USA získat co nejširší koalici pro svůj boj s terorismem, tzn. zdůrazňují kolektivní snahu bránit civilizaci. Proto jsou tyto výroky v rozporu s prvním a druhým typem, který klade důraz na USA jakožto jedinečného reprezentanta univerzálních hodnot.

4.2 Kultura a civilizace

Koncept civilizace a kultury hraje v americké identitě také významnou úlohu. Hall a Jackson se věnují konceptu civilizace a tvrdí, že zejména díky Huntingtonovi byl oživen zájem o civilizace i v sociálních vědách. Richard Crockatt hovoří o tzv. *kulturním obratu* (cultural turn) (2007: 36). A protože Bush hovoří v jednom ze svých projevů o „boji za civilizaci“, je nutné tento koncept rozpracovat (2007: 1-2). Huntington definuje civilizaci jako nejvyšší kulturní seskupení lidí a nejširší kulturní identitu, která odlišuje člověka od ostatních druhů. Civilizace je podle něj největší „my“, ve kterém je člověk schopen cítit se kulturně jako doma a odlišit se od všech „ostatních“ (1996: 43, cit. dle Hall, Jackson 2007: 4). Autoři tvrdí, že stejné kultury sdílí stejné hodnoty a intervence skrze civilizační hranice prý nutně selžou v důsledku místního odporu (tamtéž: 5). Robert Cox doplňuje toto tvrzení tím, že civilizace jsou spíše v mysli, než na zemi a zakládají se na sdílených představách o podstatě věcí (2002: 143, cit. dle Hall, Jackson 2007: 39). David Campbell tvrdí, že Spojené státy jsou společenstvím založeném na představách (*imagined community*) par excellence. Co to znamená být Američan, zahrnuje „kulturní, nikoli národní konsensuální mýtus“ (1992: 143-144). I přesto ale podle Jacksona představují civilizace supranacionální entity, ve kterých jsou „zahnížděné“ ostatní státy a národy (Jackson 2007: 43). Jsou mnohem starší než státy, a proto jsou jim nadřazené. Civilizační zájmy jsou vyjádřením národních zájmů (tamtéž: 46; srov. Huntington 1996: 44, který tvrdí, že civilizace nepředstavují aktéra, jen širší kulturní rámec, ve kterém aktéři jednají). Tomuto pojetí odpovídá Crockattův třetí typ rétoriky, podle které USA své spojence v boji proti teroru chápou jako součást civilizovaného světa, tedy civilizovaný svět (neboli Západ) představuje aktéra.

Proč je ale role kultury stále důležitější? Krom zpopularizování konceptu Huntingtonem hovoří Richard Crockatt o terorismu, který je islámský a USA se považují za křesťanské. Dokládá to na prezidentových projevech (G. W. Bush), které jsou proložené náboženskou rétorikou (2007: 37). Přesně změřit, jak kultura a identita ovlivňuje americkou

ZP, je ale složité, autor se nicméně pokouší definovat oblasti, kde je její vliv nejvíce zjevný. Za prvé to je nacionalismus (zejména po 9/11), který nesouvisí tolik s teritoriem, jako s typem komunity (národem, civilizací) a procesem globalizace, díky které má nacionalismus větší důležitost (tamtéž: 52-53; Huntington 2005: 35). Za druhé je to islámský terorismus, který je dle Bushe projevem nesnášenlivosti americké svobody a způsobu života, představuje útok na americkou protestantskou kulturu, je tedy jakýmsi kulturním terorismem (tamtéž: 55), z čehož je patrné, že v této perspektivě má kulturní neslučitelnost potenciál vytvářet konflikt. A za třetí to je snaha USA šířit demokracii, což je hlavní cíl ZP v poststudenoválečné době (tamtéž: 51-53). Protože Crockatt tvrdí, že demokracie je pouze politická kultura (typ kultury) v dané oblasti a USA by se nejprve měly snažit pochopit tuto cílovou kulturu (tamtéž: 60).

Huntington chápe kulturu jako „synonymum pro jazyk, náboženské představy, sociální a politické hodnoty, veškeré představy o tom, co je správné a nesprávné, vhodné a nevhodné, jakož i vnější instituce a modely chování“ (2005: 41). Tvrdí, že hlavním aspektem americké národní identity je stále výsadní postavení angloprotestantské kultury, která mj. zahrnuje víru v americké hodnoty (2005: 55). Proto jsme se jim v podkapitole 4. 1 věnovali.

4.3 Role náboženství v industrializované demokratické supervelmoci

Většina autorů, kteří se zabývají studiem americké historie či ZP, zdůrazňuje přetrvávající roli náboženství, která je patrná zejména v projevech George Bushe po 11. září. Role náboženství je obecně patrná ve formování, provádění a ospravedlňování americké ZP a rétorika zde hraje velmi zásadní roli. Andrew Preston tvrdí, že náboženství a ZP jsou dva nejvíce studované aspekty americké historie (Preston 2010: 27). Přesto je potřeba si uvědomit, že nábožensky laděné projevy nejsou záležitostí pouze doby po 11. září, jak upozorňuje Crockatt. Všichni prezidenti americké historie se odvolávali na boha (a to bez ohledu na to, jakého byli vyznání), za prezidenta Bushe byla ovšem tato rétorika mnohem více explicitní (Crockatt 2007: 11). Roli náboženství demonstruje Caitlin Stewart např. během studené války, kdy došlo k poměrně výraznému nárůstu významu, protože Američané měli strach z ateistického komunismu (Stewart 2008: 64). Harry Truman v roce 1948 ve svém projevu o Stavu Unie prohlásil, že „[h]lavním zdrojem naší síly je spiritualita. Jsme přece národem víry. [...] Věříme, že člověk byl stvořen k obrazu Otce nás všech“ (Truman

1948). Na význam náboženských hodnot pro Ameriku se odvolával i Kennedy, když prohlásil, že „[ž]ádný [prezident] nemůže opomenout uznat, že každý prezident Spojených států kladl zvláštní důraz na svou víru v Boha“ a že „[t]ato země byla založena muži a ženami, kteří byli oddaní [...] své silné náboženské víře“ (Kennedy 1961). Z tohoto pohledu je naprosto pochopitelné, že každý prezident USA se ve svém inauguračním projevu vždy zmiňuje o bohu a jeho místě v americkém národu. Stewart tak poukazuje na to, že USA jakožto industrializovaná a demokratická země vyčnívá svou velmi intenzivní pobožností, která je mezi ostatními industrializovanými zeměmi přinejmenším neobvyklá (2008: 50; Huntington 2005: 89) a Preston říká, že v USA je náboženství přítomno stejně, jako bylo před třemi stoletími (2010: 27). Dokonce tvrdí, že náboženský otisk je možné najít ve všem od americké revoluce po válku ve Vietnamu (tamtéž: 35). Silná role náboženství je patrná i v osobních životech běžných Američanů, jak si povšiml Samuel Huntington. Podle výzkumu prý Američané považují za správné přihlásit se k náboženství a „na ateisty pohlížejí s větším nepřátelstvím, než na příslušníky ostatních minorit“ (Huntington 2005: 94). Také tvrdí, že „Američané jsou patrně zajedno s otci zakladateli, kteří byli přesvědčeni, že republikánské zřízení se neobejde bez podpory v náboženství [...]. Proto prý Američané odmítají popírání existence boha či náboženské nauky (tamtéž: 95).

Thomas Farr ale USA kritizuje za to, že správně nepochopily, co to znamená svoboda vyznání, a že by měly přehodnotit svoje dosavadní politiky v této oblasti. Je přesvědčen, že náboženství bude v blízké budoucnosti hrát velkou roli nejen v mezinárodních vztazích, ale i v soukromém životě, bude ovlivňovat normy, politické chování, mezinárodní trendy apod. (Farr 2010: 45-46). USA by se proto měly „učit“, že ostatní národy a lidé mají jiné víry a neplatí dogma jednoho jediného náboženství, tradice, ani žádné jiné sekulární filosofie (tamtéž: 46-51). Za příklad dává dvě Národní bezpečnostní strategie, které chápou zavádění demokracie v Afganistánu a Iráku jako boj s islámským extremismem. Jenomže poté, co vznikla afgánská ústava, došlo k tomu, že měl být k smrti odsouzen muslim, který konvertoval ke křesťanství. Farr se ptá, jak bylo možné, že na základě demokratické ústavy s právem na svobodu vyznání, na které se ve velkém podíleli američtí experti, bylo možné trestat smrtí náboženskou konverzi. Tvrdí, že došlo k naprostému nepochopení na obou stranách (tamtéž: 55).

4.4 Období studené války a poststudenoválečná éra

Po skončení druhé světové války USA přehodnotily své zapojení do evropských záležitostí a rozhodly se stát lídrem svobodného světa. Ještě během války začala operovat síť elitní ZP, *Council on Foreign Relations* (dále jen CFR) začala mapovat tzv. „grand area“, neboli oblasti, které USA potřebují pro suroviny, obchodní a ekonomickou prosperitu (Paul 2008: 59). Christopher Paul dokonce tvrdí, že studená válka naplno nepropukla do doby, než byla tato *grand area* ohrožena (tehdy byl touto oblastí Vietnam). CFR prý vytvořila koncept světového pořádku založený na naplňování ekonomických zájmů a americká vláda to přijala (tamtéž: 60).

Ukončení studené války bezpochyby znamenalo velký historický milník pro světovou politiku. G. H. W. Bush dokonce hovořil o změnách, které dosahují „biblických rozměrů“ (Bush 1992b). Rozpad Sovětského svazu, konec bipolárního uspořádání, vznik nových nezávislých států jakož i nové typy konfliktů vedly k redefinici americké zahraniční politiky. Na počátku 90. let se o Spojených státech hovoří jako o globální supervelmoci, která se má angažovat v řešení nových globálních problémů (Nye 1990: 518; Wattenberg 1990 dle Johnson 2008 hovoří o „*neo-manifest destinarianism*“; Krauthammer 1989 dle Johnson 2008; Bush 1989; Clinton 1993). Paul tvrdí, že konec studené války „vzal vítr z plachet“ komunismu a USA tak přišly o významného nepřítele, zmizeli „ti druzí“ s odlišnými hodnotami, najednou chyběla druhá strana, proti které by se americká identita měla vymezit (podle logiky je naše identita vymezením se proti někomu jinému - viz první kapitolu). Noví prezidenti se museli poohlížet po jiné legitimizaci svých politik (komunismus už neexistoval), př. G. H. W. Bush zkusil svou vizi *new world order* a narkoterorismus, které ale nebyly tak lákavé jako komunisté (Paul 2008: 61).

Roger Johson tvrdí, že vítězství ve studené válce bylo velmi úzce propojeno s atributy národní identity, ale že existují 2 „příběhy“ o vítězství a identitě. První příběh vypráví, že vítězství USA ve studené válce bylo jasné již na počátku, protože zavedly úspěšné politiky (zadržování komunismu), představily konzistentní a sofistikovanou strategii (aplikována tzv. *grand strategy*) a projevila se schopnost amerického vůdcovství (Johson 2008: 14-15). Podle druhé verze Amerika vděčí vítězství konzervativnímu antikomunismu. K vítězství zemi dovedl zejména Ronald Reagan, protože obnovil víru v americké ideály, zdvihla se nová vlna patriotismu. Autor tvrdí, že po své smrti se Reagan stává symbolem americké identity,

dokonce se uvažovalo, že by jeho portrét měl být na bankovkách (tamtéž: 15-16). Ať už se přikloníme k první či druhé verzi příběhu, v obou případech hraje roli americká identita, díky které se podařilo porazit nepřítele, jinými slovy, že konec studené války není žádné vojenské vítězství, ale triumf americké identity (tamtéž: 9).¹⁶

Tato identita odpovídá, jak tvrdí Ed Lock, bezpečnostním politikám států, resp. USA. Tvrdí, že tyto dva koncepty nelze zkoumat odděleně, protože identita určuje, jak je vnímána bezpečnost a vnímání bezpečnosti vytváří identitu (Lock 2008: 67-68). Identita USA má dva vyčnívající aspekty. Tím prvním jsou politické principy, na kterých USA vznikly, totiž svoboda, rovnost, spravedlnost. Ústava, Listina práv, Národní bezpečnostní strategie, zprávy o Stavu unie, projevy státních představitelů, to vše jsou dokumenty, které odrážejí základní identitu USA. Tyto hodnoty jsou univerzální, tedy mají sloužit pro blaho celého lidstva (tamtéž: 70). Druhým aspektem jsou USA jako teritoriálně ohraničený národní stát. Dokonce se prý objevují úvahy, že hranice USA jsou přírodní a lidé zde žijí v odlišné komunitě na odlišném místě. Spojené státy prý striktně rozlišují mezi svým územím a vnějším světem, tzn., že jsou jedinečné, nikoli univerzální (tamtéž: 71). Tyto dva aspekty identity (univerzální politické principy versus teritoriální jedinečnost) jsou ve vzájemném protikladu. Stejně nejednoznačný je přístup i k bezpečnostní politice, Lock o americkém přístupu k bezpečnostní politice hovoří jako o nekoherentní, která pramení ze dvou přístupů k mezinárodní bezpečnosti. Za prvé to je vyzdvihování konceptu suverenity a existenciálních hrozeb na domácí půdě, které ohrožují čistě americké hodnoty a postavení USA. Jiné státy ale ohrožují jiné hrozby a útočí na jiné hodnoty (Lock 2008: 74-75, 77). Neexistuje žádná nadřazená autorita, která by prosadila vládu práva, a tak se USA musí spoléhat na vlastní ochranu, kterou zajistí vojenskou silou (tamtéž: 78-79). Druhým pohledem je nebezpečí definované jako absence pravidel a norem (tamtéž). USA reprezentují univerzální, společné hodnoty, které představují základní fungování v mezinárodním prostředí. Hrozbu představuje absence pravidel a institucí, které jsou nutné k udržení míru a funkčního mezinárodního systému a které je nutné ochraňovat všude ve světě (tamtéž: 75). Pro Spojené státy je tato rozpolcenost typická, střetává se univerzalismus s výjimečností, USA musí na jedné straně respektovat suverenitu (každý

¹⁶ Studená válka nebyla ukončena žádným konfliktem s americkou vojenskou účastí, Američané žádnou armádu neporazili a vojensky neosvobodili žádná města.

stát má jiné zájmy a hodnoty) a na straně druhé je možné ji porušit, pokud jde o ochranu univerzálních hodnot.

Roger Johnson tvrdí, studená válka byla nahrazena „kulturními válkami“, které stejně jako před tím studená válka, vytvořily základ americké identity. Vítězství ve válce v Zálivu odstranilo zkušenosti a pocity z Vietnamu, Hollywood zaznamenal rozkvět, válečné filmy poukazovaly na vítězství USA v různých válkách s cílem vznítit nacionalismus (Johnson 2008: 11-13). William Bennett hovořil o „znovuzrození národa“, když byly USA schopné porazit 4. největší armádu světa ve válce v Zálivu (Bennett 1991: 42).

4.5 Identita a zahraniční politika po 9/11

Útoky na Spojené státy bezpochyby představují podobně jako konec studené války obrovský zvrát¹⁷ ve směřování zahraniční politiky a v rétorice. Bushova vláda bývá charakterizována jako agresivní, neokonzervativní, unilaterální (Parmar 2008: 37), konzervativně nacionalistická či řízena tzv. hyper-realismem (Crockatt 2007: 202-210). Různí autoři spekulují, do jaké míry byla ZP formulována vlivem neokonzervativců (skupina známá jako *The Vulcans*), a do jaké míry jde o projekci amerických hodnot (Crockatt 2007, srov. Parmar 2008).

Protože neokonzervatismus hraje po 9/11 velkou roli, je nutné definovat si jeho význam. Neokonzervativci věří, že americká velikost se měří podle toho, jak moc je Amerika ochotna stát se velmocí skrze rozsáhlé a neomezené globální vojenské zapojení. Problémy ostatních národů jsou i problémy Ameriky, protože historie a osud předurčila Ameriku být světovou nejvyšší autoritou. Pokud tak USA činit nebudou, přestanou existovat. Proto musí být světovým čteníkem (Hunter 2011). Skupině neokonzervativců v Bushově vládě se přezdívá Vulkáni¹⁸ (*The Vulcans*). Je to unikátní generace americké zahraniční politiky, protože

¹⁷ Ačkoli existují autoři (převážně velmi kritičtí k politice USA), kteří tvrdí, že USA po 9/11 jen pokračují ve své chamtivé a rasistické politice, resp. že útoky nepředstavují žádný zvláštní zvrát v mezinárodní bezpečnosti (př. Shihade 2009, resp. Hayes 2013).

¹⁸ Do této skupiny je řazeno mj. 6 čelních představitelů, mezi něž patří Dick Cheney, Donald Rumsfeld (oba bývalí ministři obrany), Colin Powell (bývalý předseda Společného sboru náčelníků štábu - Joint Chiefs of Staff), Paul Wolfowitz (zástupce ministra obrany), Richard Armitage (bývalý asistent na ministerstvu vnitra) a Condoleezza Rice (původně pracovala pro Společný sbor náčelníků štábu (Mann 2004: xiii).

představují generaci vojenskou. Jejich mateřskou institucí byl Pentagon a v ZP se soustředili především na vojenskou moc (Mann 2004: xiii-xv). Crockatt hovoří o oživení amerikanismu neokonzervativci po 9/11, a proto v této souvislosti můžeme hovořit o tom, že jádro amerikanismu je v této době militantní (Crockatt 2007: 119). V roce 2002 také vyšla nová Národní bezpečnostní strategie, která zavádí termín preemptivní, naprostou novinku pro mezinárodní právo (NSS 2002).

Inderjeet Parmar tvrdí, že vliv nekonzervatismu je patrný už od 70. let, kdy roste vliv některých think-tanků (zejména Heritage Foundation). Tzv. „conservative establishment“ byl završen zvolením George Bushe a následně 9/11. Podoba neokonzervativní politiky byla ale pochopitelně jiná od té v 70. letech (Parmar 2008: 38). Vliv think-tanku *Heritage Foundation* na policy-makers je poměrně velký, podle Parmara měl think-tank do roku 2002 obrovský vliv na Kongres, Bílý dům a konzervativní hnutí obecně, protože 40 % rozpočtu Heritage Foundation šlo na výzkum konzervatismu a organizaci pracovních skupin konzervativních institucí, zatímco v roce 1989 plynulo na tyto aktivity jen 15 % jeho rozpočtu. Již 10 let před 11. zářím organizace definovala hrozby, zejména pak po 9/11 (Parmar 2008: 42).

S nástupem Baracka Obamy do úřadu prezidenta dochází k proměně zahraniční politiky. Obama na zasedání VS v roce 2009 zkritizoval Bushe za jeho unilaterální akce, které vedly k nárůstu anti-americanismu (Obama 2009). Obama zdůrazňuje nutnost spolupracovat multilaterálně a tvrdí, že existují světově sdílené zájmy a je potřeba začít novou éru závazků, které vycházejí ze sdílených zájmů a vzájemného respektu všech. Amerika bude žít podle svých hodnot a půjde příkladem (tamtéž). Z jeho výroků je patrné, že USA nebudou navazovat na ZP za prezidentství G. W. Bushe a od nástupu Baracka Obamy do úřadu můžeme pozorovat posun ve směřování ZP i rétoriky, což také uvidíme v 5. kapitole u preintervenečních projevů k Libyi.

4.6 *Politika vojenských intervencí, ospravedlnění, bezpečnost a národní zájem*

V této podkapitole se pokusíme propojit teoretickou část s politickou praxí. V první části jsme se z teoretického hlediska věnovali identitě, bezpečnosti, tvorbě nepřítelů, národním zájmům a vojenským intervencím a nyní je uchopíme z praktického hlediska, resp. z amerického pohledu.

Po skončení studené války, jak bylo řečeno výše, se z USA stává supervelmoc, která se má angažovat ve světových záležitostech. Prvním takovým angažmá byla intervence do Iráku, resp. první válka v Zálivu roku 1991. Tam byla situace poměrně „jednoduchá“, protože Irák porušil mezinárodní právo (anektoval Kuvajt) a mezinárodní společenství zasáhlo pod kapitolou VII Charty OSN. Jedná se o učebnicový příklad intervence. I důvod další intervence, tentokrát na africké půdě (Somálsko, 1992), byl poměrně jednoznačný. Šlo o čistě humanitární důvody, navíc média vyvíjela velký nátlak na to, aby mezinárodní společenství situaci řešilo. Debakl, kterým si USA prošly, ovlivnil jejich další angažmá, totiž intervenci v Bosně a Hercegovině. Karin von Hippel¹⁹ tvrdí, že v této intervenci si řada aktérů, vč. USA, hledala svou novou identitu po studené válce a USA s Evropou se nebyly schopné dohodnout na jasných postupech (Hippel 2004: 133). Hippel tvrdí, že mediální nátlak může být jedním z možných důvodů, proč USA intervence dělají. Týká se to Somálska, ale i Panamy v roce 1989²⁰ a hovoří o tzv. *do something effect* (2004: 169). Hippel také tvrdí, že USA trpí tzv. „komplexem zlého muže“ (*Evil Man Complex*). Znamená to víru, že po odstranění diktátora přijde demokracie (2004: 172). Jenomže Spojené státy prý nechápou, že je potřeba přebudovat celý systém, který je špatný od základu, když bylo umožněno, aby se diktátor dostal k moci. Tak jako tak se prý USA uchylují k vojenským intervencím, protože mají nejvíce zkušeností právě s vojenskou silou (tamtéž: 186).

Christopher Paul se věnuje tomu, jaké americké národní zájmy se prosazují při VI. De facto přichází s vlastní „teorií“ národního zájmu - tzv. *tripartitním modelem*, který aplikuje přímo na USA. Podle autora jsou to národní zájmy, které stojí za tím, proč USA intervenují

¹⁹ Karin von Hippel pracovala od roku 2012 do roku 2015 v Úřadu pro konflikty a stabilizační operace, který funguje v rámci ministerstva zahraničí USA. Dříve pracovala jako poradce v kanceláři Koordinátora pro boj proti terorismu (Royal United Services Institute 2016). Její kniha *Democracy by Force* má sloužit jako návod, jak by USA neměly provádět intervence, resp. jak zajistit, aby intervence a následný proces budování státu byly úspěšné.

²⁰ V Panamě byl u moci prezident Noriega, jehož režim USA podporovaly. Koncem 80. let ale rostl nátlak na jeho odstranění, protože se na veřejnost provalilo, že obchoduje s drogami a pro USA nebylo přípustné, aby takový režim nadále podporovaly. Ve stejnou dobu ještě navíc v USA probíhala velká kampaň boje proti drogám, takže USA byly nucené intervenovat, aby zabránily vlastní diskreditaci (Hippel 2004: 29-34). Reagovaly by však USA stejně, kdyby média neinformovala o Noriegových aktivitách?

a zároveň VI tvoří jádro americké ZP (Paul 2008: 47). Autor rozlišuje 3 typy amerických národních zájmů (dále jen NZ):

1. Veřejný národní zájem. Jedná se o konsenzuální NZ, který existuje ve veřejném diskurzu. Ten se utváří v televizi, veřejných průzkumech, akademických časopisech atd. (2008: 49).
2. Vykalkulovaný prezidentský národní zájem je takový NZ, který prosazuje prezident. Je to spíše soukromá víra, kterou prosazuje pouze několik Američanů - prezident a několik jeho nejbližších poradců. Nemá tolik protimluvů, protože se na něm shodnou všichni. Je velice specifický, explicitně definovaný, důsledně naplánovaný, hierarchizují se hrozby. Je to nejdůležitější, nikoli nutně normativně atraktivní, součástí NZ, protože ve velké míře definuje směřování ZP. Může se lišit od veřejně deklarovaného NZ, který prezentuje prezidentova administrativa (tamtéž: 50-51).
3. Legitimizační národní zájem je takový NZ, na základě kterého prezident *tvrdí*, že jednal. Legitimizace může probíhat potom, co je přijato nějaké rozhodnutí, nebo zároveň s ním. Paul tvrdí, že prezident prosadí vlastní politiku (vykalkulovaný prezidentský NZ), kterou legitimizuje tak, aby odpovídala „atraktivním“ motivacím, tzn., že nebude hovořit o skutečných motivech, ale o těch, které jsou přijatelné pro veřejný NZ (tamtéž: 51-52). V podstatě tak legitimizační NZ slouží jako most mezi veřejným NZ a zájmy prezidenta. Výsledná politika musí být ospravedlnitelná skrze přitažlivost pro veřejný NZ, i když to, co je deklarováno, nemusí být skutečným motivem pro politiku (tamtéž: 52).

Typem, na který se zaměříme v poslední kapitole, je legitimizační národní zájem. Paul tvrdí, že je běžnou praxí politiků užívat národních zájmů k legitimizaci svých rozhodnutí nebo provádění určitých politik (Paul 2008: 48). Se všemi typy autor pracuje pouze v americkém prostředí. Vojenské intervence považuje za národní zájem USA a zároveň za klíčovou součást americké ZP. Americkou identitu v souvislosti s VI můžeme chápat jako vymezení se proti „druhým“, kteří představují nepřítel. Ohrožena je národní bezpečnost, příp./ a americké hodnoty. V následující kapitole se z rétoriky politických představitelů dozvíme, kdo je považován za „druhého“, resp. amerického nepřítel a jakým způsobem to ohrožuje USA.

5 LEGITIMIZACE ZAHRANIČNÍCH VOJENSKÝCH INTERVENCÍ

Dostáváme se ke klíčové a zároveň závěrečné kapitole, ve které si kladu za cíl předložit rétoriku relevantních aktérů ZP jednak na půdě OSN, příp. NATO, ze které se dozvíme *deklarované* motivy pro provedení zahraničních VI. Součástí jsou ovšem i projevy, přednášky, připomínky a strategické dokumenty, které nejsou určeny mezinárodnímu prostředí, ale americkým policy-makerům, protože z nich můžeme vyčíst, kdo je nepřítel a co jsou hrozby, tedy jaká je bezpečnostní realita podle USA. Považuji za nutné znovu zdůraznit, že v práci se budeme věnovat pouze *legitimizačním* národním zájmům (dle Paula), které nemusí odpovídat (a často neodpovídají) skutečným zájmům USA. Omezujeme se pouze na rétoriku a cílem práce není odhalit *skutečné* motivy, protože skrze legitimizační proces bychom je odhalit ani nedokázali. V závěru každé intervence jsou však uvedeny poznatky vybraných autorů, kteří se pokouší s odstupem času analyzovat skutečné zájmy USA. Vycházejí z mnohem hlubší analýzy akcí, které USA následně podnikly. Tyto pasáže slouží pouze jako demonstrace výše uvedeného tvrzení, že mohou existovat rozdíly mezi deklarovanými a skutečnými zájmy.

Zde se znovu se vrátíme k Juttě Weldes (1. kapitola), která zkoumá lingvistické a nelingvistické složky národních zájmů. Tvrdí, že lingvistická složka si zasluhuje více pozornosti, protože je v pokusech o vysvětlení americké ZP často opomíjena, jinými slovy tvrdí, že ZP má lingvistické základy (Weldes 1999: 112). Národní zájmy jsou sociálně konstruované. Jak ale zkoumat lingvistické aspekty NZ? Vzhledem k tomu že jsou to *národní* zájmy, hledá jejich popis u těch, kteří figurují na státní úrovni, ti jsou pro zkoumání NZ nejdůležitější, protože státníci definují cíle ZP a nástroje, které bude k dosažení cílů potřeba použít (tamtéž). Tady se zaměříme na prezidenta, viceprezidenta, ministry obrany a zahraničí, na náměstky ministrů, velvyslance USA při OSN, Radu národní bezpečnosti (NSC) a její členy, dále na bezpečnostní strategie (NSS) a projev prezidenta ke Stavu Unie. Stejně důležitá jsou ale i prohlášení jednotlivců a intelektuálů, kteří jsou „členy ideologie státu“, protože mají podíl na konstrukci zájmů, hrají roli v reprodukci nazírání bezpečnosti (tzv. „security imaginary“) (tamtéž: 112-113). Sem zařadíme vlivné think-tanky, resp. jejich významné členy, předsedy, prezidenty atd. Velký vliv think-tanků (pochopitelně ne všech)

přiznává i samo ministerstvo zahraničních věcí a tvrdí, že jejich vliv je často nedoceněný.²¹ V jednom z elektronických deníků *Foreign Policy Agenda* promlouvá přímo člen Council on Foreign Relations (CFR) Richard Haas²² a dokument obsahuje případové studie vlivu Heritage Foundation (HF), The Brookings a Rand Corporation²³ (Haass a kol. 2002). Pokud samo ministerstvo přiznává, že think-tanky ovlivňují tvorbu ZP, můžeme je, myslím, zařadit i pro naši analýzu. Christopher Paul zařazuje ještě *Commission on America's National Interest (CANI)*²⁴. Všechny tyto instituce podle něj tvoří jádro sítě elitní ZP (Paul 2008: 60). V neposlední řadě považuji za potřebné zařadit ještě jeden think-tank - *Project for New American Century* (PNAC). Informace není možné čerpat z oficiálních stránek think-tanku, protože v současné době již nejsou v provozu. Zde proto musí posloužit sekundární odkazy. Jedná se o neokonzervativní think-tank založený v roce 1997. Velké množství jeho členů se později stalo členy Bushovy administrativy a NSS z roku 2002 využívá doporučení PNAC, proto jej zařadíme (Griffin 2004: 100). Všechny výše uvedené think-tanky nemusí být součástí každé analýzy, např. PNAC vznikl až roku 1997, a ne každý think-tank se významným způsobem vyjadřoval ke každé intervenci.

U každé intervence budeme sledovat následující proměnné:

1. kdo je nepřítel,
2. co je referenčním objektem a
3. deklarované motivace VI.

Na začátku každé podkapitoly je v krátkosti zmíněno pozadí konfliktu, a proč je to pro mezinárodní společenství, resp. pro USA problém, který se rozhodnou řešit. Závěrem, jak

²¹ Ministerstvo zahraničních věcí vydává celkem 5 elektronických deníků, jeden z nich je *Foreign Policy Agenda*. Vydává je Bureau of International Information Programs (IIP).

²² Richard Haass, který je v současné době prezidentem CFR, v minulosti pracoval pro vládu, během první války v Zálivu pracoval jako National Security Council Director for Near East and South Asian Affairs (CFR 2016).

²³ Rand Corporation je z největší části financována ministerstvem obrany a jinými národně-bezpečnostními organizacemi, dále pak americkou armádou a U. S. Air Force (Rand Corporation 2014). Jinými slovy, tato organizace provádí výzkumy pro americkou vládu, podle čehož pochopitelně výsledky analýz vypadají.

²⁴ Komise je sponzorována The Belfer Center for Science and International Affairs, který se snaží působit jako lídr poskytování relevantních informací o nejdůležitějších záležitostech v bezpečnostním sektoru, definuje např. i největší bezpečnostní hrozby pro USA (The Belfer Center 2016).

bylo zmíněno výše, je stručně nastíněno, co si někteří autoři myslí o skutečných zájmech USA, které analyzovali s odstupem času.

5.1 První válka v Zálivu - operace Desert Storm

Jedná se o intervenci, která proběhla v roce 1991. Uskutečnila se v reakci na anexi Kuvajtu režimem Saddáma Husajna. Během irácko-iránské války (1980 - 1988) se Irák dostal do finanční tísně a musel požádat o finanční půjčku od Kuvajtu. Po skončení války ale Irák po Kuvajtu požadoval, aby mu dluhy odpustil, protože prý má nadprodukcí ropy a může si dovolit dluhy odpouštět. Kuvajt však dluhy odpustit nechtěl. V této době ještě USA neřešily arabsko-arabské konflikty a Husajn tuto nečinnost pochopil jako „zelenou“ od Washingtonu pro své záměry. Během studené války byl navíc Irák spojenec USA. Po irácké invazi do Kuvajtu USA jeho akce odsoudily, RB OSN následně vyjádřila bezprecedentní solidaritu a rezolucí schválila rychlou reakci (Johnson 2011: 22-23).

Argumentace v tomto období, tedy čerstvě po konci studené války, se nese ve velmi idealistickém duchu, resp. na půdě OSN. Bush²⁵ vítá mezinárodní spolupráci a vyzdvihuje roli OSN jakožto hlavní mezinárodní organizaci, skrze kterou se musí řešit případné konflikty. Pouze mezinárodní spoluprací se zajistí mír a stabilita a řešení globálních problémů (Bush 1990a). Ve svém projevu ke Stavu Unie Bush hovoří o revoluci z roku 1989 jako o začátku nové éry ve světových záležitostech. Úspěšná revoluce prý potvrzuje dlouhodobé cíle americké politiky, která je založena na svobodě (Bush 1990c). Jinými slovy, státy, které získaly nezávislost, získaly svobodu. Amerika není pouze národem, ale myšlenkou, která žije v myslích všech lidí na světě, Amerika stojí v centru rozšiřujícího se kruhu svobody. Amerika byla a vždy bude novým světem (tamtéž). V celém projevu je vůbec kladem důraz na význam míru a demokracie pro novou éru v mezinárodních vztazích. Proto můžeme usuzovat, že když byl Kuvajt anektován, přišel o svou svobodu a demokracii, což je pro americké hodnoty naprosto nepřijatelné. Přitom ještě v polovině roku 1990 tehdejší poradce pro národní bezpečnost Brent Scowcroft řekl, že Husajn nepředstavoval hrozbu. V této době USA chtěly pokračovat v politice Reaganovy administrativy, jejímž hlavním cílem bylo vyvažování Íránu a Iráku. Husajn se měl stát minimálně užitečným členem mezinárodního společenství. USA

²⁵ Máme na mysli George H. W. Bushe, prezidenta v období 1989 - 1992. Pro zjednodušení budeme užívat pouze jeho příjmení Bush.

doufaly, že budou schopné se podílet na irácké obnově státu, protože se jedná o bohatý národ. USA si sice nedělaly iluze o Husajnově povaze, ale tehdy nepředstavoval hrozbu (Scowcroft, Oral History).

Osm dní před iráckou invazí se sešel Saddám Husajn s americkou velvyslankyní pro Irák April Glaspie. Jejím úkolem bylo zlepšit americko-irácké vztahy (na základě pověření od prezidenta Bushe). Glaspie řekla, že USA mají pochopení, proč chce Irák zvýšit cenu ropy. Uznává, že Husajn by měl mít příležitost znovu vybudovat svou zemi. Na otázku, jaký mají USA názor na to, že Irák bude chtít zachovat celistvost svého území (celistvostí chápe Irák včetně Kuvajtu) Glaspie odpověděla, že „USA nemají žádný názor na vaše arabsko-arabské konflikty, jako je např. váš spor s Kuvajtem. Státní tajemník James Baker mi nařídil zdůraznit, že [...] Kuvajt není spojován s americkými záležitostmi“ (Glaspie 1990, cit. dle Global Research 2014²⁶). Není proto divu, že Glaspie později čelila obrovské kritice za to, že v podstatě dala Iráku „zelenou“ a že Husajnovi dala najevo, že USA nezajímá, co bude s Kuvajtem. Glaspie se bránila tím, že nikdo nepředpokládal, že by Irák zabral celé území Kuvajtu (tamtéž).

Irák podnikl invazi do Kuvajtu 2. 8. 1990. V ten samý den se sešla RB OSN na základě písemné výzvy od USA (velvyslanec USA při OSN Thomas Pickering) a Kuwaitu (dokumenty S/21423 a S/21424)²⁷. Pickering zde prohlásil:

„ USA silně odsuzují vojenskou invazi Iráku do Kuvajtu a požadují okamžité a bezpodmínečné stažení iráckých ozbrojených sil. Ostře odsuzujeme tuto nehoráznou vojenskou agresi a porušení Charty OSN. USA se jasně vyjádřily, že v této krizi podpoří Kuvajt. Tato agrese byla naprosto nevyprovokovaná. Politikou USA byla snaha tuto krizi vyřešit diplomatickou cestou.

²⁶ Tento přepis hovoru zveřejnila irácká strana a přesný obsah jednání je dodnes předmětem spekulací. Glaspie měla později tvrdit, že přepis byl nepřesný. Ministerstvo zahraničí prý dalo Glaspie pokyn, aby Husajn obdržel nepřímé varování, klíčové pasáže ale při jednání vynechala. Nejumírněnější interpretace jejich rozhovoru říká, že obě strany se vzájemně velmi špatně pochopily (Holland 2014).

²⁷ Na tomto setkání členové RB jednohlasně odsouhlasili návrh rezoluce S/21425, na kterém se mj. podílely i USA. Tento návrh vešel v platnost jako rezoluce RB č. 660 (1990), která odsoudila iráckou invazi a požadovala okamžité a bezpodmínečné stažení iráckých vojsk z Kuvajtu (S/RES 660 (1990)). Po této první rezoluci následovalo celkem dalších 11. Poslední rezoluce č. 678 (1990) autorizovala použití ozbrojené síly proti Iráku (S/RES/ 678 (1990)).

Velmi jsme zvažovali svolat zasedání Rady bezpečnosti a pomocí rezoluce odsoudit iráckou invazi. [...] je třeba ukončit tento odporný akt použití vojenské síly, která jde proti Chartě, mezinárodnímu právu a všeobecně přijímaným normám mezinárodního chování“ (Pickering 1990a: 13-15).

Z této argumentace, a jak ještě uvidíme, tak i z argumentace prezidenta Bushe, je patrné, že největším problémem se stalo porušení Charty OSN, resp. porušení mezinárodního práva a suverenity. Pickering vyzývá RB, aby přijala svou odpovědnost a čelila tomuto nevídanému agresivnímu užití ozbrojené síly. „Je čas míru a diplomacie, nikoli války a agrese“ a Pickering apeluje na všechny členy RB, aby jednali v souladu s Chartou a to neprodleně, protože „svět se nyní dívá, jak budeme reagovat“ (Pickering 1990a: 14-15). Z rétoriky je patrné, že USA se chtěly konflikt pokusit vyřešit nejprve diplomaticky, intervence byla až poslední možností. Poradce pro národní bezpečnost Scowcroft však v interview přiznal, že jemu i prezidentovi bylo od počátku jasné, že sankce fungovat nebudou a že bude nutné se uchýlit k použití síly (Scowcroft, Oral History). Na půdě OSN ale přetrvávala sankční rétorika a je velmi pravděpodobné, že velmi brzké prosazování ozbrojené síly by se nemuselo setkat s jednomyslným přijetím tak, jak se to nejprve stalo u jednotlivých rezolucí. V této chvíli se neobjevují žádné zmínky o potřebě chránit civilisty či lidská práva obecně. 8. srpna 1990, šest dní po irácké invazi, odsoudil prezident Bush akce Iráku. Prohlásil, že:

„[t]ento brutální akt agrese není možné nijak ospravedlnit. Je nepřijatelné, aby byl vnucen loutkový režim zvečnili. Je nepřijatelné získat nějaké území násilně. Nikdo, přítel ani nepřítel, by neměl pochybovat o naší touze po míru a nikdo by neměl podceňovat naše odhodlání tuto agresi konfrontovat“ (Bush 1990b).

Bush se odvolává na porušení principu suverenity a mezinárodního práva a ujišťuje svět, že USA nebudou agresii tolerovat. Dodává, že politika USA se řídí čtyřmi principy:

„Za první, požadujeme okamžité, bezpodmínečné a kompletní stažení všech iráckých sil z Kuvajtu. Za druhé, musí být obnovena kuvajtská legitimní vláda, která nahradí loutkový

režim. Za třetí, moje administrativa [...] je odhodlána zajistit bezpečnost a stabilitu Perského zálivu. Za čtvrté, jsem odhodlán chránit životy amerických občanů v zahraničí“ (Bush 1990b).

Tyto postupy jsou mj. v souladu s Národní bezpečnostní strategií USA z roku 1990. Hlavním zájmem hned po přežití USA jakožto nezávislého státu je „zadržování jakékoli agrese, která by mohla ohrozit bezpečnost USA, a pakliže zadržování selže, odrazit vojenský útok a ukončit konflikt za podmínek, které jsou výhodné pro USA, jejich zájmy a jejich spojence“ (NSS 1990: 2). Zatímco Pickering na půdě OSN hovořil o nutnosti stažení iráckých sil, Bush (mimo půdu OSN) zdůrazňuje potřebu zajistit bezpečnost a stabilitu Perského zálivu. Ohrožení dodávek a cen ropy může ohrozit ekonomickou nezávislost USA. Prezidenti od Roosevelta po Reagana se podle Bushe snažili zajistit bezpečnost a stabilitu Perského zálivu a Bush musí nyní dělat to samé. Ve svém projevu tomuto problému Bush věnuje pouze jeden odstavec, nicméně i ten ukazuje na to, proč je pro USA region důležitý. Důležitost regionu je zakotvena i v NSS (1990), ve které se dočteme, že:

„Zajištění dodávek energie je klíčové pro naši prosperitu a bezpečnost. Koncentrace 65 % světových zásob ropy v Perském zálivu znamená, že si musíme zajistit přístup k ropě za konkurenční ceny a případně adekvátně odpovědět na jakékoli větší výpadky dodávek ropy“ (NSS 1990: 22). Přesto byl Pickering v RB opatrnější a tvrdil, že krize v Perském zálivu ohrožuje „mezinárodní ekonomiku a stabilitu“ (zvýrazněno autorkou) (1990b: 16). V jednom z exkluzivních rozhovorů tehdejší šéf sboru náčelníků štábů Colin Powell přiznal, že pro USA mělo význam kvůli Kuvajtu zasáhnout vojensky, protože se tam nachází 20 % světových zásob ropy (Powell, Oral History). Poradce pro národní bezpečnost Scowcroft tvrdil, že primárním důvodem intervence bylo porušení mezinárodního práva Irákem, ale to, že se situace musela řešit tak rychle a nakonec i silou, bylo skutečně zapříčiněno ropou (Scowcroft, Oral History). Jinými slovy, pokud by ve hře ropa nebyla, pravděpodobně by si situace vyžádala mnohem delší jednání a možná by byly dostačující sankce.

„Musíme čelit agresi, jinak zničí naše svobody. Appeasement nefunguje. [...] Saddám Husajn je agresivní diktátor, který ohrožuje své sousedy. Souhlasíme, že toto není problém USA, Evropy ani Blízkého východu, je to celosvětový problém. Díky tomu také Rada bezpečnosti jednohlasně odsoudila Irák a volá po [...] stažení iráckých vojsk z Kuvajtu“ (Bush 1990b).

Agrese a ohrožení energetické bezpečnosti USA nepředstavovaly jediné zdůvodnění, proč je Irák hrozbou. Bush ve svém projevu tvrdí, že Irák může dále používat ozbrojenou sílu k dosahování svých cílů. Má masivní armádu na hranicích se Saudskou Arábií a je schopen zaútočit téměř ihned. *„Předpokládat, že Irák znovu nezaútočí, by bylo nemoudré a nerealistické“* (Bush 1990b). Jinými slovy Bush předpokládal, že Irák se chystá k dalšímu útoku a že suverenita Saudské Arábie může být v ohrožení. Přesto Pickering v RB tvrdí, že USA hledají diplomatické řešení sporu a doufají, že sankce přinutí Husajna ke stažení svých vojsk (Pickering 1990b: 18). V interview byl Colin Powell dotázán na to, co si myslí o démonizování Husajna prezidentem Bushem. Tento krok je vhodný proto, aby se nějaké krizi dala tvář, ale na mezinárodní půdě to vyvolává očekávání, že se s tím nakonec něco udělá. Powell přiznává, že z počátku USA neměly autorizaci k použití síly a ani žádnou dohodu v koalici, zejména pak mezi arabskými zeměmi (Powell, Oral History).

Bush zdůvodňuje, proč USA dělají to, co dělají. Amerika nevyhledává konflikt ani nechce ostatním národům diktovat jejich osud. Amerika ale bude chránit svoje přátele. Mezi vitální zájmy USA patří zachování suverenity Saudské Arábie. Bush varuje před další expanzí Iráku (Bush 1990b). V jeho projevu pochopitelně nechybí zmínka o náboženství - vyzývá k tomu, aby se lidé po celé zemi modlili za ty, kteří jsou odhodláni chránit a bránit zájmy Ameriky. Zdůrazňuje, že:

„[h]ájit naše principy je Americkou tradicí. Může to zabrat spoustu času a ohromné úsilí, ale především to vyžaduje jednotu v záměrech. Když jsou její [americké] záměry řízeny principy, Amerika nikdy neváhá. A v tento srpnový den [8. 8. 1990] to doma ani v zahraničí nebude jiné (Bush 1990b).

Bush promluvil na začátku října k VS, vyzdvihoval jednotnou vizi celého světa, který se postavil proti Iráku:

„Anexe Kuvajtu je nepřijatelná. Není to jen pohled USA, ale pohled každého Kuvajťana, Arabské Ligy a OSN. Iráčtí vůdci by měli poslouchat: Je to Irák proti světu“ (Bush 1990a). Pickering v RB OSN ze dne 9. 8. 1990 dodává, že: *„Irák se pokouší zničit suverenitu člena OSN. Na prohlášení vydané Iráckou revoluční radou je něco odporného [...]. Tuto rétoriku jsme již*

slyšeli. Používala se k rozdělení a pohlcení suverénních států, které bylo v rozporu s mezinárodním právem. Mezinárodní společenství nereagovalo. Výsledkem byl globální požár“ (Pickering 1990c: 8).

Přestože Bush zdůrazňuje, že USA poslaly vojsko do Saudské Arábie na její žádost a kvůli další případné agresi Iráku, USA prý stále doufají, že užití vojenské síly nebude zapotřebí, že se situaci podaří vyřešit mírovou, diplomatickou cestou (tamtéž; Powell, Oral History). Až do přijetí finální rezoluce USA aktivně prosazují uvalování sankcí, které ovšem nefungují (Baker 1990a). Ministr obrany Dick Cheney v interview prohlásil, že on od začátku počítal i s tím, že Husajn se nestáhne a že bude nutné použít ozbrojenou sílu. Vzhledem ke svému postu prý musel neustále počítat i s touto možností (Cheney, Oral History). Svět nyní stojí před velkým úkolem. Musí ukázat, že agrese nebude tolerována. Irák stojí osamocen, stojí mimo civilizovaný svět, od kterého ho dělí staletí. Jeho nevyprovokovaná agrese je přežitek, vrátila svět do jiné, temné doby:

„Krise v Perském zálivu ukázala, jak je důležité spolupracovat. Demokracie musí přetrvat a Ameriky - Severní, Střední a Jižní - poskytnou model pro budoucnost celého lidstva. Krize v Zálivu není hrozbou jen pro regionální bezpečnost, ale pro celosvětovou vizi budoucnosti“. (Celosvětovou vizí má Bush na mysli americkou vizi, ve které jdou Ameriky vzorem pro celý svět). *„Ohrožuje to sen nového mezinárodního uspořádání, které se může zvrhnout v anarchii, ve kterém vládou zákony džungle místo zákonů národů. Tato spolupráce představuje nový precedent v mezinárodní spolupráci“* (Bush 1990a). James Baker na setkání RB dodává, že *„Charta OSN ztělesňuje hodnoty amerického národa“* a že *„[s]e Irák dostal do karantény, protože ho jeho brutální činy odloučily od společenství národů“* (Baker 1990a).

Během září pak Pickering při setkáních RB reflektoval vývoj situace, řekl, že vláda nyní bojuje proti civilnímu obyvatelstvu, odděluje muže od jejich rodin a posílá je na strategické body jako živé štíty, znemožnila fungování ambasád v Kuvajtu, které tak ztratily možnost zůstat v kontaktu se svými občany a uchýlila se k držení rukojmí, znemožňuje přístup civilistům k pitné vodě a jídlu (Pickering 1990d: 37-38). USA začínají argumentovat porušováním lidských práv. Baker koncem září v RB řekl, že Irák porušuje svoje mezinárodní závazky, které vyplývají zejména ze čtvrté Ženevské konvence (Baker 1990a).

Poslední pokus o řešení sporu diplomatickou představovalo setkání ministrů zahraničí USA (James Baker) a Iráku (Tariq Aziz) v Ženevě na počátku ledna 1991. Irácký ministr prohlásil, že je připraven jednat, ale že se nepodvolí americkému tlaku, že americká rétorika nemůže přinést žádný pozitivní výsledek (Friedman 1991). Pokud je prý americkým cílem zjednat mír v celém regionu Blízkého východu, je Irák připraven jednat. Ministr Baker zastával stejně drsný postoj, když Iráku předložil deadline. Podle OSN se do 15. ledna 1991 musela irácká armáda stáhnout. Rozhodně prý z jednání Irák nesmí odejít s žádnou výhodou, jako např. se slibem uspořádání mezinárodní Blízkovýchodní mírové konference, kterou navrhovala Francie jako ústupek Iráku. Baker tvrdil, že pokud bude Husajnovi nabízena nějaká výhoda, bude pochybovat, že OSN skutečně použije po 15. lednu ozbrojenou sílu:

„Myslím si, že je důležité, abychom neposlali falešné zprávy. Myslím, že je důležité, abychom udělali vše, co můžeme, abychom přesvědčili Saddáma Husajna, že mezinárodní společenství to myslí vážně, když v případě nestažení vojsk proti Iráku nasadí ozbrojenou sílu. Neměli bychom mu nijak naznačovat, že se to nestane“ (Baker 1991, cit. dle Friedman 1991).

Poslední rezoluce, která autorizovala použití ozbrojené síly proti Iráku, byla přijata na setkání RB dne 29. 11. 1990, kterému předsedal James Baker. Přijetí rezoluce obahovalo bezprecedentním vystavení obětí nespravedlnosti. „Svět ještě nezažil vládu, která by systematicky likvidovala národ takovými barbarskými prostředky násilí“ (Baker 1990b). Konečně prý OSN disponuje nástroji na zajištění míru a spravedlnosti na celém světě a také je třeba jich využít. Svět po ukončení studené války je potřeba začít spravedlností. K tomu je ale nutné čelit hrozbě mezinárodnímu míru, kterou vyvolala agrese Saddáma Husajna. Pokud Irák neukončí okupaci mírově, mezinárodní společenství zasáhne i použitím ozbrojené síly (Baker 1990b). Argumentace byla přesvědčivá, protože na zasedání byl přijat návrh rezoluce, ze které se stala rezoluce č. 678/1990. Text rezoluce obsahuje známé dosažení cíle „všemi dostupnými prostředky“ (S/RES/ 678 (1990)). V jednom interview James Baker přiznal, že původní plán bylo navrhnout rezoluci se zněním „užití vojenské síly“. Po konzultacích si byl ale jist, že toto znění by v OSN neprošlo, a proto místo toho bylo přijato výše uvedené (Baker, Oral History).

V interview na otázku, co intervence přinesla, tehdejší ministr obrany Dick Cheney odpověděl, že to celému světu ukázalo, že USA jsou schopné dodržet své závazky, že mají

kapacity na to poslat vojáky na obranu svých zájmů kdekoli jsou ohroženy. Prý se jednalo o velmi solidní výkon zejména od Spojených států, ale uznává, že spojenci prý také dost pomohli (Cheney, Oral History).

Jméno	Funkce	Funkční období
Brent Scowcroft	poradce pro národní bezpečnost	1989 - 1993
Gen. Colin Powell	šéf sboru náčelníků štábů	1989 - 1993
James Baker	státní tajemník/ ministr zahraničí ²⁸	1989 - 1992
Dick Cheney	ministr obrany	1989 - 1993
Thomas Pickering	velvyslanec USA při OSN	1989 - 1992
April Glaspie	velvyslankyně OSN v Iráku	1988 - 1990

Tabulka č. 1: Členové administrativy G. H. W. Bushe, kteří byli zmíněni v práci.

Joshua Holland²⁹ ve svém článku „The First Iraq War Was Also Sold to the Public Based on a Pack of Lies“ z roku 2014 tvrdí, že válka v Iráku byla ospravedlněna propagandou v orwellovském stylu. Satelity Pentagonu prý zachytily iráckou armádu na hranicích se Saudskou Arábií, což bylo interpretováno jako výhrůžka klíčovému dodavateli ropy USA. Reportérka Jean Heller prý získala dva komerční satelitní snímky, na kterých žádná armáda vidět nebyla (komerční snímky byly pořízeny ve stejnou dobu jako snímky z Pentagonu). Poměrně známé je také údajné svědectví dobrovolnice Nayiry, která potvrdila, že irácká armáda zabíjí novorozence v inkubátorech. Později se prokázalo, že její svědectví vytvořila najatá newyorská PR firma Hill & Knowlton, následné prošetření od Amnesty International irácké akce nepotvrdilo. Holland tvrdí, že irácko-kuvajtský spor má mnohem delší historii a že

²⁸ Ministr zahraničí USA plní zároveň funkci státního tajemníka.

²⁹ Je to spisovatel, autor knihy *The Fifteen Biggest Lies about the Economy a host Politics and Reality Radio*. V současné době také píše pro magazín *The Nation*.

se nejednalo o ne úplně nevyprovokovanou agresi, jak tvrdily USA³⁰ (Holland 2014). Simons dokonce tvrdí, že existují dohady, že USA používaly nátlaku, hrozeb a jiných akcí, které měly zajistit hladké přijetí rezoluce v RB OSN (Simons 1998: 197-197, cit. dle Johnson 2011: 30).

Pokud ale vycházíme čistě z argumentace USA směrem k VS, hlavním argumentem bylo porušení mezinárodního práva a norem, které vedlo k ohrožení mezinárodní stability a míru. Z tohoto pohledu se jednalo o poměrně jednoznačnou a „jednoduchou“ rétoriku, lze-li to tak nazvat. Konec studené války znamenal začátek nové éry, éry spolupráce a diplomacie, ve které nebyl prostor pro porušování práva a norem. USA se nejprve snažily situaci řešit uvalováním sankcí, a když se ukázaly jako neúčinné, bylo nutné sáhnout k ozbrojené síle, aby byl vynucen mír a stabilita. Ačkoli v argumentaci nepadla explicitně žádná zmínka o morální povinnosti, z rétoriky víceméně vyplývá. Můžeme hovořit i o „spravedlivé válce“, protože podle R2P získaly USA správnou autoritu (dokonce tu nejvyšší), podle nich měly spravedlivou příčinu (porušení mezinárodního práva), správné úmysly (potrestat agresora) a byla posledním nástrojem (předcházelo 11 rezolucí). Intervence zároveň odráží americké hodnoty, Amerika jako obránce svobody a demokracie. Tabulka č. 2 sumarizuje tři deklarované body v úvodu kapitoly - nepřítel, referenční objekt, motivace USA.

³⁰ Holland ukazuje na to, že Irák a Kuvajt byly během irácko-iránské války spojenci, Kuvajt poskytoval půjčky a Irák chtěl část dluhu odpustit za to, že bránil region před rozpínavostí Íránu. Později apeloval na Kuvajt, aby snížil produkci ropy, která by zvýšila její cenu. Kuvajt to neudělal a produkci naopak zvýšil. Irácká invaze pochopitelně není tímto ospravedlnitelná, ale také nebyla tak úplně nevyprovokovaná (resp. v očích Iráku), jak USA tvrdily (Holland 2014).

Nepřítel	Referenční objekt	Motivace pro VI (na půdě OSN)	Zájmy USA	Hrozby (dle USA)
Saddám Husajn v čele Iráku	mezinárodní právo a řád; Charta OSN	potrestání agresora, který porušil mezinárodní právo a nadále nerespektuje závazné rezoluce	suverenita Saudské Arábie; dodržování mezinárodního práva	porušení suverenity
	mezinárodní ekonomická bezpečnost	ohrožení světového míru a stability	stabilita Perského zálivu (kvůli dodávkám ropy)	expanze Iráku
	jednotlivci	porušování lidských práv	dodržování mezinárodního práva (Ženevské konvence)	porušování LP

Tabulka č. 2: Přehled hrozeb, nepřítelů, referenčních objektů, zájmů USA a motivace pro VI dle deklarované argumentace (Irak 1991).

5.2 Somálsko - operace Restore Hope

Poté, co v lednu 1991 padl režim prezidenta Barreho, propukly v mnoha částech Somálska klanové boje. V listopadu se přesunuly i do hlavního města Mogadišu. Začalo umírat obrovské množství lidí, narůstaly počty vnitřně vysídlených osob, pokračovala devastace celé země. Spousta lidí trpěla podvýživou a nemocemi s ní spojenými. Potřeba humanitárního zásahu byla evidentní. Odhaduje se, že od listopadu zemřelo přes 300 tisíc lidí a zhruba 1,5 milionu lidí bylo v přímém ohrožení života. Pochopitelně nelze hovořit o žádné bezpečnosti, situace v Somálsku ohrožovala stabilitu celého Rohu Afriky. Začátkem ledna 1992 se se Somálskými vůdci začalo vyjednávat o příměří. Koncem ledna byla přijata první rezoluce (UNOSOM I 2016). Intervence do Somálska je chápána jako první test humanitární akce po studené válce, která nezasáhla Západ (Hippel 2004: 12). Konflikt v Somálsku získal velkou mediální pozornost a obyvatelstvo USA tlačilo na vládu, aby situaci řešila. Karin von Hippel jednání na základě mediálního tlaku nazývá *do-something effect* a na případ Somálska jej můžeme jednoznačně aplikovat (tamtéž: 172). Debakl, který USA v Somálsku zažily, vedl k jejich přehodnocení budoucího angažmá v humanitárních intervencích ve světě (Fraser 2002: 21-22).

Intervence do Somálska bývá interpretována čistě v humanitárních souvislostech, bez politických motivací. USA v RB argumentují lidským utrpením, která „láme srdce“ (Watson 1992: 48). Zástupce velvyslance při OSN Watson kritizuje politické boje o kontrolu území, které vedou k hladovění, nemocem a smrti nevinných lidí. Primárním cílem mezinárodního společenství má být podle USA příměří, národní usmíření a distribuce humanitární pomoci (tamtéž). Příměří prý nebude efektivní do doby, než se podaří distribuovat a dobře koordinovat humanitární pomoc. Zároveň je ale nutné uklidnit situaci politicky a RB musí kontrolovat dodržování příměří, bez toho to nepůjde. Bez fungujícího příměří není možné distribuovat pomoc. Příměří a pomoc jdou ruku v ruce (tamtéž: 49-50).

K situaci v Somálsku bylo přijato celkem 6 rezolucí³¹, všechny byly přijaty jednomyslně, a to i rezoluce č. 794 (1992), která zřizuje misi UNOSOM pod velením USA, nikoli OSN (S/RES/ 794 (1992)). To ukazuje na to, jaký konsensus ohledně humanitární krize v Somálsku existoval a že mezinárodní společenství nemohlo lidské utrpení tolerovat za žádnou cenu. USA byly velmi ochotné poskytnout své vojáky do mise a dokonce to byla jedna z podmínek pro přijetí rezoluce Spojenými státy (viz níže). Edwin Feulner³², prezident think-tanku Heritage Foundation, v roce 1991 v interview tvrdil, že válka v Zálivu odhalila americké vůdcovství ve světě a že USA jsou v současnosti jedinou politickou, vojenskou, ekonomickou i kulturní supervelmocí. V té době také Feulner prozrazuje, že Heritage Foundation představuje „kritického přítele“ Bushovy administrativy a cílem organizace je prosazovat ve vládě konzervativní myšlenky (Meyerson 1991: 7). Toto tvrzení je v souladu s Národní bezpečnostní strategií z roku 1991³³, ve které se dočteme, že v 90. letech „neexistuje náhrada za americké vůdcovství. Naše odpovědnost, a to i v této nové éře, je stěžejní a nelze jí uniknout“ (NSS 1991: 2). Svého „postavení“ USA využily a dojednaly si vlastní podmínky pro přijetí rezoluce zřizující misi UNOSOM. Velkou roli v tom sehrál státní

³¹ Těchto 6 rezolucí bylo přijato v roce 1992. Poslední rezoluce č. 794 (1992) zřizuje misi UNOSOM. V roce 1993 byla přijata ještě jedna rezoluce, která rozšiřuje mandát a počet vojáků mise UNOSOM. Jelikož se ale jedná o rezoluci přijatou už v době probíhající intervence, nezařazují tuto do výčtu rezolucí.

³² Feulner působil mj. jako konzultant pro domácí politiku v úřadu prezidenta Ronalda Reagana (The Fund for American Studies 2013). V roce 1973 založil think-tank Heritage Foundation (The Heritage Foundation 2016) a v roce 1989 jej Reagan označil za lídra „konzervativního hnutí“ (The Fund for American Studies 2013).

³³ Pro rok 1992 žádná bezpečnostní strategie vytvořena nebyla, a proto se USA řídí strategií z roku 1991.

tajemník Lawrence Eagleburger, který americkou vizi předložil tehdejšímu generálnímu tajemníkovi, kterým byl Butrus Butrus-Ghálí. Eagleburger mu v listopadu řekl, že USA OSN poskytnou až jednu divizi³⁴ bojovníků a dalších prostředků, pokud OSN schválí operaci, která bude mít mandát k ochraně dodávek pomoci. Dále řekl, že USA pošlou vojáky do Somálska pouze pod autorizací RB, ale všechny americké jednotky musí zůstat pod velením USA. Role USA v Somálsku bude limitována pouze na okamžité zajištění dodávek jídla a léku a nebude zahrnovat žádné snahy s ustavením vlády, což pak zdůrazňoval i Perkins na setkání RB (Goshko 1992: 2). Takto formulované požadavky Butrus-Ghálí předložil RB dne 30. 11. 1992 v dokumentu S/24868 (Butrus-Ghálí 1992). George Bush už ve svém projevu k VS ze dne 21. září apeloval, aby peace-keepingové operace byly více robustní, protože v současné podobě nejsou účinné. Také tvrdí, že americká armáda slouží jako „stabilizační síla na celé zemi“. Upozorňuje na „značné zkušenosti s vyhráváním válek a udržováním míru“, a proto chce americkou armádu zapojit do peace-keepingových operací (Bush 1992a). 3. prosince RB sešla, aby schválila návrh rezoluce, na jehož podobě se USA tolik podíleli. Perkins, velvyslanec USA při OSN, obhajoval přijetí rezoluce následovně:

„Hlas USA pro rezoluci [...] vyjadřuje závazek vyřešit lidské utrpení v Somálsku - krizi nesmírných, dokonce snad nepopsatelných rozměrů“ (Perkins 1992: 36).

Cílem intervence je pouze zajistit bezpečné prostředí pro dodávky humanitární pomoci, a ačkoli by RB autorizovala použití „všech dostupných prostředků“, cíle mise jsou skutečně pouze mírové a ozbrojenou sílu USA použijí pouze tehdy, pokud jí bude zapotřebí k dosažení jejích cílů, tzn. dostat pomoc k těm, kteří ji potřebují (tamtéž). Perkins také tvrdí, že tato intervence poskytne návod na strategii, jak řešit podobné konflikty v budoucnosti. Stejně jako u intervence do Iráku, i zde je potřeba „bezprecedentní“ spolupráce (tamtéž).

„[N]aše vojenské jednotky nezůstanou v Somálsku ani o minutu déle, než bude zapotřebí. [...] Vojenská intervence není vedena za účelem politického usmíření, to přísluší pouze Somálsku“ (tamtéž: 37).

³⁴ Divize je vojenská jednotka, která má kolem 20 000 vojáků (Wikipedia 2016).

Ačkoli Perkins uznává, že vojenskou intervenci musí následovat politické usmíření, ujišťuje, že to není cílem této (případně autorizované) mise pod vedením USA. USA intervenují pouze za účelem distribuce pomoci, nikoli z politických důvodů. Svou budoucnost si musí Somálci zvolit sami. „Rada bezpečnosti znovu podnikla důležitý krok k zajištění mezinárodního míru a bezpečnosti“ (Perkins 1992: 38).

„Musíme být připraveni reagovat společně, abychom čelili těmto morálním a humanitárním výzvám, které před námi leží“ (Perkins 1992: 38).

Tentokrát byly morální důvody intervence zmíněny přímo explicitně (na rozdíl od Iráku). Ve svém projevu k vyslání amerických sil do Somálska (4. prosince 1992) Bush také odkazuje k tomu, že všichni jistě v televizi viděli šokující záběry hladovějících. Důvodem pro vyslání amerických jednotek je kolaps distribuce pomoci, která přestala fungovat, jídlo se nedostalo k potřebným (zejména dětem), bezpečnostní situace se rapidně zhoršila a není možné pomoc dostat těm, kteří ji potřebují. Kvůli neexistenci somálské vlády jsou porušovány zákony, konvoje s pomocí jsou přepadány. Neschopnost zajistit pomoc prý vedla USA k tomu, že byly ochotné poskytnout své vojáky, aby pomohli Somálcům přežít. „Musíme jim dát naději“ (Bush 1990a).

„Některé krize ve světě nemohou být vyřešeny bez zapojení Ameriky, americká akce často slouží jako potřebný katalyzátor pro širší zapojení společenství národů. Jenom Spojené státy jsou schopné zajistit bezpečnost ve vzdálených místech rychle a efektivně, a tak zabránit smrti tisíců nevinných“ (Bush 1990a).

Bush ujišťuje, že mise je čistě humanitární, ale zasáhnou v případě ohrožení Somálců a vlastního vojska a v případě, kdy bude potřeba zajistit dodávky jídla hladovějícím. Cílem není politický diktát. Bush Somálcům vzkazuje: „Do vaší země jdeme pouze z jednoho důvodu - abychom nakrmili hladovějící“. Vojáci, kteří budou nasazeni, dělají „boží práci“ (tamtéž).

Jak poukázala řada autorů, např. Hippel, Fraser, tato intervence je první po skončení studené války, ve které se z počátku jednalo o čistě humanitární účely. Fraser tvrdí, že později se humanitární akce zvrhla v akci s politickými cíli (2002: 22). Nicméně prvotní záměr

byl humanitární a neexistuje relevantní literatura, která by významným způsobem zpochybňovala motivy VI v Somálsku. Dle rétoriky je patrný zájem o humanitární situaci v Somálsku. Deklarované motivace na půdě OSN se shodují s národním zájmem USA. Bylo zkrátka nemorální přihlížet tak rozsáhlému lidskému utrpení a USA jsou spíše kritizované za to, že podcenily politický význam celé situace, naprosto nepochopily místní kulturu, špatně koordinovaly spolupráci s OSN a nebyly vytyčeny jasné cíle, a to zejména v dlouhodobé perspektivě (Hippel 2004: 62). Z hlediska humanitárního je ale intervence považovaná za úspěšnou.

Jméno	Funkce	Funkční období
Alexander F. Watson	zástupce vyslanec USA při OSN	1989 - 1993
Edward Perkins	velvyslanec USA při OSN	1992 - 1993
Lawrence Eagleburger	státní tajemník/ ministr zahraničí	1992 - 1993

Tabulka č. 3: Členové administrativy G. H. W. Bushe, kteří byli zmíněni v práci.

Nepřítel	Referenční objekt	Motivace pro VI (na půdě OSN)	Zájmy USA	Hrozby (dle USA)
bojující frakce; absence vlády; anarchie	jednotlivci (Somálci)	čistě humanitární důvody (distribuce pomoci)	čistě humanitární důvody (distribuce pomoci)	nezvládnutí příměří
	humanitární konvoje	zlepšení bezpečnostní situace v zemi; příměří	zlepšení bezpečnostní situace v zemi; příměří	útoky na dodávky pomoci

Tabulka č. 4: Přehled hrozeb, nepřítelů, referenčních objektů, zájmů USA a motivace pro VI dle deklarované argumentace (Somálsko 1992).

5.3 *Afganistán - operace Enduring Freedom*

Intervence se týká amerického zásahu v říjnu 2001, jedná se o přímý důsledek 9/11. V roce 1996 se moci v Afganistánu ujal Talibán (režim podporovaný Pákistánem a Saudskou Arábií), v opozici stála Severní Aliance³⁵. Talibán vedle Pákistánu podporovali muslimští extremisté a bin Ládín. Je nutné si uvědomit, že al-Kajda představovala hrozbu ještě před 9/11, protože útočila na americké ambasády v Keni a Tanzánii. Za útoky z 9/11 byla obviněna rovněž al-Kajda, která „sídlila“ v Afganistánu a která byla odpovědná i za jiné útoky na americké zájmy v zahraničí během 90. let (Johnson 2011: 85). Ihned po útocích dostal Talibán ultimátum - musel uzavřít všechny výcvikové tábory a zajmout bin Ládina. To ale odmítl udělat a válka proti teroru začala méně než 4 týdny po útocích (tamtéž). Bezprostředně po útocích americká vláda uvažuje o al-Kajdě a o Talibánu v podstatě jako o „siamských dvojčatech“ (Woodward 2002: 26, 166) a 2 týdny po útocích se v Bílém domě připravovaly plány za změnu afgánského režimu (tamtéž: 166). Při této intervenci (a zejména pak ještě u Iráku v roce 2003) můžeme velmi dobře vysledovat, že Amerika trpí tzv. komplexem zlého muže, jak o tom mluví Hoppel, protože věří, že Talibán a al-Kajda představují překážky fungujícího afgánského režimu.

Rétorika se pochopitelně diametrálně lišila od minulých případů intervence. Tato intervence je první po studené válce, která reagovala na přímý útok na USA, nikoli na porušení mezinárodního práva (Irák 1991) nebo na humanitární krize (Somálsko 1992). USA intervenci nepodnikly kvůli potrestání agrese cizího státu, ale kvůli útoku na vlastní území ze strany nestátního aktéra. Válka proti Talibánu byla první z řady válek proti teroru a „darebným státům“, jinými slovy rétorika před touto intervencí je poprvé namířena i na potenciální budoucí akce (Johnson 2011: 85-86). Ačkoli Američané podnikli intervenci již na začátku října, pokračovaly v přesvědčování na půdě OSN a NATO o nutnosti zapojení celého mezinárodního společenství. Proto budeme rétoriku USA zkoumat do doby, než byla přijata rezoluce RB o ustanovení mise ISAF, tedy než bylo fakticky autorizováno použití všech dostupných prostředků.

³⁵ Jedná se o volnou konfederaci afgánských vojenských vůdců, kteří bojovali proti Talibánu (Woodward 2002: 30).

Už v roce 2000 vydala Komise pro americké národní zájmy³⁶ (dále jen CANI) zprávu, ve které definuje klíčové oblasti zájmu, na které by USA měly směřovat pozornost. Obsah zprávy je mnohem zajímavější pro intervenci do Iráku o dva roky později, nicméně Komise tvrdí, že jediným solidním základem pro udržitelnou americkou ZP je jasná představa o amerických NZ. USA si musí vytvořit priority svého angažmá ve světě. Jedině taková politika prý umožní politikům přesvědčivě obhájit, proč a jak by američtí obyvatele měli podpořit výdaje a nasazování vojáků v zahraničí (CANI 2000: 4). Členy této Komise byli např. Richard Armitage (v budoucí Bushově administrativě zástupce státního tajemníka C. Powella), Condoleezza Rice (budoucí poradkyně pro národní bezpečnost, později také státní tajemnice), Brent Scowcroft (bývalý poradce pro národní bezpečnost v administrativě G. H. W. Bushe) nebo John McCain (v té době senátor). Že se nejedná o obyčejnou zprávu rádooby odborníků na ZP, dokazuje, jací lidé³⁷ se na její podobě podíleli a také to, že někteří z nich se stali členy Bushovy administrativy v roce 2001, známí pod označením Vulkáni. Proto je její obsah tak zásadní, a zejména pak pro následnou intervenci do Iráku v roce 2003, viz další podkapitolu. Můžeme říci, že 9/11 velmi dobře posloužilo jako konstrukce společného nepřítele, který určil směr ZP a definoval národní zájem na několik let dopředu. Colin Powell, státní tajemník, v OSN v polovině listopadu řekl, že „[v]ěříme, že z této obrovské tragédie se zrodil společný cíl“ (Powell 2001: 17).

V den útoků prezident Bush³⁸ pronesl projev k národu. Útoky označil za útok na americký způsob života a svobodu, protože Amerika je „nejzářnější maják svobody a příležitostí ve světě“ (Bush 2001b). V Američanech vyvolaly „tichý, ale neústupný vztek“ (tamtéž). Klíčová je pasáž, kde Bush prohlásil, že „nebudeme rozlišovat mezi teroristy, kteří spáchali tento čin a těmi, kteří je podporují“. Již v den útoků Bush hovoří o vítězství ve *válce* proti terorismu (zvýrazněno autorkou) (tamtéž). Pochopitelně nechyběla ani citace ze žalmu. Následující den se sešla Rada národní bezpečnosti (dále jen NSC). Usnesla se na tom, že

³⁶ Komisi (The Commission on America's National Interest) založila skupina Američanů, kteří věří, že bez amerického globálního vůdcovství budou ohroženy lidské hodnoty a životy. Věří, že USA ztrácí svou cestu. Zprávu z roku 2000 vydala ve spolupráci s Harvard's Belfer Center, Nixon Center, RAND a Hauser Foundation (CANI 2000: 1).

³⁷ Seznam všech členů Komise je zveřejněn přímo ve zprávě.

³⁸ Máme na mysli George W. Bushe a pro zjednodušení budeme dále užívat jen jeho příjmení Bush.

útoky nejsou jen aktem teroru, ale *aktem války* (zvýrazněno autorkou). Svoboda a demokracie jsou pod útokem všude na světě. Amerika čelí jinému nepříteli než doposud, ale v boji proti němu sjednotí svět (Bush 2001c). 12. září kvůli útokům zasedala RB a Severoatlantická rada vydala prohlášení o uplatnění článku 5 v případě, že se prokáže, že útoky na USA byly naplánovány ze zahraničí (NATO 2001a), článek byl později skutečně uplatněn. James Cunningham, velvyslanec při OSN, v RB zopakoval Bushova slova o tom, že USA nebudou rozlišovat mezi teroristy a těmi, kdo je podporují. Řekl, že útoky se netýkaly pouze USA, ale i OSN, protože došlo k útoku na „všechny, kdo podporují mír, demokracii a hodnoty, které prosazuje OSN“ (Cunningham 2001: 7). Tomuto argumentu je velmi těžké odporovat. RB na zasedání jednomyslně přijala rezoluci č. 1368 (2001), která odsoudila tyto, ale i všechny ostatní teroristické útoky jako hrozbu mezinárodnímu míru a bezpečnosti a vyjádřila připravenost na útoky a ostatní formy terorismu reagovat *všemi dostupnými prostředky* (zvýrazněno autorkou). V textu rezoluce je patrná Bushova rétorika, protože rezoluce odsuzuje nejen teroristy, ale i ty, kteří jim napomáhají nebo je jinak sponzorují (S/RES/1368 (2001)). Rezoluce neuděluje nikomu mandát k užití ozbrojené síly, ale dává najevo, že o tomto způsobu reakce RB uvažuje (seznam rezolucí přijatých v roce 2001 v tabulce č. 7). Je nutné si uvědomit, že Bush byl vystaven velkému mediálnímu tlaku. Lidé doufali, že Bush tvrdě zasáhne proti útočníkům. Jednou z takových výzev byl otevřený dopis prezidentovi ze září 2001, ve kterém vlivné osoby³⁹ požadují zajmout a zabít Usámu bin Ládina a svrhnout Husajna (a to i když se neprokáže souvislost mezi ním a 9/11). Pakliže to USA neudělají, vzdaly se ve válce proti mezinárodnímu terorismu (The Weekly Standard 2001).

V průběhu září do Washingtonu dorazil britský premiér Tony Blair a pro Bushovu administrativu to byl důležitý krok ve snaze vybudovat silnou mezinárodní koalici pro boj s terorismem. Prozatím ze všech projevů a i v RB můžeme vidět snahu USA získat mezinárodní podporu pro svou válku. Paul Wolfowitz, náměstek ministra obrany Donalda Rumsfelda, v jednom rozhovoru prohlásil, že válka proti terorismu neznamena boj proti jedné organizaci, ale boj proti celé teroristické síti a proti podpoře terorismu jako takového.

³⁹ Např. William Kristol, Thomas Donnelly, Donald Kagan, Robert Kagan, Gary Schmitt (členové PNAC), Francis Fukuyama, Charles Krauthammer (výherce Pulitzerovy ceny a uznávaný politický komentátor). Řada z těchto lidí je také podepsána pod dokumentem „Rebuilding America’s Defenses“, který vydal think-tank PNAC.

Tvrdil, že prezident Bush jasně řekl, že tato válka nebude probíhat proti jedné zemi, jedinci ani jedné organizaci. Tím tak přímo odpověděl kladně na otázku, zda je pravděpodobné, že do útoků byl nějakým způsobem zapojen Irák a zda to ovlivní americkou ZP vůči němu (Wolfowitz 2001). Válka v Afganistánu je do velké míry propojena s intervencí do Iráku, proto je nutné tyto souvislosti zmínit již nyní a ukázat na skutečnost, že invaze do Iráku byla plánovaná již 2 roky předem. O odhodlanosti bojovat všemi dostupnými prostředky svědčí i výrok tehdejšího viceprezidenta Dicka Cheneyho, který se objevil v dokumentárním snímku *Taxi na temnou stranu*⁴⁰ z roku 2007. Řekl, že USA pro zajištění vlastní bezpečnosti použijí všech dostupných prostředků. „Budeme pracovat na temné straně“ (Cheney 2007). Znamená to, že pro USA v podstatě neexistují žádné limity ve vedení své války proti terorismu.

Dne 20. září navštívil NATO Richard Armitage, zástupce státního tajemníka, kde poděkoval za velmi rychlé uplatnění článku 5 a informoval o Bushově záměru sestavit velkou koalici, která bude demonstrovat, že se skutečně jedná o „globální válku proti terorismu. Nezůstane to pouze u Afganistánu“ (Armitage 2001), což den před tím řekl i Wolfowitz. O čtyři dny později prezident Bush podepsal příkaz ke zmrazení majetku teroristů, teroristických skupin a všem, kteří těmto pomáhají. Je to první krok v americké válce proti terorismu (Bush 2001d). Tuto nejprve samostatnou akci USA následně podpořila RB vydáním rezoluce č. 1373 (2001) a to o 4 dny později (S/RES/1373 (2001)). Na půdě NATO se sice zvažuje případná kolektivní akce, ale prozatím od USA nepřišla žádná žádost o takovou akci. NATO se kolektivní akci nebrání, čímž zůstává v souladu s americkou administrativou (Robertson 2001).

Žádost o kolektivní akci nepřišla ani 7. října 2001, kdy USA oznámily zahájení svojí války proti al-Kaidě a talibánskému režimu v Afganistánu. Přestože Bush tvrdí, že USA jsou podporovány kolektivní vůlí celého světa, do války se vojensky zapojila pouze Velká Británie. Bushova válka je reakcí na nesplnění požadavků Talibánem. USA požadovaly, aby uzavřel svoje výcvikové tábory a předal ke stíhání lídry al-Kajdy. Talibán americké ultimátum nesplnil, a tak „nyní zaplatí cenu“ (Bush 2001e). USA zároveň budou shazovat dodávky jídla, léků pro muže, ženy i děti. Zatímco intervence už probíhala, USA v RB a VS stále utvrzují, že je nutná co nejširší spolupráce států.

⁴⁰ Snímek pojednává zejména o válce proti terorismu a o praktikách mučení, čímž USA porušují Ženevské konvence i Deklaraci lidských práv.

„Tato vojenská akce je součástí naší kampaně proti terorismu. [...] Dnes je naším cílem Afganistán, ale bitva je mnohem rozsáhlejší. [...] Jsme mírumilovný národ. [...] Název dnešní vojenské operace je Enduring Freedom. Bráníme nejen naše cenné svobody, ale svobodu lidí všude na světě, aby mohli žít, a aby jejich děti neznali strach“ (Bush 2001e).

Důležité je připomenout, že tato operace v Afganistánu v době americké intervence *neměla* mandát od RB. Johnson upozorňuje, že v celé argumentaci chybí zmínky o mezinárodním právu. Autor si to vysvětluje tak, že USA nechtěly být v budoucnosti mezinárodním právem omezovány. I Noam Chomsky tvrdí, že USA mohly snadno získat autorizaci RB, ale nechtěly jí, protože by to znamenalo, že by se musely zodpovídat vyšší autoritě (cit. dle Johnson 2011: 87). Condoleezza Rice, poradkyně pro národní bezpečnost, zdůraznila, že Amerika bude koordinovat svoje akce v zahraničí, které směřují k ochraně a obraně americké národní bezpečnosti s akcemi, které mají zajistit bezpečnost v USA (Rice 2001). V podstatě tak setřela rozdíl mezi domácí a zahraniční politikou, resp. co se bezpečnosti týče.

Do poloviny listopadu řada států oznámila podporu USA a přislíbila poskytnout svoje vojáky, př. Turecko, Německo, Itálie, Kanada, Nizozemsko (CNN 2015). Ve VS Bush vyjádřil nutnost společného a koordinovaného postupu pod záštitou OSN proti všem teroristům všude na světě. Řekl, že civilizace sama o sobě čelí hrozbě, talibánský režim a teroristé, kteří jej podporují, jsou jedno a to samé (*virtually indistinguishable*).

„Válka proti teroru neslouží jako záminka pro pronásledování etnických a náboženských menšin v žádné zemi. Nevinným lidem musí být umožněno žít vlastní životy, podle jejich zvyků a podle svého náboženství“. V zápětí dodal: *„Musíme odhodlaně pokračovat v naší agendě pro mír a prosperitu v každé zemi“* (Bush 2001f).

Na zasedání RB dne 12. listopadu 2001 Powell řekl, že: *„válka proti teroru bude vybojována pomocí demokratických programů, soudních reforem, řešení konfliktu, snižování chudoby, ekonomických reforem a zdravotních a vzdělávacích programů. Všechny tyto [nástroje] dohromady znemožní existenci teroristů nebo v těchto zemích nebudou dále hledat útočiště“* (Powell 2001: 17). Tento projev je rozšířením Bushova výstupu, ve kterém tvrdil, že je třeba prosazovat americkou agendu pro mír v každé zemi. Powell v RB také zopakoval, že 9/11 představovalo útok na civilizaci a náboženství jako takové (Powell 2001: 16).

Oba dva také v RB, resp. ve VS zdůrazňovali klíčovou roli OSN jako světového vůdce, jejíž postavení bylo teroristy zpochybněno. Největší síla OSN spočívá v její morální autoritě, kterou si musí zachovat (Bush 2001f). Přesto USA tuto morální autoritu zpochybnily, když nežádaly o autorizaci užití ozbrojené síly na začátku října. Na setkání RB v listopadu John Negroponte, velvyslanec při OSN, vyzývá ostatní státy, zatímco USA provádějí nálety, aby podpořily OSN ve snaze co nejdříve v Afganistánu vytvořit přechodnou vládu, kterou bude uznávat OSN a zejména pak státy v regionu. Také je potřeba zvýšit objem humanitární pomoci a zajistit bezpečnost v osvobozených oblastech (Negroponte 2001: 21-22). Tuto argumentaci obsahovala rezoluce přijatá den po setkání, rezoluce č. 1378 (2001) (S/RES/1378 (2001)). Na začátku prosince NATO vydalo prohlášení, ve kterém deklaruje pomoc USA v probíhající intervenci a to až do doby, než se dosáhne Amerikou deklarovaného cíle (NATO 2001b). Na začátku prosince (5. 12. 2001) byla také uzavřena tzv. Bonnská dohoda⁴¹, podle které má být v Afganistánu ustanovena přechodná vláda a to do 22. prosince 2001 za účasti OSN (OSN 2016). Tato dohoda se pak stala součástí rezoluce RB č. 1383 (2001), čímž se stala skutečně závaznou a vynutitelnou (S/RES/1383 (2001)).

Donald Rumsfeld, ministr obrany, přednesl 18. prosince na zasedání Severoatlantické rady projev, ve kterém řekl, že: „[o]d 11/9 čelíme dvěma důležitým výzvám: Za prvé [to je boj s terorismem]. Za druhé, musíme se připravit na další válku - válku, která by se mohla velmi lišit od války proti terorismu, kterou bojujeme nyní“ (Rumsfeld 2001). Aliance se musí připravit na řadu asymetrických hrozeb: nové formy terorismu, kyberútoky, ale také ZHN. Upozornil, že země, které podporují globální terorismus, jsou zároveň země, které chtějí získat ZHN. Řekl, že 9/11 mohlo být pouze předvojem toho, co se může stát, když se podcení obrana před nepřítelem (tamtéž). Už v roce 2001 USA přesvědčují své spojence o nebezpečí, které představují ZHN ve špatných rukách. Rumsfeld varuje NATO, že přijdou asymetrické hrozby a že jim NATO musí čelit. O dva dny později na setkání RB byla jednomyslně přijata rezoluce č. 1386 (2001), která zřídila misi ISAF⁴². Měla mandát k použití všech dostupných prostředků k naplnění svého cíle, jímž byla asistence přechodné vládě s udržení bezpečnosti v Kábulu a přilehlých oblastech (S/RES/1386 (2001)). Za misi ISAF NATO

⁴¹ Plné znění dohody: Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions.

⁴² International Security Assistance Force.

zodpovídalo až od 9. srpna 2003 (CNN 2015). Od začátku operace Enduring Freedom je tato jedinou rezolucí, která skutečně autorizuje použití ozbrojené síly v Afganistánu. Je ale pravda, že žádné rezoluce, které byly mezi tím přijaty, nikdy americkou intervenci neodsoudily, a to ani explicitně, ani implicitně.

Všechny rezoluce, které byly k Afganistánu v roce 2001 přijaty, byly přijaty jednomyslně. To, že nikdy nedošlo k odsouzení americké intervence bez mandátu RB, ukazuje na to, jaká solidarita a nevyřčený souhlas panovaly po útocích z 9/11. Spojeným státům byl dán tichý souhlas k reakci na útok na vlastní území. I přes již probíhající intervenci USA ale velmi silně prosazovaly v OSN i v NATO mezinárodní angažmá a upozorňovaly na to, že akce v Afganistánu rozhodně není jedinou a že terorismus představuje budoucí hrozbu číslo 1, ZHN hrozbu číslo 2. Z tohoto pohledu nemůžeme tolik mluvit o obhajobě americké intervence (Američané nikoho nepřesvědčovali, Američané rovnou jednali), jako spíš o vysvětlování, proč se měl následně zapojit i zbytek mezinárodní společnosti.

Existuje řada autorů, kteří zpochybňují motivace USA a celou válku proti teroru (z těch nejvýznamějších Noam Chomsky, Michel Chossudovsky, Michael Meacher, David Ray Griffin, Kevin Fenton, Gore Vidal a Thierry Meyssan). Jejich kritika začíná samotným zpochybněním „nečekaných“ útoků a pozastavují se nad reakcí Bushovy administrativy. Meacher např. tvrdí, že Spojené státy o útocích předem věděly, dostaly informace od 11 zemí, vč. agentů Mossadu, kteří dokonce americké vládě poskytli 4 jména útočníků, kteří později útoky skutečně spáchali. Jejich skutečnou motivací prý bylo vojenské angažmá v Perském zálivu (Meacher 2003), jehož vyvrcholení přišlo až s intervencí do Iráku. Upozorňuje, že reakce USA po 9/11 byla velmi záhadná. Prý neexistovaly žádné seriózní pokusy bin Ládina dopadnout (Meacher 2003), Griffin⁴³ dokonce předkládá důkazy, podle kterých USA umožnily bin Ládinovi z Kábulu uprchnout (Griffin 2004: 111). Je nutné ale zmínit, že intervence do Afganistánu nebyla zasažena nijak významnou kritikou, Američané naopak získaly širokou podporu pro své akce. Je to až s intervencí do Iráku, kdy jsou ve velkém zpochybňovány americké záměry, zejména poté, co se prokázalo, že Irák ZHN nedisponoval a události z 9/11 jsou znovu přezkoumávány.

⁴³ David Ray Griffin ve své knize „Nový Pearl Harbor“ předkládá vynikající a relevantní analýzu 9/11 a možné záměry USA. Zpochybňuje oficiální verzi událostí z 9/11 a analyzuje, proč USA jednaly tak, jak jednaly a zda to může mít i jiné vysvětlení, než jak deklarují USA. Griffin pracuje s hodnověrnými a ověřenými zdroji.

Jméno	Funkce	Funkční období
James Cunningham	velvyslanec při OSN	20. 1. 2001 - 15. 9. 2001
John Negroponte	velvyslanec při OSN	2001 - 2004
Condoleezza Rice	poradkyně pro národní bezpečnost	2001 - 2005
Paul Wolfowitz	náměstek ministra obrany	2001 - 2005
Donald Rumsfeld	ministr obrany	2001 - 2006
Richard Armitage	zástupce státního tajemníka	2001 - 2005
Colin Powell	státní tajemník	2001 - 2005

Tabulka č. 5: Členové administrativy G. W. Bushe, kteří byli zmíněni v práci.

Nepřítel	Referenční objekt	Motivace pro VI (na půdě OSN)	Zájmy USA	Hrozby (dle USA)
globální terorismus + přívrženci, sponzoři	mezinárodní mír a bezpečnost	ochrana svobody, míru, demokracie na celém světě; ohrožení civilizačních hodnot	likvidace všech teroristů; prevence útoků	útok, plánování útoku, spolupráce s teroristy
Talibán, al-Kajda (<i>komplex zlého muže</i>)	národní bezpečnost	přesvědčování neprobíhá	ochrana bezpečnosti USA před teroristy; prevence útoků	talibánský režim; útok na USA

Tabulka č. 6: Přehled hrozeb, nepřítelů, referenčních objektů, zájmů USA a motivace pro VI dle deklarované argumentace (Afganistán 2001).

Označení rezoluce	Obsah rezoluce	Datum přijetí	Hlasování
S/RES/1368 (2001)	odsouzení útoků 9/11; terorismus je hrozba pro mezinárodní mír a bezpečnost; boj proti terorismu všemi dostupnými prostředky	12. 9. 2001	jednomyslně
S/RES/1373 (2001)	zákaz financování teroristů a těch, kdo jim pomáhají; zřízení UN Counter-terrorism Committee	28. 9. 2001	jednomyslně
S/RES/1377 (2001)	zdůraznění nutnosti implementace rezoluce č. 1377 (2001); poskytnutí pomoci státům při její implementaci	12. 11. 2001	jednomyslně
S/RES/1378 (2001)	Afganistán musí zřídit přechodnou vládu; afgánské vojsko musí umožnit svobodu pohybu OSN a personálu; zvýšení dodávek humanitární pomoci; bezpečnost v osvobozených oblastech	14. 11. 2001	jednomyslně
S/RES/1383 (2001)	implementace Bonnské dohody ze dne 5. 12. 2001	6. 12. 2001	jednomyslně
S/RES/1386 (2001)	ustanovení mise ISAF	20. 12. 2001	jednomyslně

Tabulka č. 7: Přehled rezolucí RB, které se týkají války proti terorismu, přijatých v roce 2001.

5.4 Irák 2003

Intervence do Iráku představuje druhou ze sérií válek proti terorismu. Válka začala 19. března 2003 v reakci na to, že Saddám Husajn nesplnil americké požadavky a neopustil Irák. Intervence není reakcí na žádnou agresi. Ze všech intervencí se tato setkala s největší kritikou, protože RB neautorizovala použití ozbrojené síly a USA akci podnikly unilaterálně. Je to zejména po této události, kdy začíná upadat americká soft power a množí se kritika USA

(viz úvod). Je to další příklad, kdy USA nedokázaly intervenci obhájit na půdě OSN. Proto jsou v této souvislosti klíčové i dokumenty, které nebyly vydány na půdě OSN a které lépe vysvětlují postoje Bushovy administrativy, konstrukci nepřítele, hrozeb a vitálních zájmů USA. Proti-iráckou rétoriku je možné sledovat již v roce 2001, vrcholí pochopitelně ale až v roce 2003. Z pozdějších interview vyšlo najevo, že USA invazi do Iráku plánovaly bezprostředně po útocích 9/11, a proto je nutné se podívat i na dokumenty starší roku 2003 a 2002.

V předchozí podkapitole jsme zmiňovali Komisi pro americké národní zájmy, která v roce 2000 vydala zprávu. V ní tvrdí, že správné definování vitálních zájmů pomůže Ameriku navrátit na cestu globálního vůdcovství (CANI 2000: 1). Komise rozlišuje 4 druhy zájmů: vitální, extrémně důležité, důležité a méně důležité (sekundární) zájmy. Mezi ty vitální mj. patří:

1. zabránit, zadržovat a snižovat hrozby jaderného, biologického a chemického útoku na USA a jejich vojsko v zahraničí;
2. zabránit vzniku nepřátelské mocnosti nebo rozpadlého státu na amerických hranicích (CANI 2000: 5).

Mezi extrémně důležité zájmy mj. patří:

1. zabránit regionálnímu šíření ZHN;
2. zabránit vzniku regionálního hegemonu v důležitých regionech, zejména v Perském zálivu (CANI 2000: 7).

Komise ve zprávě uvádí, že mezi největší hrozby pro NZ USA na Blízkém východě patří existence nepřátelského státu, který má k dispozici ZHN, nebo schopnost takové zbraně získat. V Perském zálivu nesmí existovat nepřátelský regionální hegemon (CANI 2000: 25). ZHN je ve zprávě dokonce věnována samostatná kapitola. Extrémně důležité je zabránit šíření a vývoji ZHN v zemích, které jsou nepřáteli USA - Irák, Severní Korea, Írán, Libye (CANI 2000: 31-34). Tyto státy (ještě bez Libye) později Bush označil za "osu zla" (Bush 2002a).

Další velmi významný dokument z pera neokonzervativního think-tanku Project for the New American Century (PNAC)⁴⁴, *Rebuilding America's Defenses* z roku 2000, obsahuje

⁴⁴ Project for the New American Century (PNAC) byl založen v roce 1997 jako neokonzervativní think-tank. Zakladatelem byl William Kristol, bývalý náčelník štábu viceprezidenta Dana Qualeho (ve vládě G. H. W. Bushe). Jeho otec, Irving Kristol, je považován za otce neokonzervatismu (Arbuthnot 2012). Think-tank byl financován zejména energetickým a vojenským průmyslem. PNAC vytvořil plány pro budoucí hegemonii USA vystavěnou na

plán na obsazení Zálivu, bez ohledu na to, jestli bude Husajn u moci, nebo ne. Doslova se píše, že *“[z]atímco nevyřešený konflikt s Irákem poskytuje okamžité ospravedlnění [pro americkou vojenskou přítomnost], potřeba mít v Zálivu velkou americkou armádu přesahuje otázku režimu Saddáma Husajna”* (Rebuilding America's Defenses 2000: 14). Dále doporučuje, aby ve druhém dokumentu čtyřletého zhodnocení obrany (Quadrennial Defense Review) bylo přijato několik opatření, které mají zajistit globální vojenské vůdcovství USA. Jedním z těchto bodů je i vývoj a nasazení globální raketové obrany, kontrola vesmírného a kyberprostoru a navýšení výdajů na zbrojení na 3,5 až 3,8 % HDP (tamtéž: v). Autoři dokumentu jsou přesvědčeni, že USA musí být schopny bojovat ve více válkách současně, prosazují revizi tzv. *“two-war”* standardu, který bude reflektovat nové změny ve světě (tamtéž: 6). Všechno to jsou poměrně odvážné požadavky, pod které se podepsali významné osoby.⁴⁵ Všechna tato navrhovaná opatření jsou o rok později v Defense Review skutečně reflektována. Byla vytvořena nová strategie boje proti kyber hrozbám (2001: 13), k zastavení agrese v několika konfliktech najednou je možné rozhodného vítězství dosáhnout pomocí změny režimu nebo okupace (2001: 17), nutnost být schopni zastavit agresi ve dvou kritických oblastech ve stejnou dobu (2001: 18), požaduje navýšení vojenských výdajů na 3 % (2001: 41), stanovil, že vývoj raketové obrany je prioritou k zajištění americké bezpečnosti doma i v zahraničí (2001: 42). Otázkou zůstává, do jaké míry by byla navrhovaná opatření PNAC vládou přijata, kdyby nedošlo k 9/11, resp. jak moc se zde promítá vliv think-tanků a prosté reakce vlády na akt války. Nicméně i přes to můžeme vysledovat minimálně inspiraci, kterou think-tanky vládě určitě poskytly.

vojenské síle. Ve svém „Principelním prohlášení“ jmenoval několik cílů, které USA musí naplnit, např.: vnútit demokracii i silou, nahradit OSN v její roli ochránce mezinárodního práva. Těchto cílů nebude možné dosáhnout bez nějaké katastrofické události, jako byl např. Pearl Harbor (PNAC Statement of Principles 1997:

1-2). Pod tento velice odvážný dokument se podepsali např. Jeb Bush, Dick Cheney, Francis Fukuyama, Donald Kagan, Zalmay Khalilzad (v letech 2007 - 2009 velvyslanec USA při OSN), Dan Quayle (v letech 1989 - 1993 viceprezident USA), Donald Rumsfeld a Paul Wolfowitz (tamtéž: 2). Oficiální stránky organizace v současné době již bohužel nefungují.

⁴⁵ David Epstein (kancelář ministerstva obrany), Paul Wolfowitz (budoucí náměstek ministra obrany) a dále členové PNAC, př. Donald a Robert Kagan, William Kristol, Gary Schmitt (Rebuilding America's Defenses 2000: 78).

Think-tank	Dokument/ rok/ obsah
Commission on America's National Interest (CANI)	America's National Interests/ 2000/ definování vitálních zájmů USA
Project for the New American Century (PNAC)	Rebuilding America's Defenses/ 2000/ „návod“ na globální vojenské vůdcovství

Tabulka č. 8: Think-tanky a jejich klíčové dokumenty, které měly vliv na administrativu G. Bushe.

Pro intervenci do Iráku je velmi významná Národní bezpečnostní strategie (NSS) z roku 2002, která poprvé explicitně zmiňuje *preemptivní útok* a významným způsobem zasahuje do mezinárodního práva, které s tímto termínem ještě vůbec nepracuje⁴⁶. Odpovědností USA je zbavit svět zla (2002: 5). “Podmínky a načasování konfliktu definovali ostatní. Skončí ale způsobem a v hodinu, které určíme my” (tamtéž). Jinými slovy USA deklarují, že samy určí, kde a *jak* konflikt skončí, jakými prostředky jej USA budou řešit. Dle NSS se USA musí okamžitě soustředit na globální teroristické organizace (tedy al-Kajdu) a na státy, které terorismus podporují a nebo které chtějí získat ZHN (tamtéž: 6). Už v listopadu 2001 Bush ve VS shromáždění označil státy, které chtějí získat ZHN, za hrozbu pro civilizaci (Bush 2001f). Wolfowitz (přímo; 2001) nebo Armitage (nepřímo; 2001) upozornili, že Bushova administrativa uvažovala o tom, že válka proti terorismu zasáhne i Irák, protože se jedná o boj proti celé síti teroristů (viz podkapitulu o Afganistánu). Klíčovou pasáží v NSS pro preemptivní útoky jsou:

⁴⁶ Karl Mueller a kol. popisují rozdíly mezi preventivním a preemptivním útokem. Preemptivní útok je veden na základě očekávání, že se nepřítel chystá zaútočit a že zaútočit první je lepší, než aby na nás bylo zaútočeno. Resp. výhody prvního útoku mohou být tak velké, že mohou rozhodnout o vítězství nebo porážce. V doktríně USA je to prý ale víra, že útok nepřítele je nevyhnutelný, bez ohledu na to, jaké zstrašovací prostředky jsou použity (Mueller a kol. 2006: 6-7). Preventivní útok se vede proti méně naléhavějším hrozbám. Je inspirován touhou ne zaútočit první, ale raději dříve než později. Může to být i víra v to, že protivník získal takové materiální kapacity, že to výrazně promění rozložení sil v daném regionu. Podle autorů se intervence do Iráku kvalifikuje do této kategorie, místo do preemptivní (tamtéž: 8-9). NSS říká něco jiného.

“Musíme být připraveni zastavit darebácké státy a jejich teroristickou klientelu ještě před tím, než budou schopni vyhrožovat použitím zbraní hromadného ničení proti USA, našim spojencům a přátelům. [...] Musíme zadržovat a bránit se proti hrozbě před tím, než propukne” (2002: 14)⁴⁷. NSS říká, jak bude preemptivní útok vypadat a kdy jej USA použijí: *“Cílem naší akce [preemptivního útoku] bude vždy eliminace specifické hrozby pro USA, naše spojence nebo přátele. Důvody naší akce budou jasné, vojensky přiměřené a ze spravedlivého důvodu”* (NSS 2002: 16). Vzpomeňme na 3. kapitolu, ve které jsme řešili dilema spravedlivé příčiny.

V únoru 2003 byla vydána Strategie boje proti terorismu (National Strategy for Combating Terrorism), ve které jsou definovány klíčové postupy. USA svůj boj neskončí, dokud nezničí globální teroristické skupiny, kterou představuje al-Kajda (2003: 1). Válka proti terorismu představuje “válku idejí” (tamtéž: 2). V dokumentu je zanesena struktura terorismu (viz obrázek č. 2). Aby byli teroristé skutečně zničeni, musí USA bojovat proti všem bodům, které tvoří strukturu terorismu, mj. také proti základním principům, ke kterým patří chudoba, korupce, náboženské konflikty nebo etnické spory (tamtéž: 6). ZHN představují přímé ohrožení USA a celého mezinárodního společenství (tamtéž). Takto definováno, k likvidaci teroristů je z pohledu USA zásad do suverenity států nevyhnutelný a ve většině případů je potřeba změna režimu. Všechny tyto dokumenty velmi dobře ukazují na to, co USA chápou jako hrozbu a jakým způsobem jí chtějí čelit. Pojdme přejít k prezenci hrozeb na půdě OSN a NATO. Vzhledem k tomu, že administrativa Bushe neprošla žádnými změnami, budeme zkoumat projevy stejných politických představitelů, jako v předchozí podkapitole (viz tabulku č. 5).

Jak už bylo zmíněno na několika místech, ukázalo se, že intervence do Iráku byla plánovaná již po útocích z 9/11 (Armitage 2001, Powell 2001, Bush 2001f, Woodward 2002). Minimálně do konce roku 2002 rozhodně existují snahy USA přesvědčit mezinárodní

⁴⁷ V doktríně je vysvětleno, proč je možné sáhnout k preemptivní akci. Zadržování v minulosti prý fungovalo proto, že ZHN byly považované za poslední prostředek boje a kdyby je někdo použil, měl by strach z odvetného útoku. Dnes teroristé mohou použít ZHN podle vlastního uvážení, a proto na ně tradiční koncept zadržování neplatí. Mezinárodní právo dovoluje preventivní akci v případě skutečně evidentní hrozby (např. mobilizace armády a techniky). Teroristé ale představují novou hrozbu, které je potřeba se přizpůsobit. ZHN je možné použít bez předchozího varování a v podstatě kdykoli, takže by USA neměly čas preventivně zasáhnout (NSS 2002: 15).

společensví o nutnosti čelit hrozbě ZHN a terorismu, USA chtějí podporu mezinárodních organizací, resp. OSN a NATO. Prezident Bush ve VS v listopadu 2001 varuje, že teroristé, kteří stojí za útoky 9/11, chtějí získat ZHN, "nástroje, které promění jejich nenávisť v holokaust". Mezinárodní společensví tuto hrozbu nemůže ignorovat, protože je v ohrožení samotná civilizace (tamtéž). Powell řekl, že "Saddám je jeden z předních teroristů na povrchu Země" (cit. dle Pollard 2001).

Nicholas Burns, stálý velvyslanec při NATO, v září 2002 apeloval na NATO, aby modernizovalo svoje vojsko, protože jedině tak je možné čelit největší hrozbě civilizaci a způsobu života. Touto hrozbou jsou pochopitelně ZHN (Burns 2002). Ve stejném duchu hovoří v NATO o několik dní později Rumsfeld. Tam také potvrdil, že "mise rozhoduje o koalici, nikoli že koalice rozhoduje o misi" (Rumsfeld 2002). V září 2002 zavítal do VS George Bush a apeloval na OSN, aby přijala odpovědnost za mezinárodní bezpečnost a začala jednat proti iráckému režimu. Bush přednesl, kolikrát v historii Irák porušil rezoluce RB a systematicky nadále porušuje. *"Historie, logika a fakta vedou k jedinému závěru: režim Saddáma Husajna představuje obrovské a narůstající nebezpečí"* (Bush 2002b). Pokud Irák znovu neuposlechne, RB musí jednat, jinak hrozí destabilizace celého regionu (tamtéž). V OSN prozatím zdůrazňuje potřebu jednat kolektivně, ale ve svém projevu k národu v Ohio už lidu vysvětlil, proč USA budou jednat preemptivně a co představuje irácký režim:

"Amerika nesmí ignorovat hrozbu, která se k nám blíží. Protože čelíme evidentnímu nebezpečí, nemůžeme čekat na poslední důkaz, který by také mohl přijít ve formě atomového hříbu" (Bush 2002c)⁴⁸.

Bushovu vizi v OSN tlumočil velvyslanec při OSN, John Negroponte. Zdůraznil, že OSN musí vyslat Iráku jasný vzkaz: další porušení rezoluce bude mít důsledky. RB nesmí vydávat bezzubé rezoluce (Negroponte 2002a: 11). I přesto byla RB velmi opatrná ve formulaci v přijaté rezoluci č. 1441 (2002) ze dne 8. listopadu. Iráku dává poslední šanci na to, aby se podřídil předchozím rezolucím, jinak "dále porušuje své povinnosti a [tato situace] bude nahlášena Radě bezpečnosti k dalšímu zvážení. V případě dalšího porušování svých závazků,

⁴⁸ Originální znění: „America must not ignore the threat gathering against us. Facing clear evidence of peril, we cannot wait for the final proof, the smoking gun, that could come in the form of a mushroom cloud“.

bude Irák čelit vážným důsledkům” (S/RES/1441 (2002)). RB neautorizuje použití ozbrojené síly a ani neříká, že další porušení povinností Iráku znamená ozbrojenou intervenci. USA to chápou tak, že pokud OSN nebude schopna dostát svým závazkům v případě dalšího porušení povinností Iráku, rezoluce nezabraňuje žádnému státu bránit se proti hrozbě, kterou Irák představuje, a bránit tak světový mír a bezpečnost (Negroponte 2002b: 3). Jinými slovy USA deklarovaly, že pokud OSN vojensky nepotrestá Irák, udělají to Spojené státy i bez autorizace RB⁴⁹. Negroponte zdůraznil, že tato rezoluce představuje test iráckých úmyslů. Pokud se rezoluci podvolí, má mírové úmysly, pokud ne, chce ZHN použít (tamtéž).

V roce 2003 USA v rétorice ještě přitvrdily. Podle Condoleezy Rice je Irák lhářem, jeho nejvyšším politickým cílem je schovávat ZHN a “OSN předložil falešnou deklaraci, která se rovná 12 200 stránkám plných lží”, dokonce ho obvinila z plagiátorství (Rice 2003). Podle Rice má Irák “pochybně zaslouženou pověst nepoctivého režimu, který neustále porušuje svoje závazky, [...] s inspekcemi zachází jako se hrou, která se ale blíží konci” (tamtéž). Ve zprávě o Stavu unie Bush hovoří o “diktátorovi v Iráku, který neodzbrojuje”, čímž dává najevo, že si chce podrobit Blízký východ”. USA s OSN budou situaci konzultovat, ale pokud Husajn neodzbrojí, USA povedou koalici a donutí ho k tomu (Bush 2003c). Richard Armitage dokonce kritizuje OSN za to, že irácké záměry tolerovala až příliš dlouho. Tvrdí, že USA už nejsou v pozici, kdy by měly dokládat důkazy o irácké nespolupráci, že tato situace už není o USA, ale o Husajnovi a ten musí předložit důkazy o své spolupráci (Armitage 2003). Jinými slovy, Armitage odmítá povinnost USA podložit svoje záměry důkazy, které má místo nich předkládat Irák. Zřejmě nejzásadnější pro tuto intervenci je snaha státního tajemníka Colina Powella přesvědčit RB o nutnosti podniknout vojenskou akci proti Iráku předložením klíčových důkazů o iráckých ZHN. Irák prý přemísťuje svoje ZHN, vyměňuje pevné disky v počítačích, ničí důkazy, utahuje své pracovníky apod. (Powell 2003: 2-17). Husajn prý disponuje dvěma ze tří komponentů k výrobě jaderné bomby, k dispozici má odborníky přes jádro. “*Saddám Husajn je odhodlaný získat jadernou zbraň*” (Powell 2003: 12). USA nemohou a nebudou takto ohrožovat americké občany, není možné, aby měl Husajn k dispozici jadernou zbraň, zejména ne v post 9/11 světě (tamtéž: 17). Následně Spojené státy, Velká

⁴⁹ V polovině října 2002 totiž prezident Bush podepsal Kongresem schválenou rezoluci, která autorizuje použití ozbrojené síly proti Iráku. To znamená, že prezident dostal od Kongresu souhlas k nasazení armády v případě ohrožení bezpečnosti USA (Bush 2002d).

Británie a Španělsko předložily návrh rezoluce na uzavřeném zasedání RB. V návrhu stojí, že RB je „odhodlána zajistit dodržení svých rozhodnutí a obnovit mezinárodní mír a bezpečnost v oblasti“. „[Rada bezpečnosti] rozhoduje, že Irák nevyužil svojí poslední možnost, kterou dostal v rezoluci 1441 (2002)“ (CNN 2003). V návrhu je tak nepřímě zatčotveno vojenské vynucení „poslušnosti“, protože všechny ostatní rezoluce a nástroje doposud selhaly a nepřinutily Irák k odzbrojení. Tento návrh z 24. února 2003 představuje poslední snahu USA přesvědčit RB o potřebě vojenského zásahu.

Prezident Bush promluvil k národu 17. března 2003. Řekl, že všechny mírové pokusy donutit Irák k odzbrojení selhaly, protože Saddám Husajn není mírumilovný člověk. Jeho režim sponzoruje teroristy, vč. al-Kajdy. Spojené státy mají autoritu k použití ozbrojené síly, pokud chtějí chránit svojí národní bezpečnost. Podle Bushe navíc USA mohou proti Iráku použít ozbrojenou sílu, protože jsou stále platné rezoluce č. 678 a 687, které v roce 1991 autorizovaly použití ozbrojené síly. “Tady se nejedná o otázku autority, ale o otázku vůle” (Bush 2003). Vzhledem k tomu, že někteří stálí členové RB prý budou vetovat rezoluce s použitím ozbrojené síly, *“Rada bezpečnosti OSN nedokáže plnit své povinnosti, proto přechází na nás [USA]”* (tamtéž). Bush stanovil Husajnovi a jeho synům deadline, do kdy musí opustit Irák. Pokud tak neučiní do 48 hodin, USA vojensky zaútočí (tamtéž). Irák deadline nedodržel a USA dne 19.3. 2003 oznámily začátek vojenské operace (Bush 2003a). John Negroponte ve stejný den RB řekl:

“Vzhledem k současným událostem nemáme jinou možnost, než prozatím odložit stranou tuto práci [snahy o návrhy rezolucí, které by byly přijatelné, kdyby se Irák podvolil těm dosavadním]. Tím ale nevylučujeme možnost jejich užitečnosti v budoucnosti” (Negroponte 2003: 13).

Nepřítel	Referenční objekt	Motivace pro VI (na půdě OSN)	Zájmy USA	Hrozby (dle USA)
darebácký stát Irák; Saddám Husajn (komplex zlého muže)	národní bezpečnost USA	Irák disponuje infrastrukturou k výrobě jaderné zbraně	zajištění národní bezpečnosti	použití ZHN proti USA
	mezinárodní bezpečnost a mír	Irák systematicky porušuje rezoluce	odzbrojení Iráku	získání jaderné zbraně

Tabulka č. 9: Přehled hrozeb, nepřítele, referenčních objektů, zájmů USA a motivace pro VI dle deklarované argumentace (Irák 2003).

Následná vlna kritiky byla opravdu mohutná a od této doby v podstatě začala soft power USA velmi klesat. Kritiku můžeme rozdělit do dvou kategorií: za prvé to je kritika Bushova unilateralismu a odmítnutí OSN jakožto nejvyšší autority spolu s nedostatečnými důkazy o vývoji ZHN (př. North 2003)⁵⁰, za druhé se později prokázalo, že v Iráku žádné ZHN nalezeny nebyly, což vedlo k diskreditaci celé americké vojenské operace (Borger 2004). Někteří autoři intervenci do Iráku spojují s 9/11 a tvrdí, že ZHN představovaly záminku pro americkou expanzi do regionu Blízkého východu (př. Chomsky 2008, Shihade 2009). Tito autoři také čerpají z informací od PNAC, který explicitně americkou vojenskou přítomnost v Perském zálivu doporučoval. Sám Paul Wolfowitz o 10 let později přiznal, že americké angažmá v Iráku nebylo dobře provedené, že Američané neměli provádět 14-ti měsíční okupaci, ale měli vládu od začátku přenechat iráckému lidu. Americké jednání přirovnává ke generálu McArthurovi v Japonsku (Harnden 2013).

⁵⁰ North dokonce označil americké představitele za „politické kriminálníky ve Washingtonu“, [...] kteří si lebedí v krveprolití (North 2003).

Obrázek č. 2: Struktura terorismu dle americké Národní strategie boje proti terorismu.

Převzato z: National Strategy for Combating Terrorism 2003: 6.

5.5 Libye - operace *Odyssey Dawn*/ *Unified Protector*

Intervence USA je přímou reakcí na násilné potlačení protestů v Libyi proti Kaddáfímu, které probíhaly v rámci tzv. Arabského jara. V únoru 2011 se v Běnhází konaly další nenásilné protesty proti 42 leté vládě Muammara Kaddáfího. Vláda odpověděla násilnými zásahy, které si vyžádaly několik obětí. Demonstrace se později přenesly i do jiných částí Libye a počet obětí narůstal, jak vláda Kaddáfího násilně zasahovala. V reakci na to RB vydala příslušnou rezoluci a v březnu v důsledku zhoršení situace autorizovala použití síly. Operace pod názvem *Odyssey Dawn* se ujaly USA a na konci března za tuto operaci přebírá velení NATO, tentokrát je to operace s názvem *Unified Protector* (NATO 2015).

Jelikož intervence, která byla autorizována v březnu, byla reakcí na vyhrcoené události z února, jedná se o velice rychlou reakci mezinárodního společenství. Proto v této části budou analyzovány dokumenty a projevy, které se vztahují pouze k těmto dvěma měsícům.

S nástupem Baracka Obamy do úřadu prezidenta můžeme pozorovat jisté změny v zahraniční politice. Obama ve VS v září 2009 řekl, že v poslední době je na Ameriku nahlíženo se skepsí a nedůvěrou, která je spojována zejména s unilateralismem. Obama vyjádřil ochotu USA spolupracovat s mezinárodními organizacemi, resp. OSN, protože v této době (2009) mají lidé a národy celého světa poprvé v historii široce sdílené zájmy (Obama 2009). 21. února 2011 Hillary Clinton, státní tajemnice, odsoudila násilnosti v Libyi s tím, že tamní vláda má povinnost respektovat právo svých obyvatel na svobodu shromažďování. „*Je čas zastavit toto nepřijatelné krveprolití*“ (Clinton 2011a). Obama dodal, že lidská práva jsou

univerzální a musí být respektována v každé zemi. Podotkl, že reakci libyjské vlády odsoudila i Evropská unie, Liga arabských států, Africká unie i Organizace islámské konference⁵¹ (Obama 2011a). Muammar Kaddáfí porušil mezinárodní normy a základní slušnost, za což musí nést odpovědnost. USA budou dále spolupracovat se svými spojenci v rámci OSN (Obama 2011b). 26. února 2011 se konalo zasedání RB, na kterém velvyslankyně pro OSN Susan Rice obhajovala nutnost přijetí rezoluce, která by reflektovala současnou situaci v Libyi. Řekla, že:

„[k]dyž je pácháno zvěrstvo na nevinných lidech, mezinárodní společenství musí reagovat jednotně, což se dnes podařilo“ (Rice 2011a: 3). RB odsoudila páchané násilí a vyjádřila nutnost potrestat pachatele. *„Ti, kdo masakrují civilisty, budou individuálně potrestáni“* (tamtéž).

RB zde poprvé předala případ porušování lidských práv Mezinárodnímu trestnímu soudu. Tím prý RB vyjádřila podporu univerzálním lidským právům. Libyjští vůdci budou potrestáni za to, že tato práva porušili a tím nedokázali splnit základní povinnosti vůči svému obyvatelstvu (Rice 2011a: 3-4). Na tomto zasedání byla jednomyslně přijata rezoluce č. 1970 (2011), která mj. zdůrazňuje povinnost státu chránit svoje obyvatelstvo a potřebu potrestat ty, kteří porušovali lidská práva (S/RES/ 1970 (2011)).⁵²

Ivo Daalder, stálý zástupce v NATO, na začátku března v rozhovoru popsal, jakým způsobem se USA snaží ovlivnit NATO, jaký postoj USA zastávají a jak hodnotí dosavadní reakci mezinárodního společenství. Prohlásil, že NATO má dostatek vybavení na to, aby mohlo poskytovat humanitární pomoc tam, kde to je třeba, a dále, že je potřeba posílit a zkoordinovat systém sledování, kontrol. Zdůraznil, že cílem NATO není intervence do vnitřních záležitostí států, že NATO nezastává žádný politický přístup (to je důležité vzhledem k tomu, že později kritici tvrdili, že cílem této operace byla od počátku změna režimu). Dále sdělil, že USA jsou velice spokojené s tempem, kterým mezinárodní společenství reaguje na situaci v Libyi a ujistil, že NATO (a USA) chtějí v případě zřízení

⁵¹ Dnes se nazývá Organizace islámské spolupráce.

⁵² Rezoluce dále libyjský případ předala Mezinárodnímu trestnímu soudu, zmrazila účty vybraným osobám, uvalila embargo na dovoz i vývoz zbraní (S/RES/ 1970 (2011)).

bezletových zón rozhodně získat autorizaci RB, resp. příslušnou rezoluci. Nicméně neodpověděl na otázku, co by se stalo, kdyby RB rezoluci nevydala (Daalder 2011a). O dva dny později zopakoval požadavky USA, které formuloval prezident Obama spolu s britským premiérem Davidem Cameronem. USA požadovaly splnit tři základní body:

1. okamžité ukončení brutalit a násilí v Libyi,
2. odchod Muammara Kaddáfího z funkce co nejdříve a
3. změny ve státě, které povedou k naplnění touhy libyjského lidu po svobodě, důstojnosti a po reprezentativní vládě (Daalder 2011b). Tyto postoje zrovna nekorespondují s deklarovaným apolitickým přístupem (viz výše).

Splnění bodů vyžaduje, aby NATO počítalo se širokým spektrem možností. Je nutné zajistit humanitární pomoc, vynutit dodržení embarga na dovoz a vývoz zbraní (dle rezoluce 1973 (2011)) a zvážit vytvoření bezletových zón (Daalder 2011b).

Dne 17. března se opět sešla RB, aby přijala další rezoluci. Susan Rice řekla, že tato akce RB znamená odpověď na volání o pomoc. Cílem RB je ochrana nevinných civilistů, protože libyjské autority tuto povinnost porušily, jinými slovy se rezoluce odvolává na dokument Responsibility to Protect. Rezoluci bylo nutné přijmout, protože Kaddáfí dále porušoval lidská práva, bez ohledu na předchozí rezoluci a sankce (Rice 2011b: 5). Rezoluce byla přijata 10 kladnými hlasy, 5 členů se zdrželo hlasování, mezi nimi Čína a Rusko. Rezoluce č. 1973 (2011) požaduje okamžitě uzavřít příměří a ukončit násilí, zřizuje bezletové zóny (tak, jak požadovaly USA v NATO) a umožňuje použít všech dostupných prostředků při ochraně civilistů. Užít všech dostupných prostředků státy mohou i v případě vynucení dodržování bezletové zóny. (S/RES/ 1973 (2011)). Následující den Obama řekl, že existuje velká pravděpodobnost, že nikým a ničím neomezovaný Kaddáfí by spáchal zvěrstva proti svému obyvatelstvu, tisíce by zemřely, vypukla by humanitární krize, která by destabilizovala celý region, byly by ohroženy demokratické hodnoty. Proto USA a jejich spojenci chtěli, aby mezinárodní společenství reagovalo. Podmínky, které vytyčila rezoluce č. 1973 (2011) Kaddáfímu nelze smlouvat, buď se jim Kaddáfí podřídí, anebo bude rezoluce vynucena vojensky. USA budou součástí mezinárodní koalice, a přesto že je americké vůdcovství klíčové, USA nebudou jednat samy. Nebudou ale nasazovat pozemní jednotky a cílem je pouze a jen ochrana civilistů pomocí humanitární pomoci a ekonomické pomoci (Obama 2011c). Kaddáfí se rezolucím nepodřídil a 19. března začaly první nálety v rámci operace Odyssey Dawn. Hillary Clinton o několik dní později komentovala vývoj operace, řekla, že

koalice udělala velké pokroky, zastavila Kaddáfího armádu, zabránila masakru v Benghází, kontroluje vzdušný prostor nad Libyí a humanitární pomoc je distribuována, mj. se na ní podílí 18 doktorů a zdravotních sester financovaných USAID. USA souhlasí s tím, aby byla operace převedena pod kontrolu NATO, které má dostatek kapacit k provádění a koordinaci vytyčených cílů (Clinton 2011b). NATO převzalo odpovědnost za implementaci rezoluce č. 1973 (2011) dne 31. března 2011, operace pak dále probíhala pod názvem *Unified Protector* (NATO 2015).

Z humanitárního hlediska byla mise úspěšná. Během 7 měsíců se podařilo zastavit násilí na obyvatelích a Kaddáfí byl svržen (později dokonce zabit). Operace NATO v Libyi byla označena za modelovou intervenci a USA si libovaly, jak dokázaly dosáhnout vytyčených cílů bez nasazení jediného pozemního vojáka. Vlastně se tím podpořilo Arabské jaro, zabránilo se genocidě a Libye byla eliminována jako potenciální zdroj terorismu. Na první pohled se skutečně jednalo o úspěšnou operaci, ale hodnoceno s odstupem času, byla intervence velkým selháním, alespoň podle Alana Kupermana (2015). Tvrdí, že Libye se nestala demokratickou zemí, ale rozpadlým státem (failed state). Násilná úmrtí a porušování lidských práv ještě naopak narostlo a Libye dnes slouží jako základna milicím spojovaným s al-Kajdou i Islámským státem. Kuperman je přesvědčen, že mezinárodní společenství vůbec nemělo intervenovat, protože mírumilovní civilisté nebyli vůbec terčem útoků a bez intervence by v Libyi nenastal takový chaos (Kuperman 2015). V nejaktuálnějším článku na Foreign Policy Micah Zenko hovoří o tom, že cílem intervence byla od počátku změna režimu, dokonce tvrdí, že koalice porušila rezoluci č. 1970 (2011). Egypt a Katar prý rebelům po celou dobu dodávaly moderní zbraně se souhlasem Obamovy administrativy a západní tajné služby podle něj poskytovaly pomoc s výcvikem a logistikou. Kanadská fregata Charlottetown údajně nechala na pokyn NATO proplout loď, která vezla zbraně rebelům (Zenko 2016). Skutečná hrozba, které byli vystaveni civilisté, prý byla koalicí eliminována již během 10 dní. Zbytek operace pak NATO poskytovalo podporu rebelům (tamtéž). O této intervenci však můžeme říci, že je jedním z případů, kdy USA podlely tzv. komplexu zlého muže, jak jej definuje Karin von Hippel.

Jméno	Funkce	Funkční období
Susan Rice	velvyslankyně při OSN	2009 - 2013
Ivo Daalder	stálý zástupce v NATO	
Hillary Clinton	státní tajemnice	2009 - 2013

Tabulka č. 10: Členové administrativy Baracka Obamy, kteří byli zmíněni v práci.

Nepřítel	Referenční objekt	Motivace pro VI (na půdě OSN)	Zájmy USA	Hrozby (dle USA)
libyjský režim Muammara Kaddáfího (<i>komplex zlého muže</i>)	jednotlivci, libyjský lid	potrestání libyjských vůdců, kteří porušili lidská práva; ochrana civilistů	dodržování základních lidských práv	porušování základních lidských práv

Tabulka č. 11: Přehled hrozeb, nepřítele, referenčních objektů, zájmů USA a motivace pro VI dle deklarované argumentace (Libye 2011).

ZÁVĚR

Celá práce se zabývá zkoumáním rétoriky Spojených států, která předchází vojenské intervenci. Smyslem bylo poukázat na to, jaké argumenty USA používají na mezinárodní půdě k tomu, aby obhájily nutnost vojenského zásahu do suverénní země a posoudit, zda to jsou ad-hoc argumenty, a nebo předem existující soubor přesvědčovacích metod. K tomuto cíli bylo nejprve nutné zpracovat teoretický rámec, pomocí kterého můžeme lépe pochopit deklarované motivy intervence.

Hlavním nástrojem, kterého jsem v práci využila, byly koncepty identity a proces sekuritizace, které měly pomoci lépe pochopit, proč USA využívají právě takovou argumentaci. V úvodu jsme si vysvětlili, proč chápou tyto nástroje jako klíčové a proč věřím, že právě tyto měly pro práci přínos. Obsah 1. - 3. kapitoly je teoretický, ve 4. kapitole s praktickým přesahem, kdy jsme se snažili aplikovat získané teoretické poznatky z 1. - 3. kapitoly a aplikovat je na případ USA. Ukázali jsme si, že americká identita je vystavěna na víře v americké hodnoty a na protestantské kultuře. Činy USA pramení ze základního přesvědčení Američanů šířit hodnoty svobody a demokracie, tedy alespoň dle rétoriky politických představitelů. Také jsme si ukázali, že toto přesvědčení je historicky zakořeněné, jeho původ můžeme vysledovat až do 17. století, kdy na území Ameriky přicházeli první osadníci.

Pojďme si nyní shrnout, co víme o jednotlivých pre-intervenčních projevech a interpretovat naše poznatky pomocí teoretického rámce. Intervence do Iráku v roce 1991 spočívala na identitě USA jakožto jediné supervelmoci po skončení studené války. Přišla nová éra, éra demokracie a spolupráce a v této době propukl konflikt mezi Irákem a Kuvajtem. Pro porušování mezinárodního práva nebyl v této době prostor. V ohrožení se ocitlo mezinárodní právo a řád, normy a Charta OSN. V tomto případě můžeme jednoznačně uplatnit koncept identity založený na vymezení se proti druhým, USA vs. Irák, resp. svět vs. Irák. Nepřítelem se stal Saddám Husajn, který ohrožoval mezinárodní řád, mezinárodní ekonomickou bezpečnost i jednotlivce. Hlavní deklarovanou motivací na půdě OSN byla snaha potrestat agresora, který ohrožuje mezinárodní mír a stabilitu. Porušení suverenity v poststudenoválečné době představovalo vážný problém, který USA nehodlaly ignorovat (viz tabulku č. 2). Norma a identita ovlivnila politiku USA, zároveň USA cítily povinnost reagovat, protože v ohrožení bylo samotné mezinárodní právo. Z pohledu USA bylo naplněno kritérium spravedlivé příčiny války, protože USA chtěly potrestat zlo, agresora.

Toto kritérium bude z pohledu USA pochopitelně splněno ve všech případech, pohledy ostatních aktérů tak jednoznačné nejsou. Získaly k tomu autorizaci Rady bezpečnosti OSN, tedy kritérium kompetentní autority bylo také splněno. Vojenská akce byla z pohledu USA posledním nástrojem řešení, protože dosavadní pokusy (rezoluce) selhaly. Podle USA mělo mezinárodní společenství morální povinnost zasáhnout, nebylo možné tolerovat Husajnovy činy.

Podobně morálně nutný byl vojenský zásah i v Somálsku, který USA ospravedlňovaly čistě humanitární rétorikou. Cílem bylo umožnit distribuci humanitární pomoci a zlepšit bezpečnostní situaci v zemi. Podmínkou pro přijetí rezoluce ze strany USA bylo, že celé akci budou velet USA, nikoli OSN. Všechny rezoluce ohledně Somálska z roku 1992 byly přijaty jednomyslně, což ukazuje mj. na úspěšnost americké argumentace. Intervence byla jak z pohledu USA tak i mezinárodního společenství spravedlivá, protože cílem bylo zachránit umírající, zlepšit bezpečnost v zemi a pomoc jednotlivcům bez politické motivace. I tentokrát operace získala pověření kompetentní autority a představovala poslední nástroj řešení.

Poměrně odlišný případ představuje intervence do Afganistánu v roce 2001, která proběhla v přímé reakci na útok na americké území. Afganistán a Irák představují nejlepší příklady toho, jak je americká identita založena na dychotomii „my versus oni“. Z pohledu USA představuje tato operace jednoznačně spravedlivou akci, protože USA se brání agresi a chtějí potrestat zlo. Mezinárodní společenství příčinu nutně nevidělo jako spravedlivou, USA však podporovalo. Vyhlášení války proti terorismu a promítnutí rétoriky prezidenta Bushe do jedné z rezolucí opět ukazuje na to, jaký vliv USA měly. Záměrně nepoužívám výraz přesvědčování, protože na půdě OSN žádné neprobíhalo, resp. nebylo namířené k tomu, aby USA získaly autorizaci Rady bezpečnosti před intervencí. Tu nakonec nezískaly, na druhou stranu OSN nikdy akce USA neodsoudilo. Kritérium kompetentní autority tedy splněno nebylo a rozhodně se nejednalo o poslední nástroj řešení. Ve třetí kapitole jsme si ale ukázali, jak je v souvislosti s terorismem nutné tato kritéria redefinovat, protože na teroristické skupiny neplatí tradiční postupy (ekonomické sankce, embarga, přerušení diplomatický styků, rezoluce apod.).

Podobné závěry lze vyvodit i z intervence do Iráku. Nejprve je nutné připomenout, že USA se snažily získat pro své akce rezoluci Rady bezpečnosti, vojenská akce neprobíhala bez předchozího vyjednávání. To, že ve výsledku USA žádnou rezoluci nezískaly, jim ale nezabránilo vojenskou operaci provést. V tomto případě můžeme pochybovat o všech třech

kritériích spravedlivé války - z pohledu mezinárodní společnosti chybí spravedlivá příčina, kompetentní autorita i vojenské řešení jako poslední nástroj. Navíc se USA dopustily porušení mezinárodního práva a norem, když jednaly unilaterálně. Jak v případě Iráku (1991), Afganistánu tak i Iráku (2003) USA trpěly tzv. komplexem zlého muže, tak jak jej definuje Karin von Hippel a jejich identita byla založena na ostrém vymezení se vůči „druhým“.

Intervence do Libye splňuje podle rétoriky kritérium spravedlivé příčiny - ochrana civilistů před utrpením z pohledu USA i mezinárodního společnosti, USA získaly pověření Rady bezpečnosti a předchozí rezoluce nestačily k mírovému řešení situace. Navíc rezoluce explicitně zmiňuje povinnost vlády ochraňovat své obyvatelstvo, tzn., že byla uplatněna Responsibility to Protect. Nepřítelem se stal režim Muammara Kaddáfího, který upíral svým lidem základní lidská práva, což podle USA není tolerovatelné. Identita USA spočívá na víře obránce svobody a demokratických hodnot.

V úvodu jsem si kladla otázku, zda v americké zahraniční politice existuje nějaký ucelený soubor přesvědčovacích metod. Pokud se chceme vyhnout naprostému zevšeobecnění, že cílem je vždy potrestat nepřítele, který představuje hrozbu, pak musíme konstatovat, že podle deklarované rétoriky se argumentace mění při každé intervenci. Argumentace je vytvářena ad-hoc, v závislosti na konkrétní situaci. Motivace před intervencí do Iráku byla potrestat agresora ignorující mezinárodní právo, v Somálsku to byly humanitární důvody, v Afganistánu šlo o obranu amerických hodnot a amerického způsobu života, v Iráku roku 2003 to byla snaha zabránit režimu podporujícího teroristy získat a použít zbraně hromadného ničení a v Libyi byla motivací ochrana základních lidských práv. Již v průběhu psaní práce jsem se pokusila ukázat, že tento přístup zastávají i někteří autoři a že univerzálně uplatnitelná rétorika neexistuje. Zdůrazňuji rétoriku, protože „skutečné“ motivy, národní zájmy a cíle podobné být mohou.

Nyní se zde i já pokusím podat přesvědčivou argumentaci při snaze obhájit zvolenou metodologii v práci, a k čemu je vlastně takový výzkum užitečný. Domnívám se, že existuje mnoho autorů, kteří se pokouší odhalit skutečné motivy, které stojí za americkými intervencemi, ale jen málo autorů, kteří se soustředí na samotnou rétoriku, resp. se jí tolik nevěnují před tím, než se samotná intervence uskuteční. To je podle mého názoru jeden z největších přínosů této práce. Zároveň tento způsob výzkumu představuje poměrně objektivní způsob sběru dat a neposkytuje tak velký prostor pro subjektivně zbarvené

závěry. Nyní přejdu k tomu, proč má vůbec význam zkoumat řečové akty a jak můžeme ze získaných poznatků vytvořit plnohodnotné závěry. Zkoumáním řečových aktů je možné zjistit, jaké národní zájmy státy mají a jak se o jejich správnosti snaží přesvědčit ostatní, jsme schopni odhalit tzv. legitimizační národní zájem. Bez ohledu na to, zda-li je cílem řečových aktů manipulovat nebo mluvit pravdu, jsme schopni určit, jednak jak si státy konstruují svojí vlastní realitu, ať už jsou předmětem výzkumu řečové akty na domácí půdě či na půdě OSN nebo NATO, za druhé co je pro ně objektivní, co považují za hrozby a také jak je nutné jim podle nich čelit. To nám může pomoci předvídat, jak se státy budou chovat v mezinárodním prostředí. Přestože z první kapitoly víme, že stejnou funkci plní normy, najdeme státy, které jsou ochotné tyto normy porušit v zájmu ochrany národních zájmů, jak jsme viděli právě na případu Spojených států. V tomto okamžiku je sekuritizační proces schopen nahradit funkci norem. Z obecného hlediska samozřejmě existují sdílené představy o tom, co je ještě přijatelné chování států nebo nestátní aktérů, co je ještě možné tolerovat a za jakých podmínek a kdy už situace vyžaduje vojenské řešení. Přesto ale platí, a příklad USA to dokazuje, že každý stát intervenuje ze svých specifických politických důvodů, sleduje vlastní zájmy. I tak můžeme nalézt jednu nepolitickou argumentační linii, která je společná pro všechny intervence a tou je ochrana lidských práv a ochrana civilistů. Tento argument je jeden z vůbec nejsilnějších už proto, že pro mezinárodní společenství je poměrně složité mu veřejně odporovat nebo ho dokonce zpochybňovat.

Největší slabinu tohoto přístupu spatřuji v neschopnosti odhalit skutečné motivy jednotlivých států, což ale na tomto místě nepředstavuje žádný problém, jelikož jejich odhalení nebylo cílem práce. Cílem bylo odhalit *deklarované* motivace USA pro provádění intervencí, k čemuž byla zvolená metodologie více než dostačující. V případě, že bychom chtěli odhalovat, co mohlo ve skutečnosti stát za ochotou USA intervenovat do suverénních zemí, představuje tato práce pouze první krok. Dále bychom museli přejít k zevrubné politické analýze akcí, které USA podnikly a jaké byly reakce mezinárodního společenství. Na základě toho bychom pak byli schopni určit, zda Spojené státy jednají tak, jak deklarují, anebo za jejich akcemi stojí veřejnosti skryté motivy. Práci, které poukazují na rozpor mezi deklarovanými a skutečnými motivacemi USA je dostatek, některé z nich byly použity i v této práci.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

CANI - Commission on America's National Interest

CFR - Council on Foreign Relations

HVI - humanitární vojenská intervence

NSC - National Security Council

NSS - National Security Strategy

NZ - národní zájmy

PNAC - Project for New American Century

RB - Rada bezpečnosti OSN

R2P - Responsibility to Protect

VI - vojenská intervence

VS - Valné shromáždění OSN

ZHN - zbraně hromadného ničení

ZP - zahraniční politika

SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ

Tabulka č. 1: Členové administrativy G. H. W. Bushe, kteří byli zmíněni v práci.

Tabulka č. 2: Přehled hrozeb, nepřítelů, referenčních objektů, zájmů USA a motivace pro VI dle deklarované argumentace (Irák 1991).

Tabulka č. 3: Členové administrativy G. H. W. Bushe, kteří byli zmíněni v práci.

Tabulka č. 4: Přehled hrozeb, nepřítelů, referenčních objektů, zájmů USA a motivace pro VI dle deklarované argumentace (Somálsko 1992).

Tabulka č. 5: Členové administrativy G. W. Bushe, kteří byli zmíněni v práci.

Tabulka č. 6: Přehled hrozeb, nepřítelů, referenčních objektů, zájmů USA a motivace pro VI dle deklarované argumentace (Afganistán 2001).

Tabulka č. 7: Přehled rezolucí RB, které se týkají války proti terorismu, přijatých v roce 2001.

Tabulka č. 8: Think-tanky a jejich klíčové dokumenty, které měly vliv na administrativu G. Bushe.

Tabulka č. 9: Přehled hrozeb, nepřítelů, referenčních objektů, zájmů USA a motivace pro VI dle deklarované argumentace (Irák 2003).

Tabulka č. 10: Členové administrativy Baracka Obamy, kteří byli zmíněni v práci.

Tabulka č. 11: Přehled hrozeb, nepřítelů, referenčních objektů, zájmů USA a motivace pro VI dle deklarované argumentace (Libye 2011).

Obrázek č. 1: Vzájemné vztahy mezi identitou, zájmy a zahraniční politikou.

Obrázek č. 2: Struktura terorismu dle americké Národní strategie boje proti terorismu.

SEZNAM ZDROJŮ A LITERATURY

Odborné články

Baldwin, D. (1997). The Concept of Security. *Review of International Studies*, Vol. 23, No. 1, pp. 5–26.

Barber, B. (1997). Feeding Refugees, or War? *Foreign Affairs*, Vol. 76, No. 4, pp. 8–14.

Barnet, R. (1985). The Ideology of the National Security State. *The Massachusetts Review*, Vol. 26, No. 4, pp. 483–500.

Bennett, W. (1991). Rebirth of a Nation. *National Review*, Vol. 43, No. 4, pp. 41–45.

Finnemore, M. – Sikkink, K. (1998). International Norm Dynamics and Political Change. *International Organization*, Vol. 52, No. 4, pp. 887–917.

Goshko, J. (1992). U.N.'s Boutros-Ghali Proposes Armed Intervention in Somalia. *The Tech*, Vol. 112, No. 61, pp. 2.

Gurowitz, A. (1999). Mobilizing International Norms: Domestic Actors, Immigrants, and the Japanese State. *World Politics*, Vol. 51, No. 3, pp. 413–445.

Haass, R. a kol. (2002). The Role of Think-Tanks in U. S. Foreign Policy. *U. S. Foreign Policy Agenda*, Vol. 7, No. 3, pp. 1–47.

Kuperman, A. J. (2015). Obama's Libya Debacle: How a Well-Meaning Intervention Ended in Failure. *Foreign Affairs*, Vol. 94, No. 2, pp. 66–77 (dostupné nestránkované).

Lebow, R. (2008). Identity and International Relations. *International Relations*, Vol. 22 No. 4, pp. 473–492.

Leffler, M. (1990). National Security. *The Journal of American History*, Vol. 77, No. 1, pp. 143–152.

Merskin, D. (2005). Making Enemies in George W. Bush's Post-9/11 Speeches. *Peace Review: A Journal of Social Justice*, Vol. 17, No. 4, pp. 373–381.

Meyerson, A. (1991). Building the New Establishment. Edwin J. Feulner on Heritage and Conservative Movement. An Interview by Adam Meyerson. *Policy Review*, No. 58, pp. 6–16.

Nye, J. Jr. (1990). American Strategy after Bipolarity. *International Affairs*, Vol. 66, No. 3., pp. 513–521.

Nye, J. Jr. (2004). The Decline of America's Soft Power. *Foreign Affairs*. May/ June 2004 (<https://www.foreignaffairs.com/articles/2004-05-01/decline-americas-soft-power>, 18. 12. 2016).

Pearson, F. – Baumann, R. (1974). Foreign Military Intervention by Large and Small Powers. *International Interactions*, Vol. 1, pp. 273–278.

Shihade, M. (2009). War on Terror, or Interests and Ideology? Reframing U.S. Foreign Policy Before and After 9/11. *Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences*, Vol. 1, No. 3, pp. 883–891.

Walt, S. (2005). Taming American Power. *Foreign Affairs*, Vol. 84, No. 5, pp. 105–120.

Wolfers, A. (1952). "National Security" as an Ambiguous Symbol. *Political Science Quarterly*, Vol. 67, No. 4, pp. 481–502.

Zenko, M. (2016). The Big Lie About the Libyan War, *Foreign Policy*, 22. 3. 2016 (http://foreignpolicy.com/2016/03/22/libya-and-the-myth-of-humanitarian-intervention/?utm_source=Sailthru&utm_medium=email&utm_campaign=New%20Campaign&utm_term=*Editors%20Picks, 9. 4. 2016).

Monografie, kolektivní monografie

Annan, K. – Mousavizadeh, N. (2012). *Interventions: A Life in War and Peace* (New York: Penguin Press).

- Bellamy, A. – Wheeler, N. (2008). Humanitarian Intervention in World Politics. In: Baylis, J. – Smith, S., *The Globalization of World Politics : An Introduction to International Relations* [neustránkováno, nepublikováno].
- Berger, T. (1996). Norms, Identity, and National Security in Germany and Japan. In: Katzenstein, P., *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics* (New York: Columbia University Press), pp. 1–31.
- Bigo, D. (2008). Globalized (in)security. In: Bigo, D. – Tsoukala, A., *Terror, Insecurity and Liberty. Illiberal practices of liberal regimes after 9/11* (Abingdon, Routledge), pp. 10–48.
- Buzan, B. (1983). *People, States and Fear* (Brighton: Wheatsheaf Books).
- Buzan, B. – Wæver, O. – Wilde, de J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis* (Boulder: Lynne Rienner Publishers).
- Campbell, D. (1992). *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity* (Minneapolis: University of Minnesota Press).
- Connolly, W. (1991). *Identity/ Difference* (Minneapolis: University of Minnesota Press).
- Crockatt, R. (2007). *After 9/11: Cultural dimensions of American global power* (Abingdon: Routledge).
- Donnelly, J. (2005). Realism. In: Burchill, S. – Linklater, A. – Devetak, R., *Theories of International Relations* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).
- Farr, T. (2010). Bringing Religion into International Religious Freedom Policy. In: Chaplin, J. – Joustra, R., *God and Global Order: The Power of Religion in American Foreign Policy* (Waco: Baylor University Press), pp. 45–70.
- Fraser, C. (2002). *US Foreign Policy after the Cold War. Global hegemon or reluctant sheriff?* (New York: Routledge).
- Goff, P. – Dunn, K. (2004). Introduction: In Defense of Identity. In: Goff, P. – Dunn, K., *Identity and Global Politics* (New York: Palgrave Macmillan), pp. 1–8.

Griffin, D. (2004). *Nový Pearl Harbor* (Praha: Volvox Globator).

Hall, M. – Jackson, P. (2007). Introduction: Civilizations and International Relations Theory. In: Hall, M. – Jackson, P., *Civilizational Identity: The Production and Reproduction of "Civilizations" in International Relations* (New York: Palgrave Macmillan), pp. 1–13.

Hayes, J. (2013). *Constructing National Security. U.S. Relations with India and China* (New York: Cambridge University Press).

Hippel, von K. (2004). *Democracy by Force: US Military Intervention in the Post-Cold War World* (Cambridge: Cambridge University Press).

Huntington, S. (2005). *Kam kráčíš, Ameriko?* (Praha: Rybka Publishers).

Chomsky, N. (2008). *Intervence* (Praha: Euromedia Group).

Chossudovsky, M. (2005). *America's "War on Terrorism"* (Québec: Centre for Research on Globalization).

Jackson, P. (2004). *Whose Identity?: Rhetorical Commonplaces in "American" Wartime Foreign Policy*. In: Goff, P. – Dunn, K., *Identity and Global Politics* (New York: Palgrave Macmillan), pp. 169–189.

Jackson, P. (2007). Civilizations as Actors: A Transactional Account. In: Hall, M. – Jackson, P., *Civilizational Identity: The Production and Reproduction of "Civilizations" in International Relations* (New York: Palgrave Macmillan), pp. 33–50.

Jandt, F. (2015). *An Introduction to Intercultural Communication. Identities in a Global Community* (London: Sage Publications).

Jepperson, R. – Wend, A. – Katzenstein, P. (1996). Norms, Identity, and Culture in National Security. In: Katzenstein, P., *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics* (New York: Columbia University Press), pp. 1–36.

Jonson, K. N. (2011). *Justifying America's Wars: The conduct and practice of US military intervention* (Abingdon: Routledge).

Johnson, R. (2008). Victory and identity: the end of the Cold War in American imagination. In: Christie, K., *United States Foreign Policy and National Identity in the 21st Century* (Abingdon: Routledge), pp. 3–19.

Katzenstein, P. (1996). Introduction: Alternative Perspectives on National Security. In: Katzenstein, P., *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics* (New York: Columbia University Press), pp. 1–27.

Kratochwil, F. (1989). *Rules, Norms, and Decisions* (Cambridge: Cambridge University Press).

Labonte, M. (2013). *Human Rights and Humanitarian Norms, Strategic Framing, and Intervention* (Abingdon: Routledge).

Lipschutz, R. (1998). On Security. In: Lipschutz, R., *On Security* (New York: Columbia University Press), pp. 1–17.

Lock, E. (2008). The complex fate of being America: the constitution of identity and the politics of security. In: Christie, K., *United States Foreign Policy and National Identity in the 21st Century* (Abingdon: Routledge), pp. 66–81.

Mann, J. (2004). *Rise of the Vulcans* (New York: Penguin Group).

McSweeney, B. (2004). *Security, Identity and Interests* (Cambridge: Cambridge University Press).

Mueller, K. a kol. (2006). *Striking first : Preemptive and Preventive Attack in U.S. National Security Policy* (Santa Monica: Rand Corporation).

Parmar, I. (2008). A neo-conservative-dominated US foreign policy establishment? In: Christie, K., *United States Foreign Policy and National Identity in the 21st Century* (Abingdon: Routledge), pp. 37–49.

Pattison, J. (2010). *Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect: Who Should Intervene?* (New York: Oxford University Press).

Paul, Ch. (2008). *Marines on the Beach: The Politics of U.S. Military Intervention Decision Making* (Westport: Prager Security International).

Pollack, K. (2002). *The Threatening Storm: The Case for Invading Iraq* (New York: Random House).

Preston, A. (2010). Reviving Religion in the History of American Foreign Relations. In: Chaplin, J. – Joustra, R., *God and Global Order: The Power of Religion in American Foreign Policy* (Waco: Baylor University Press), pp. 25–44.

Ramsbotham, O. – Woodhouse, T. (1996). *Humanitarian Intervention in Contemporary Conflict: A Reconceptualization* (Cambridge: Polity Press).

Seybolt, T. (2007). *Humanitarian Military Intervention: The Conditions for Success and Failure* (New York: Oxford University Press).

Stewart, C. (2008). Patriotism, national identity, and foreign policy: the US–Israeli alliance in the twenty-first century. In: Christie, K., *United States Foreign Policy and National Identity in the 21st Century* (Abingdon: Routledge), pp. 50–65.

Wæver, O. (1998). Securitization and Desecuritization. In: Lipschutz, R., *On Security* (New York: Columbia University Press), pp. 1–31.

Wallerstein, I. (2003). *The Decline of American Power: The U.S. in a Chaotic World* (New York: The New Press).

Walzer, M. (2006). *Just and Unjust Wars* (New York: Basic Books).

Weigel, G. (2007). The development of just war thinking in the post-Cold War world: an American perspective. In: Reed, Ch. – Ryall, D., *The Price of Peace: Just War in the Twenty-First Century* (New York: Cambridge University Press), pp. 19–36.

Weldes, J. (1999). *Constructing National Interests: The United States and the Cuban Missile Crisis* (Minneapolis: University of Minnesota Press).

Wendt, A. (1999). *Social Theory of International Politics* (Cambridge: Cambridge University Press).

Wheeler, N. (2000). *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society* (New York: Oxford University Press).

Wheeler, N. (2004). The Humanitarian Responsibilities of Sovereignty: Explaining the Development of a New Norm of Military Intervention for Humanitarian Purposes in International Society. In: Welsh, J., *Humanitarian Intervention and International Relations* (New York: Oxford University Press), pp. 29–51.

Woodward, B. (2002). *Bush at War* (New York: Simon & Schuster).

Internetové zdroje

Arbuthnot, F. (2012). The Neocons' Project for the New American Century: "American World Leadership" – Syria next to Pay the Price? *Global Research*. 20. 9. 2012 (<http://www.globalresearch.ca/the-neocons-project-for-the-new-american-century-american-world-leadership-syria-next-to-pay-the-price/5305447>, 5. 4. 2016).

Borger, J. (2004). There were no weapons of mass destruction in Iraq. *The Guardian*, 7. 10. 2004 (<http://www.theguardian.com/world/2004/oct/07/usa.iraq1>, 7. 4. 2016).

CNN (2003). *U.S., U.K., Spain draft resolution on Iraq* (<http://edition.cnn.com/2003/US/02/24/resolution.text/>, 7. 4. 2016).

CNN (2015). *Operation Enduring Freedom Fast Facts* (<http://edition.cnn.com/2013/10/28/world/operation-enduring-freedom-fast-facts/>, 3. 4. 2016).

Commission on America's National Interest (2000). *America's National Interests: A Report from The Commission on America's National Interests* (http://belfercenter.ksg.harvard.edu/publication/2058/americas_national_interests.html, 2. 4. 2016).

Council on Foreign Relations. *Experts - Richard N. Haass* (<http://www.cfr.org/experts/afghanistan-iraq-middle-east-and-north-africa/richard-n-haass/b3350>, 7. 4. 2016).

Friedman, T. (1991). CONFRONTATION IN THE GULF; Iraqi, in Geneva, Says Pressure Won't Work. *The New York Times*, 9. 1. 1991
(<http://www.nytimes.com/1991/01/09/world/confrontation-in-the-gulf-iraqi-in-geneva-says-pressure-won-t-work.html>, 29. 3. 1991).

Global Research (2014). *Gulf War Documents: Meeting between Saddam Hussein and US Ambassador to Iraq April Glaspie* (<http://www.globalresearch.ca/gulf-war-documents-meeting-between-saddam-hussein-and-ambassador-to-iraq-april-glaspie/31145>, 29. 3. 2016).

Harnden, T. (2013). 10 Years On, Paul Wolfowitz Admits U.S. Bungled in Iraq. *Real Clear Politics*, 18. 3. 2013
(http://www.realclearpolitics.com/articles/2013/03/18/10_years_on_paul_wolfowitz_admits_us_bungled_in_iraq_117492.html, 7. 4. 2016).

Holland, J. (2014). The First Iraq War Was Also Sold to the Public Based on a Pack of Lies. *Moyers & Company*. 27. 6. 2014 (<http://billmoyers.com/2014/06/27/the-first-iraq-war-was-also-sold-to-the-public-based-on-a-pack-of-lies/>, 30. 3. 2016).

Hunter, J. (2011). What's a Neoconservative? *The American Conservative*, 23. 6. 2011
(<http://www.theamericanconservative.com/2011/06/23/whats-a-neoconservative/>, 24. 3. 2016).

Kisangani, E. – Pickering, J. (2008). International Military Intervention, 1989-2005. ICPSR Codebook 1989 - 2005. *Inter-University Consortium for Political and Social Research* (<https://www.k-state.edu/polsci/intervention/how.html>, 21. 2. 2016).

MacAskill, E. – Borger, J. (2004). Iraq war was illegal and breached UN charter, says Annan. *The Guardian*. 16. 9. 2004 (<http://www.theguardian.com/world/2004/sep/16/iraq.iraq>, 16. 12. 2015).

Meacher, M. (2003). This war on terrorism is bogus. *The Guardian*, 6. 9. 2003 (<http://www.theguardian.com/politics/2003/sep/06/september11.iraq>, 3. 4. 2016).

NATO (2001a). *Statement by the North Atlantic Council* (<http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-124e.htm>, 2. 4. 2016).

NATO (2001b). *Statement issued at the Ministerial Meeting of the North Atlantic Council held at NATO Headquarters, Brussels* (<http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-159e.htm>, 3. 4. 2016).

NATO (2015). *NATO and Libya (Archived)* (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_71652.htm, 8. 4. 2016).

North, D. (2003). The crisis of American capitalism and the war against Iraq. *World Socialist Web Site*, 21. 3. 2003 (<https://www.wsws.org/en/articles/2003/03/iraq-m21.html>, 7. 4. 2016).

OSN (2016). Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions (<http://www.un.org/News/dh/latest/afghan/afghan-agree.htm>, 3. 4. 2016).

Pollard, S. (2001). The real threat is Iraq - as Bush's men have said for years. *The Telegraph*, 10. 10. 2001 (<http://www.telegraph.co.uk/comment/4266211/The-real-threat-is-Iraq-as-Bushs-men-have-said-for-years.html>, 6. 4. 2016).

Project for the New American Century (1997). *PNAC - Statement Principles* (<http://www.rrojasdatabank.info/pfpc/PNAC---statement%20of%20principles.pdf>, 5. 4. 2016).

Rand Corporation (2014). *Rand at a Glance* (<http://www.rand.org/about/glance.html>, 26. 3. 2016).

Royal United Services Institute (2016). *Dr Karin von Hippel* (<https://rusi.org/KarinvonHippel>, 25. 3. 2016).

The Belfer Center for Science and International Affairs (2016). *About the Belfer Center* (<http://belfercenter.ksg.harvard.edu/about/>, 26. 3. 2016).

The Fund for American Studies (2013). *Teaching Freedom* (<http://www.tfas.org/page.aspx?pid=438>, 24. 3. 2016).

The Heritage Foundation (2016). *About Heritage* (<http://www.heritage.org/about>, 24. 3. 2016).

The Weekly Standard (2001). *Open Letter to the President* (<http://www.weeklystandard.com/article/1401>, 4. 4. 2016).

UNOSOM I (2016). *Historical Background* (<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html>, 31. 3. 2016).

Wikipedia (2016). *Divize (vojenství)* (https://cs.wikipedia.org/wiki/Divize_%28vojenstv%C3%AD%29, 31. 3. 2016).

Prameny

International Commission on Intervention and State Sovereignty (2001). *The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty* (<http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>, 15. 2. 2016).

National Security Strategy of the United States of America (1990). *National Security Strategy Archive* (<http://nssarchive.us/>, 31. 3. 2016).

National Security Strategy of the United States of America (1991). *National Security Strategy Archive* (<http://nssarchive.us/>, 31. 3. 2016).

National Security Strategy of the United States of America (2002). *The White House* (<http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>, 15. 1. 2016).

National Strategy for Combating Terrorism (2003). *The White House* (https://www.cia.gov/news-information/cia-the-war-on-terrorism/Counter_Terrorism_Strategy.pdf, 6. 4. 2016).

O'Sullivan, J. (1839). The Great Nation of Futurity. In: Krejčí, O. (2009). *Zahraniční politika USA* (Praha: Professional Publishing), CD příloha č. 29, s. 1–4.

OSN (1945). *Charta Organizace Spojených národů a Statut mezinárodního soudního dvora* (<http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>, 13. 2. 2016).

Quadrennial Defense Review Report (2001). *Department of Defense* (<http://www.defense.gov/Portals/1/features/defenseReviews/QDR/qdr2001.pdf>, 5. 4. 2016).

Rebuilding America's Defenses (2000). *A Report of The Project for the New American Century*, pp. 1–78.

S/RES/660 (1990), *Rezoluce Rady bezpečnosti OSN.*

S/RES/678 (1990), *Rezoluce Rady bezpečnosti OSN.*

S/RES/794 (1992), *Rezoluce Rady bezpečnosti OSN.*

S/RES/1368 (2001), *Rezoluce Rady bezpečnosti OSN.*

S/RES/1373 (2001), *Rezoluce Rady bezpečnosti OSN.*

S/RES/1377 (2001), *Rezoluce Rady bezpečnosti OSN.*

S/RES/1378 (2001), *Rezoluce Rady bezpečnosti OSN.*

S/RES/1383 (2001), *Rezoluce Rady bezpečnosti OSN.*

S/RES/1386 (2001), *Rezoluce Rady bezpečnosti OSN.*

S/RES/1441 (2002), *Rezoluce Rady bezpečnosti OSN.*

S/RES/1674 (2006), *Rezoluce Rady bezpečnosti OSN.*

S/RES/1970 (2011), *Rezoluce Rady bezpečnosti OSN.*

S/RES/1973 (2011), *Rezoluce Rady bezpečnosti OSN.*

Projevy

Armitage, R. (2001). *Press Availability. U.S. Deputy Secretary of State Armitage and NATO Secretary General Lord Robertson* (<http://www.nato.int/docu/speech/2001/s010920a.htm>, 2. 4. 2016).

Armitage, R. (2003). *Iraqi Cooperation on Weapons Inspections Lacking, U. S. Department of State*, 30. 1. 2003 (<http://2001-2009.state.gov/s/d/former/armitage/remarks/17094.htm>, 7. 4. 2016).

Baker, J. (bez data publikování). *The Gulf War: Oral History. Frontline* (<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/gulf/oral/baker/1.html>, 29. 3. 2016).

Baker, J. (1990a). *Security Council Meeting Record (S/PV. 2943). United Nations Security Council*, 25. 9. 1990 (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N90/611/28/PDF/N9061128.pdf?OpenElement>, 29. 3. 2016).

Baker, J. (1990b). *Security Council Meeting Record (S/PV. 2963). United Nations Security Council*, 29. 11. 1990 (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N90/614/83/IMG/N9061483.pdf?OpenElement>, 29. 3. 2016).

Blair, T. (2003). *Full text: Tony Blair's speech. The Guardian*. 18. 3. 2003 (<http://www.theguardian.com/politics/2003/mar/18/foreignpolicy.iraq1>, 14. 12. 2015).

Burns, N. (2002). *Address by Ambassador Nicholas Burns NATO. Commemoration of September 11, NATO*, 11. 9. 2002 (<http://www.nato.int/docu/speech/2002/s020911c.htm>, 6. 4. 2016).

Bush, H. W. G. (1989). *Inaugural Address. The American Presidency Project*, 20. 1. 1989 (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=16610&st=&st1=>, 23. 3. 2016).

Bush, H. W. G. (1990a). *Address to the United Nations General Assembly by President George H. W. Bush. U. S. Department of State*, 1. 10. 1990 (<http://www.state.gov/p/io/potusunga/207268.htm>, 29. 3. 2016).

Bush, H. W. G. (1990b). President George H.W. Bush's Address on Iraq's Invasion of Kuwait, 1990. *Council on Foreign Relations*, 8. 8. 1990 (<http://www.cfr.org/iraq/president-george-hw-bushs-address-iraqs-invasion-kuwait-1990/p24117>, 29. 3. 2016).

Bush, H. W. G. (1990c). Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union. *The American Presidency Project*, 31. 1. 1990 (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=18095&st=&st1=>, 29. 3. 2016).

Bush, H. W. G. (1992a). Address to the United Nations General Assembly by President George H. W. Bush. *U. S. Department of State*, 21. 9. 1992 (<http://www.state.gov/p/io/potusunga/207267.htm>, 31. 3. 2016).

Bush, H. W. G. (1992b). Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union. *The American Presidency Project*, 28. 1. 1992 (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=20544&st=&st1=>, 31. 3. 2016).

Bush, W. G. (2001a). Text: President Bush Addresses the Nation. *The Washington Post*. 20. 9. 2001 (http://www.washingtonpost.com/wp-srv/nation/specials/attacked/transcripts/bushaddress_092001.html, 19. 11. 2015).

Bush, W. G. (2001b). Address to the Nation on the Terrorist Attack. *The American Presidency Project*, 11. 9. 2001 (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=58057&st=&st1=>, 19. 3. 2016).

Bush, W. G. (2001c). Remarks Following a Meeting With the National Security Team. *The American Presidency Project*, 12. 9. 2001 (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=58058&st=&st1=>, 2. 4. 2016).

Bush, W. G. (2001d). Remarks on United States Financial Sanctions Against Terrorists and Their Supporters and an Exchange With Reporters. *The American Presidency Project*, 24. 9. 2001 (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=64040&st=&st1=>, 2. 4. 2016).

Bush, W. G. (2001e). Address to the Nation Announcing Strikes Against Al Qaida Training Camps and Taliban Military Installations in Afghanistan. *The American Presidency Project*,

7. 10. 2001 (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65088&st=&st1=>, 3. 4. 2016).

Bush, W. G. (2001f). Remarks to the United Nations General Assembly in New York City, *The American Presidency Project*, 10. 11. 2001 (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=58802&st=&st1=>, 3. 4. 2016).

Bush, W. G. (2002a). Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union, *The American Presidency Project*, 29. 1. 2002 (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=29644&st=&st1=>, 4. 4. 2016).

Bush, W. G. (2002b). George Bush's speech to the UN general assembly, *United Nations General Assembly*, 12. 9. 2002 (<http://www.un.org/webcast/ga/57/statements/020912usaE.htm>, 7. 4. 2016).

Bush, W. G. (2002c). Address to the Nation on Iraq From Cincinnati, Ohio. *The American Presidency Project*, 7. 10. 2002 (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=73139&st=&st1=>, 7. 4. 2016).

Bush, W. G. (2002d). Remarks on Signing the Authorization for Use of Military Force Against Iraq Resolution of 2002, *The American Presidency Project*, 16. 10. 2002 (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=73153&st=&st1=>, 7. 4. 2016).

Bush, W. G. (2003a). Full text: George Bush's address on the start of war. *The Guardian*, 20. 3. 2003 (<http://www.theguardian.com/world/2003/mar/20/iraq.georgebush>, 5. 3. 2016).

Bush, W. G. (2003b). President Says Saddam Hussein Must Leave Iraq Within 48 Hours. *The White House*, 17. 3. 2003 (<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/03/20030317-7.html>, 19. 3. 2016).

Bush, W. G. (2003c). Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union, *The American Presidency Project*, 28. 1. 2003 (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=29645&st=&st1=>, 7. 4. 2016).

Bush, W. G. (2004). State of the Union Adress. *The White House*, 20. 1. 2004 (<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2004/01/20040120-7.html>, 19. 3. 2016).

Butrus-Ghálí, B. (1992). Letter Dated 29 November 1992 from the Secretary-General Addressed to the President of the Security Council. *United Nations Security Council*, 30. 11. 1992 (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/24868, 31. 3. 2016).

Clinton, W. (1993). Inaugural Address. *The American Presidency Project*, 20. 1. 1993 (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=46366&st=&st1=>, 23. 3. 2016).

Clinton, H. (2011a). Situation in Libya. *U. S. Department of State*, 21. 2. 2011 (<http://www.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2011/02/156836.htm>, 8. 4. 2016).

Clinton, H. (2011b). Update on Implementing UN Security Council Resolutions 1970 and 1973 on Libya. *U. S. Department of State*, 24. 3. 2011 (<http://www.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2011/03/159097.htm>, 9. 4. 2016).

Cunningham, J. (2001). Security Council Meeting Record (S/PV. 4370). *United Nations Security Council*, 12. 9. 2001 (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PV.4370, 2. 4. 2016).

Daalder, I. (2011a). Readout of the North Atlantic Council Meetings on Libya. *U. S. Department of State*, 7. 3. 2011 (<http://www.state.gov/p/eur/rls/rm/2011/157828.htm>, 9. 4. 2016).

Daalder, I. (2011b). Ambassador's Remarks at Pre-Defense Ministerial Press Roundtable. *United States Mission to NATO*, 9. 3. 2011 (<http://nato.usmission.gov/ambassador-speeches/pre-defense-ministerial-press-roundtable/ambassador-remarks-at-pre-defense-ministerial-press-roundtable.html>, 9. 4. 2016).

Cheney, D. (bez data publikování). The Gulf War: Oral History. *Frontline* (<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/gulf/oral/cheney/1.html>, 29. 3. 2016).

Cheney, D. (2007). Projev v dokumentu Taxi na temnou stranu.

Kennedy, F. J. (1961). Remarks at the Dedication Breakfast of International Christian Leadership, Inc. *The American Presidency Project*, 9. 2. 1961 (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=8211&st=&st1=>, 21. 3. 2016).

Negroponete, J. (2001). Security Council Meeting Record (S/PV. 4414). *United Nations Security Council*, 13. 11. 2001 (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PV.4414, 3. 4. 2016).

Negroponete, J. (2002a). Security Council Meeting Record (S/PV. 4625 Resumption 3). *United Nations Security Council*, 17. 10. 2002 (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N02/644/55/PDF/N0264455.pdf?OpenElement>, 7. 4. 2016).

Negroponete, J. (2002b). Security Council Meeting Record (S/PV. 4644). *United Nations Security Council*, 8. 11. 2002 (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N02/680/99/PDF/N0268099.pdf?OpenElement>, 7. 4. 2016).

Negroponete, J. (2003). Security Council Meeting Record (S/PV. 4721). *United Nations Security Council*, 19. 3. 2003 (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N03/286/04/PDF/N0328604.pdf?OpenElement>, 7. 4. 2016).

Obama, B. (2009). Remarks to the United Nations General Assembly in New York City, *The American Presidency Project*, 23. 9. 2009 (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=86659&st=&st1=>, 8. 4. 2016).

Obama, B. (2011a). Remarks on the Situation in Libya, *The American Presidency Project*, 23. 2. 2011 (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=89480&st=&st1=>, 8. 4. 2016).

Obama, B. (2011b). Statement on Sanctions Against Libya, *The American Presidency Project*, 25. 2. 2011 (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=89568&st=&st1=>, 8. 4. 2016).

Obama, B. (2011c). Remarks on the Situation in Libya, *The American Presidency Project*, 18. 3. 2011 (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=90162&st=&st1=>, 9. 4. 2016).

Perkins, E. (1992). Security Council Meeting Record (S/ PV. 3145). *United Nations Security Council*, 3. 12. 1992 (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N92/621/12/PDF/N9262112.pdf?OpenElement>, 31. 3. 2016).

Pickering, T. (1990a). Security Council Meeting Record (S/PV. 2932). *United Nations Security Council*, 2. 8. 1990 (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N90/608/65/PDF/N9060865.pdf?OpenElement>, 29. 3. 2016).

Pickering, T. (1990b). Security Council Meeting Record (S/PV. 2933). *United Nations Security Council*, 6. 8. 1990 (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N90/609/29/PDF/N9060929.pdf?OpenElement>, 29. 3. 2016).

Pickering, T. (1990c). Security Council Meeting Record (S/PV. 2934). *United Nations Security Council*, 9. 8. 1990 (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N90/609/64/PDF/N9060964.pdf?OpenElement>, 29. 3. 2016).

Pickering, T. (1990d). Security Council Meeting Record (S/PV. 2939). *United Nations Security Council*, 13. 9. 1990 (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N90/610/44/PDF/N9061044.pdf?OpenElement>, 29. 3. 2016).

Powell, C. (bez data publikování). The Gulf War: Oral History. *Frontline* (<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/gulf/oral/powell/1.html>, 29. 3. 2016).

Powell, C. (2001). Security Council Meeting Record (S/PV. 4413). *United Nations Security Council*, 12. 11. 2001 (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PV.4413, 3. 4. 2016).

Powell, C. (2003). Security Council Meeting Record (S/PV. 4701). *United Nations Security Council*, 5. 2. 2003 (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N03/236/00/PDF/N0323600.pdf?OpenElement>, 7. 4. 2016).

Rice, C. (2001). Remarks by National Security Advisor Condoleezza Rice and Director of Homeland Security Thomas Ridge. *The American Presidency Project*, 9. 10. 2001 (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=79140&st=&st1=>, 3. 4. 2016).

Rice, C. (2003). "Why We Know Iraq is Lying" A Column by Dr. Condoleezza Rice, *The American Presidency Project*, 23. 1. 2003 (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=80108&st=&st1=>, 7. 4. 2016).

Rice, S. (2011a). Security Council Meeting Record (S/PV. 6491). *United Nations Security Council*, 26. 2. 2011 (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N11/245/28/PDF/N1124528.pdf?OpenElement>, 9. 4. 2016).

Rice, S. (2011b). Security Council Meeting Record (S/PV. 6498). *United Nations Security Council*, 17. 3. 2011 (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N11/267/18/PDF/N1126718.pdf?OpenElement>, 9. 4. 2016).

Robertson, G. (2001). Opening Statement by NATO Secretary General, Lord Robertson at the Press Conference following the meeting of the North Atlantic Council. *NATO*, 26. 9. 2001 (<http://www.nato.int/docu/speech/2001/s010926b.htm>, 2. 4. 2016).

Rumsfeld, D. (2001). Statement by U.S. Secretary of Defense Donald H. Rumsfeld at the meeting of the North Atlantic Council at the level of Ministers of Defence. *NATO*, 18. 12. 2001 (http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_18967.htm?selectedLocale=en, 3. 4. 2016).

Rumsfeld, D. (2002). Press Conference by US Secretary of Defense, Donald Rumsfeld. *NATO*, 25. 9. 2002 (<http://www.nato.int/docu/speech/2002/s020925c.htm>, 6. 4. 2016).

Scowcroft, B. (bez data publikování). The Gulf War: Oral History. *Frontline* (<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/gulf/oral/scowcroft/1.html>, 29. 3. 2016).

Truman, H. S. (1948). Annual Message to the Congress on the State of the Union. *The American Presidency Project*, 7. 1. 1948 (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=13005>, 21. 3. 2016).

Watson, A. (1992). Security Council Meeting Record (S/PV. 3060). *United Nations Security Council*, 17. 3. 1992 (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/604/06/IMG/N9260406.pdf?OpenElement>, 31. 3. 2016).

Wolfowitz, P. (2001). Deputy Secretary Wolfowitz with the German Foreign Minister. Joint Media Availability at the Pentagon with Foreign Minister Joschka Fischer of Germany The Pentagon. *U. S. Department of State*, 19. 9. 2001 (<http://2001-2009.state.gov/coalition/cr/rm/2001/5001.htm>, 2. 4. 2016).

RESUMÉ

This diploma thesis is concerned with US argumentation in foreign military interventions abroad. The main aim is to analyze speeches of key political leaders before UN and NATO as well as on domestic level. The focus here is on five military interventions: Iraq (1991), Somalia (1992), Afghanistan (2001), Iraq (2003) and Libya (2011).

First part deals with theoretical concepts essential to our understanding of argumentation and why we might consider it valuable for scientific research. Identity, concept of security and humanitarian interventions constitute my theoretical framework through which I try to explain why the argumentation is the way it is. I am convinced that we can better understand why the US (as well as any other country) use specific kind of rhetoric if we look closer to the identity. Identity influences foreign policy and interests and vice versa. If we analyze the US identity we might be able to comprehend US interests and therefore their foreign policy. Identity is also closely linked to enemy construction, or securitization process. We have to realize that enemies are not objective, interests are not objective (contrary to realist perspective) which is my perception through the whole thesis. I focus on securitization process so that's why speeches on US soil are essential if we want to track down who qualifies as US enemy. Again, this perception comes from someone's identity. In the last chapter of theoretical part I focus on the concept of military interventions, I try to operationalize the term in the way I work with it. I don't neglect the concept of *just war* which I think has its place in US foreign policy thinking, especially after 9/11. Very briefly I examine the moral question of interventions.

Finally, the second part is dedicated to the US argumentation in each of the interventions that are subject of my research. The structure of each chapter is the same. First I give very brief information about the background, what made US even consider intervening. Second I present the very argumentation before UN or NATO (when NATO is relevant actor) as well as speeches made to the nation or before Congress. Through domestic speeches we are able to follow the enemy construction process, what are the threats for US and how does US suggest they deal with it. Third I offer piece of critique from selected authors. They supply us with different perceptions on what might have been the real motivation for US to intervene. This part however is for information purposes only since it doesn't tell us anything about US argumentation but it is the view of few individuals. But I think it serves as reminder that no matter how exhaustive the analysis there might be (and

in many cases there are) differences between proclamatory and real intentions. I think there are many authors offering a lot of criticism and trying to uncover real motivations supported by evidence of lying, manipulating and fraud but there are few who focus solely on the rhetoric itself or at least they don't examine it prior to the intervention. And that's why I think this thesis makes a contribution to contemporary study of US foreign policy. Although some might oppose that with this methodological approach we cannot come to general conclusions, that we cannot reveal true intentions or objective reality, I dare to disagree. This approach can help us understand what states consider to be a threat or enemy and it can give us a pretty good idea of what we might expect from that state, what is the state's behaviour going to be like. In other words how do states constitute *their* reality. Because although we've learned that norms help create boundaries of expected behaviour there are states, like the United States, that are willing to break these norms in order to defend their national interests and pursue their vision of reality at all costs.